

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE OSMANLI
DEVLETİ'NİN HİNT MÜSLÜMANLARI İLE
MÜNASEBETLERİ**

AHMET KARTAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
TEMMUZ - 2019**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE OSMANLI
DEVLETİ'NİN HİNT MÜSLÜMANLARI İLE
MÜNASEBETLERİ**

**DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇABUK
JÜRİ: Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
JÜRİ: Dr. Öğr. Üyesi Sacit UĞUZ**

Ahmet KARTAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
TEMMUZ - 2019**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE OSMANLI
DEVLETİ'NİN HİNT MÜSLÜMANLARI İLE
MÜNASEBETLERİ

Kod No :

Bu Tez / Proje 25/10/2019 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa
ÇABUK
BAŞKAN

.....
Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
ÜYE

.....
Dr. Öğr. Üyesi Sacit UĞUZ
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.....
Prof. Dr. Ahmet EYİCİL
Enstitü Müdürü

Bu çalışma KSÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.
Proje No:2017/7-152YLS

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE
OSMANLI DEVLETİ'NİN HİNT
MÜSLÜMANLARI İLE
MÜNASEBETLERİ**

Ahmet KARTAL

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇABUK

Yıl : 2019 , Sayfa: 69+VII

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇABUK (Başkan)
: Prof. Dr. Ahmet EYİCİL (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Sacit UĞUZ (Üye)

II. Abdülhamit, 1876 yılında tahta çıktı. Tahta çıktığında Osmanlı Devleti oldukça kötü bir vaziyetteydi. Devletin ekonomik, idari ve askeri alanlarda birçok problemi bulunmaktaydı. II. Abdülhamit öncesinde denenen Osmanlıcılık politikası, Balkanlarda yaşayan toplulukların teker teker bağımsızlık isyanı çıkartmasından dolayı başarısızlığa uğradı. Bu dönemde yeni bir politika denenerek İslam toplumlarıyla yakın ilişkiler kurulmaya çalışıldı.

İslamcılık politikası doğrultusunda Müslüman topluluklarla yakın ilişkiler kurulmaya çalışılan topluluklardan biriside Hint Müslümanları idi. Bombay baş şehbenderliği ve bölgenin ileri gelenlerinin vasıtasıyla buradaki Müslüman toplulukla çeşitli temaslarda bulunuldu. Hint Müslümanları da Osmanlı Devleti'ne ve II. Abdülhamit'e, Hilafet makamı dolayısıyla hürmet ediyorlardı.

Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti'nin vaziyetini gazeteler vasıtasıyla yakından takip etmeye başladılar. Osmanlı Devleti'nin kötü

vaziyetini öğrenince ellerinden gelen yardımları yapmaktan çekinmediler. Osmanlı Devleti'ne iane toplamak, camilerde dua etmek, baskılarını azaltması için İngiltere Hükümeti'ne telgraf çekmek, mitingler düzenlemek gibi maddi manevi birçok yardımda bulundular. Bu çalışmada bu yardımlar büyük oranda birinci el kaynaklara dayanarak ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Bunun haricinde II. Abdülhamit'in İttihat-ı İslam politikası ve II. Abdülhamit öncesi Osmanlı Devleti'nin Hindistan'daki Müslüman Devletler arasındaki ilişkilerde anlatıldı.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamit, Osmanlı Devleti, Hint Müslümanları.

**DEPARTMENT OF HISTORY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**THE RELATIONSHIPS OF OTTOMAN
STATE WITH INDIAN MUSLIMS
DURING TO PERIOD OF ABDULHAMID
THE SECOND**

Ahmet KARTAL

Supervisor : Assist Prof. Dr. Mustafa ÇABUK

Year : 2019 , Pages: 69+VII

**Jury : Assist Prof. Dr. Mustafa ÇABUK (Chairperson)
: Prof. Dr. Ahmet EYİCİL (Member)
: Assist Prof. Dr. Sacit UĞUZ (Member)**

II. Abdulhamid, ascended the throne in 1876. When he came to the throne Ottoman State was going through a very difficult period. The state had many problems in economic, administrative and military fields. The policy of Ottomanism, which was tried before Abdulhamid the second, failed due to the individual rebellion of the communities living in the Balkans. During this period, a new policy was tried to establish close relations with Islamic societies.

One of the Muslim communities that tried to establish close relations in accordance with Islamism policy was Indian Muslims. Through the consul general of Bombay and the notables of the region, various contacts were made with the Indian Muslim community. Indian Muslims respected to the Ottoman State and Sultan Abdulhamid the second for the position of the Caliphate.

Indian Muslims were being followed the situation of the Ottoman State closely through newspapers. When they learned about the bad situation of the Ottoman State, they did not hesitate to give their help. They provided financial and moral assistance to the Ottoman Empire, such as activities of charity, praying in mosques, telegraphing the British Government to reduce their pressure on the Ottoman State and organizing meetings in favour of Ottoman State. In this study, aids of Indian Muslims have been tried to be presented mostly based on first hand sources. In addition to these, Panislamic policy of Abdulhamid the second and the relations of the Ottoman State with the Muslim states of India before the Abdulhamid the second were also examined.

Keywords: II. Abdülhamid, Ottoman State, Indian Muslim

ÖN SÖZ

II. Abdülhamit dönemi, Osmanlı tarihinin dikkat çeken dönemlerinden birisidir. Bu dönemde gerçekleşen 93 Harbi, İslamcılık politikası ve Ermeni olayları gibi konular birçok tarihçinin ilgisini çekmiş ve araştırma konusu olmuştur. Bu dönemin önemli konularından birisi olan İslam Birliği politikası, II. Abdülhamit döneminde sıklıkla uygulanan bir politika olmakla birlikte bu dönemden sonra önemini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu çalışmada, İslam birliği politikası çerçevesinde yürütülen Hint Müslümanları ile münasebetler ele alındı.

Araştırmanın temel konusu 1876–1909 yılları arasında Hint Müslümanları ile gerçekleşen münasebetlerdir. Ancak konunun daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla II. Abdülhamit'in İslam Birliği politikası ve bu döneme kadar Osmanlı padişahları ile Hindistan'daki Müslüman hükümdarlar arasında gerçekleşen ilişkilere değinildi.

Çalışmanın ilk bölümünde II. Abdülhamit'in aktif bir şekilde uyguladığı İslam Birliği siyasetinden bahsedildi. Bu bölümde II. Abdülhamit'in şahsiyeti ve saltanatı süresince yaşanan olaylar kısaca anlatıldı. Daha sonra İç ve Dış siyasette İslam Birliği konuları adı altında Osmanlı Devleti'nin Müslüman topluluklarla arasındaki bağı kuvvetlendirme çabalarına yer verildi.

İkinci bölümde Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı fethettikten sonra gerçekleştirdiği Hint deniz seferleri ve Osmanlı padişahları ile Babür hükümdarı arasındaki münasebetler anlatıldı. Babür Devleti'nin zayıfladığı zamanlarda ortaya çıkan Malabar ve Mysore devletleri hükümdarları ile Osmanlı hükümdarları arasındaki mektuplaşmalara da yer verildi. Hindistan'daki İngiliz hâkimiyeti ve 1857'de gerçekleşen büyük sipahi ayaklanması da çalışmada ele alındı.

Üçüncü bölümde Osmanlı Devleti'nin Hindistan'da bulunan şehbenderliklerinden başlayarak, Hint Müslümanları ile Osmanlı Devleti arasındaki karşılıklı yardımlaşmalar, Düvel-i Muazzama'nın Osmanlı Devleti'ne baskısı karşısında Hint Müslümanlarının gösterdiği tepkiler ve Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen olaylar karşısında Hint Müslümanlarının hissiyatlarına yer verildi.

Bu konu hakkında yapılan çalışmalar oldukça sınırlı olduğundan çalışmanın önemli bir kısmında birinci el kaynaklara yer verildi. Çalışma bu sebeple özgün bir içeriğe sahiptir. Birinci el kaynak olarak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinde yer alan Osmanlı arşiv vesikalarından istifade edildi. Döneme ait hatıratlar ve seyahatnamelerin yanı sıra çalışmaya katkı sağlayabilecek tetkik eserlerden de yararlanıldı.

Tez kaynağı araştırmalarım süresince yardımlarını esirgemeyen Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi çalışanlarına ve çalışmalarımı düzenli olarak takip edip gerekli yerlerde ilavelerde ve düzeltmelerde bulunan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇABUK'a teşekkür ederim.

Ahmet KARTAL
Kahramanmaraş - 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
EKLER LİSTESİ	VII
GİRİŞ	1
1. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ OSMANLI DEVLETİ.....	3
1.1. II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devleti	3
1.2 II. Abdülhamit'in İttihat-ı İslam Politikası	4
1.2.1 İç Siyasette İslam Birliği Siyaseti	6
1.2.2 Dış Siyasette İslam Birliği Siyaseti	8
2. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ İLE HİNDİSTAN'DAKİ MÜSLÜMAN DEVLETLER İLE MÜNASEBETLER.....	12
2.1 Hindistan'ın Konumu	12
2.2 Osmanlı Donanması'nın Hint Deniz Seferi	12
2.3 Seydi Ali Reis'in Hümayun Şah'ı Ziyareti	14
2.4 Babür Hükümdarları ile Osmanlı Padişahları Arasındaki Münasebetler.....	14
2.4.1 Ekber Şah Dönemi (1556-1605)	14
2.4.2 Cihangir Şah Dönemi (1605-1627).....	14
2.4.3 Şah Cihan Dönemi (1628-1658)	14
2.4.4 Evrengzib Dönemi (1658-1707)	15
2.4.5 Muhammet Şah Dönemi (1719-1748)	15
2.5 Malabar ve Mysore Sultanlıklarının Osmanlı Devleti İle Münasebetleri.....	16
3.4 Hindistan'da İngiliz Yönetimi ve 1857 Büyük Sipahi İsyanı.....	17
3. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE OSMANLI DEVLETİ'NİN HİNT MÜSLÜMANLARI İLE MÜNASEBETLERİ	19
3.1 Hindistan'daki Osmanlı Şehbenderlikleri.....	19
3.2 Balkan Buhranı ve 93 Harbi Sırasında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yardımları	20
3.3 Ertuğrul Firkateyni'nin Hindistan Limanlarına Gelişi.....	28
3.4. Darülaceze İnşası İçin Hint Müslümanlarının Yaptığı Yardımlar	29
3.5. Hindistan'daki Kıtlık Mağdurlarına Yardım Etmek İçin Osmanlı Devleti Tarafından İane Toplanması Teşebbüsü	29
3.6. Limni ve Midilli Adalarının İşgal Edilmesi ve Hint Müslümanlarının Bu Duruma Tepkisi	30
3.7 Hamidiye-Hicaz Demiryolu İnşası ve Hint Müslümanlarının Yardımları	31
3.8 Fransa'da Hz. Muhammed Aleyhine Bir Tiyatro Oyunu Oynatılması Teşebbüsü	33
3.9 Hint Müslümanlarının Ermeni Meselesine Tepkisi	34
3.10 Osmanlı-Yunan Harbi ve Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yardımları	44
3.11 Hint Müslümanlarının Halifeye Olan Bağlılıkları	45
SONUÇ	51
KAYNAKÇA.....	53
ÖZ GEÇMİŞ	57
EKLER.....	58

EKLER LİSTESİ

Ek1: Mevlana İsmail Mirathi'nin 93 Harbi Şiiri	58
Ek2: Devletin maddi sıkışıklığı sebebiyle Hilafet'e sadakatlerine istinaden Hint Müslümanlarının yardım talebinin düşünülmesi.	60
Ek3: (Transkripsiyon) Devletin maddi sıkışıklığı sebebiyle Hilafet'e sadakatlerine istinaden Hint Müslümanlarının yardım talebinin düşünülmesi.	61
Ek4: Hindistan Haydarabat İslam ahalisi tarafından yaralı ve hasta askerler için gönderilen iane.....	62
Ek5: (Transkripsiyon) Hindistan Haydarabat İslam ahalisi tarafından yaralı ve hasta askerler için gönderilen iane	63
Ek6: Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne karşı sempaticileri	64
Ek7: (Transkripsiyon) Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne karşı sempaticileri	65
Ek8: Hindistan ahalisinin Hilafet ve Osmanlı'ya olan irtibatı ve kendisine gösterilen alakaya ilişkin sabık Bombay Bas şehbenderi İsmail Zühdü'nün maruzatı.....	67
Ek9: (Transkripsiyon) Hindistan ahalisinin Hilafet ve Osmanlı'ya olan irtibatı ve kendisine gösterilen alakaya ilişkin sabık Bombay Bas şehbenderi İsmail Zühdü'nün maruzatı.	68

GİRİŞ

Babür Devleti hükümdarlarından Evrengzib'in 1707'de vefat etmesi üzerine devlet içerisinde uzun yıllar sürecek olan taht kavgaları yaşanmaya başlandı ve Babürlüler bir daha eski gücüne kavuşamadı. Taht kavgalarının yanı sıra daha önce devlete tabi olan Rajputlar, Marathalar ve Sihler gibi toplulukların isyan etmesi, İran hükümdarı Nadir Şah'ın başkent Delhi'yi yağmalaması ve Ahmet Şah Dürrani önderliğinde Afganlıların Hindistan'a yaptığı akınlar devletin hızlıca dağılma sürecine girmesine neden oldu.

Babür Devleti'nin gerilemeye başladığı bir dönemde İngilizler, Hindistan sahillerinde boy göstermeye başladılar. Buradaki faaliyetlerini daha yoğun bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için 1600 yılında Doğu Hindistan Şirketi'ni kurdular. İngilizler, Babür şehzadeleri arasında geçen taht kavgalarından ve Hindistan'da rekabet halinde olan Nevvablar arasındaki mücadeleden faydalanarak bu bölgede birçok imtiyaz elde ettiler. 18. yüzyılın sonlarında ise Hindistan'a tamamen hâkim oldular.

1857 yılına geldiğimizde İngiltere, günümüz sınırları içerisinde Hindistan, Pakistan, Bangladeş'i tamamen, Myanmar'ın ise bir kısmını hâkimiyeti altına almış durumdaydı. Babür tahtında II. Bahadır Şah bulunmaktaydı ve başkent Delhi'yi dahi yönetmekten mahrum bırakılmıştı. İngilizler, hâkim oldukları coğrafyada önemli bir miktarda Müslüman nüfusun bulunması hasebiyle, bu topluluğu kıskırtmamak amacıyla Babür hükümdarının tahtında oturmasına razı olmuşlardı. Ancak kendisine hiçbir hak tanımamışlardı.

Dönemin ateşli silahlarında inek ve domuz yağının kullanıldığının öğrenilmesi, zaten İngiliz hükümetinden memnun olmayan Hintlilerin sabrının taşmasına ve 1857 yılında büyük bir isyanın çıkmasına neden oldu. Hindistan tarihine I. Bağımsızlık Savaşı olarak geçen bu olay hızlı bir şekilde Hindistan'ın geneline yayıldı ve İngilizlerin bölgedeki hâkimiyeti tehlike altına girdi. İsyancılar önder olarak II. Bahadır'ı kabul ediyorlardı. İngilizler, isyancılara destek vermeyen Sihler gibi bazı toplulukların desteğini alarak isyanı sert bir şekilde bastırıldı. İsyanın bastırılmasının ardından II. Bahadır Şah, Burma'ya sürgün edildi ve Babür Devleti'ne tamamen son verildi. Böylece bölgede yüzyıllarca süren Türk hâkimiyeti sona erdi.

Babür Devleti'nin zayıflaması ve yıkılmasıyla bölgede bulunan Müslümanlar büyük sıkıntılar çekmeye başladılar. Yeni yönetim tarafından adeta ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmekteydiler. Bu doğrultuda Hint Müslümanları kendilerini bu kötü durumdan kurtarabilecek bir devlet olarak Osmanlı Devleti'ni görmeye başladılar. Ancak Osmanlı Devleti de iyi bir durumda değildi.

Osmanlı Devleti 1699 yılından itibaren savaşlarda aldığı mağlubiyetlerle eski görkemli zamanlarını geride bırakmış ve büyük ölçekli toprak kayıplarına uğramıştı. Bu kayıplar devlet içerisinde birçok idari, askeri ve ekonomik sorunun ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Devlet kendi içerisindeki sorunlara kalıcı çözümler bulmakta yetersiz kaldığı gibi talep edilen yardımlara cevap verebilecek durumda da değildi.

Osmanlı Devleti'nin bu kötü vaziyetinden gazeteler vasıtasıyla haberdar olan Hint Müslümanları, yeryüzündeki son büyük İslam devletinin mevcudiyetini devam ettirebilmesi için çalışmalarına başladılar. Osmanlı Devleti'nin girdiği her savaşta iane sandıkları kurarak yardım topladılar. Düvel-i Muazzama'nın, Osmanlı Devleti'ne uyguladığı baskılar karşısında mitingler düzenleyip telgraflar çekerek özellikle İngiltere'yi Osmanlı'ya destek olması konusunda uyardılar. Osmanlı Devleti'nin projelerine de maddi katkı sağlayarak destek olmayı sürdürdüler.

Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgeleri başta olmak üzere, döneme ait hatıratlar ve seyahatnamelerin yanı sıra bu çalışmaya katkı sağlayabilecek tetkik eserlerden

yararlanılmıştır. Çalışma büyük oranda birinci el kaynaklara dayanarak ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca II. Abdülhamit'in 14 yıl boyunca mabeyin başkâtipliğini yapmış bulunan Tahsin Paşa'nın ve II. Abdülhamit'in kızları Ayşe Osmanoğlu ve Şadiye Osmanoğlu'nun hatıratlarından istifade edilmiştir. II. Abdülhamit döneminde Afganistan'a elçi olarak gönderilen Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi'nin "*Seyahatnamesinde*" Bombay Limanı'na geldiğinde yaşadıkları çalışmaya aktarılmıştır.

Bu çalışmada istifade edilen bir diğer eser de Prof. Dr. Azmi ÖZCAN'ın "*Panislamizm: Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1914)*" adlı eseridir. Eser, bu çalışmaya kaynak oluşturabilecek birçok önemli bilgiyi ihtiva etmektedir. Bir başka eserde Prof. Dr. Cezmi ERASLAN'ın "*II. Abdülhamid ve İslam Birliği*" adlı eseridir. Bu eserde çalışmaya katkı sunan mühim eserlerden biridir. Merhum Ord. Prof. Dr. Yusuf Hikmet BAYUR'un, II. Abdülhamit öncesinde Osmanlı padişahlar ile Hindistan'daki Müslüman hükümdarlar arasındaki münasebetlerden bahseden çok kıymetli makaleleri de bu çalışmanın mühim kaynaklarından olmuştur.

Bu çalışmaya kaynak oluşturan bir diğer önemli eser de Prof. Dr. Gökhan ÇETİNSAYA'nın , "*II. Abdülhamid'in İlk Yıllarında İslam Birliği Hareketi (1876–1878)*" adlı yüksek lisans tezidir. Çalışmanın içerisinde Mekke ve Medine ulemasının hacılar için yazdıkları broşürler bu eserden aktarılmıştır. Ayrıca Dr. Öğr. Üyesi Arzu Süren ÇİFTSÜREN'in "93 Harbi'nden Sonra Hindistan-Pakistan Alt Kıtasında Urduca ve Farsça Şiirde Türkiye ve Türkler" adlı doktora tezi de bu çalışmaya kaynak sağlayan eserlerden birisi olmuştur.

1. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ OSMANLI DEVLETİ

1.1. II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Devleti

Sultan II. Abdülhamit, 22 Eylül 1842 sabahı Çırağan Sarayında doğdu. Babası Sultan Abdülmecit Han annesi Tir-i Müjgan Kadınefendi'dir. Sultan Abdülmecit'in ikinci oğludur. 5. Murat'tan 2 yaş küçüktür. II. Abdülhamit 10 yaşında iken annesini kaybetti. Bunun üzerine genç şehzadenin bakım görevi Perestü Hanımeffendi'ye verildi. II. Abdülhamit şehzadelik yıllarında Osmanlı da şehzadelere uygulanan usul üzerine sıkı bir eğitim gördü ve marangozluk işinde ustalaştı. Sessiz ve durgun bir yapıya sahipti. Babası onu "*kuşkulu ve sukuti oğlum*" diye severdi (Öztuna, 2016: 494). Dolmabahçe sarayında bulunmaktan pek hoşlanmaz vaktini daha çok Kâğıthane deki köşkünde, Perestü Hanımeffendi'nin Maçka'daki konağında veya kız kardeşi Cemile Sultan'ın sarayında geçirirdi. Dış dünyada olan bitene oldukça meraklı idi. Yerli ve yabancı ileri gelenlerle sık sık görüşüp dünyada olan biteni onlarla beraber konuşmayı severdi. Hafızası oldukça kuvvetliydi. Şehzadelik döneminde ticaretle uğraşmış ve büyük bir servet edindi. Velihaht şehzade V. Murat'ın 1 milyon altına varan borcu bulunurken, kendisi servetini asla israf etmemiş tutumlu kullandı. Hatta V. Murat'a borç dahi vermiştir. Birçok şehzade borç batağında iken kendisi servet sahibi olmuş, cülus töreninde sarf edilen 60bin lirayı bizzat kendi cebinden karşıladı (Tahsin Paşa, 2017: 17).

V. Murat'ın padişahlık salâhiyetlerinden uzak olması ve akli dengesini kaybetmesi üzerine II. Abdülhamit 34 yaşında, 31 Ağustos 1876 tarihinde tahta çıktı. Tahta çıktığında devletin durumu her bakımdan kötü idi. Sırbistan ve Karadağ ile savaş devam ediyordu. Bunun yanı sıra 30 Ekim 1875 yılında yayınlanan Ramazan Kararnamesi ile ekonomik iflas ilan edilmişti. Payitahta da durum karıştıktı. Sultan Abdülaziz'in hal edilmesi ve Çerkez Hasan Vakası Osmanlı Devleti'ni derinden sarmıştı. Bütün bu olayların üstüne 93 Harbi'nin çıkması devleti büsbütün zor duruma soktu. Balkanlarda Gazi Osman Paşa'nın, Anadolu'da Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın üstün mücadelelerine rağmen Devlet-i Aliye, bu savaştan büyük bir yenilgiyle ayrıldı ve 13 Temmuz 1876 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşmasıyla devlet büyük çaplı toprak kaybına uğradı.

Savaşın ardından artık Osmanlı Devleti'nin oldukça zayıf duruma düştüğünü fark eden İngiltere başta olmak üzere diğer Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'nin bu durumundan faydalanmaya çalıştılar. Berlin Antlaşmasıyla ortaya çıkan Ermeni Sorunu, II. Abdülhamit'i en çok uğraştıran meselelerden biri oldu. Bu dönemde Ermeni komiteciler, büyük Ermenistan hedeflerini gerçekleştirebilmek için Devlet-i Aliye'nin birçok yerinde kanlı eylemler düzenlediler. Ermeni komitecilerin yanı sıra Girit, Yemen Lübnan ve Balkanlarda meydana gelen karışıklıklar Osmanlı Devleti'nin daha da zayıflamasına neden oldu. 1897 yılında meydana gelen Osmanlı-Yunan savaşını Osmanlı Devleti kısa sürede kazanmasına rağmen, Avrupalı Devletlerin Yunanistan lehine müdahale etmesiyle, Osmanlı Devleti'nin bu antlaşmadan karlı bir şekilde çıkmasına mani oldular.

II. Abdülhamit'in saltanatının son yılları oldukça çalkantılı geçti. 1889 yılında kurulan İttihat ve Terakki Partisi, balkanlardaki faaliyetlerini hızla arttırdı. 1908 yılına gelindiğinde Balkanlarda bulunan 3. Ordu mensubu bazı askerler dahi İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu olmuştu. Balkanlardaki asayişsizliğin artması ve bu bölgeden gelen telgraflarda meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi konusunda baskıların yapılması üzerine, II. Abdülhamit bu baskılara daha fazla dayanamayarak 23 Temmuz 1908'de meşrutiyeti

ilan etmek zorunda kaldı. Meşrutiyetin ilk günlerde Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Girit'in Yunanistan'a bağlanması ve Avusturya- Macaristan Devleti'nin Bosna Hersek'i ilhak ettiğini açıklaması İttihatçıların prestijine büyük darbe vurdu.

II. Meşrutiyet'in ardından Meclis-i Mebusan da 17 Aralık 1908 yılında yeniden açıldı. Meclis'te İttihat ve Terakki Cemiyeti çoğunlukta idi. Cemiyet devlet idaresini ele almasına rağmen devlet içinde olaylar bir türlü durulmadı. Ermeni komiteciler, başta balkanlar olmak üzere devletin birçok bölgesinde çeteciler asayışı ve huzuru ortadan kaldırmıştı. Bu ortam içersinde Selanik'ten yola çıkan çoğunluğu çeteci ve cuntacıardan oluşan Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek II. Abdülhamit'i tahtan indirdi ve eski padişah Selanik'e sürgün edildi. 1912 yılında Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine yeniden İstanbul'a getirilerek Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirildi. II. Abdülhamit, I. Dünya Savaşı'nın son zamanlarında 10 Şubat 1918'de 76 yaşında vefat etti. Divanyolu'daki II. Mahmut türbesinde metfundur.

II. Abdülhamit bir mesele karşısında oldukça temkinli davranır bir olayın en ince detayına kadar araştırılmasını isterdi. Bu durum onun bazı çevreler tarafından korkak olarak tanımlanmasına neden oldu. Son derece temkinli olmasının sebebi amcası Sultan Abdülaziz'in başına gelenlerden, saray içinde dönen entrikalardan haberdar olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu yüzden bir olay için istihbarat alındığı zaman bu olayın gerçekleşmemesi için sıkı tedbirler alınırdı. II. Abdülhamit, 21 Temmuz 1905 tarihinde Ermeni komitacılar tarafından gerçekleştirilen bomba hadisesinden kıl payı kurtulabilirdi. Bombanın patlamasıyla halk ve askerler korku içinde kaçarken, II. Abdülhamit "*Korkmayınız!*" diyerek insanları sakinleştirmeye çalıştı. Sultanın bu soğukkanlı tavrı üzerine halk ve askerler kendilerine gelebildiler. Sultanın kız çocuklarından Ayşe Sultan, saraya geldiğinde babasına, bu metanetli tavrına hayran kaldığını belirttiği zaman II. Abdülhamit: "*Ben mütevekkilim. Kalbimde yalnız Allah korkusu vardır. Başka bir şeyden korku duymam. Bir hadise olmadan evvel, onu önlemek için telaş ederim. Ama tehlikenin içinde bulunduğumu hissedersen icabında ateşe atılmaktan bile çekinmem.*" dedi (Osmanoğlu, 2008: 61). II. Abdülhamit'in olaylar karşısında zannedilenin aksine ne kadar soğukkanlı ve cesur olduğu bu ifadelerinden anlaşılmaktaydı.

1.2 II. Abdülhamit'in İttihat-ı İslam Politikası

Osmanlı aydınlarının deyimiyle İttihad-ı İslam veya İslam birliği, batılı yazarların deyimiyle Pan-İslamizm politikası, Osmanlı Devleti'nde ilk defa 1870'li yıllarda dile getirilmeye başlandı (Çetinsaya, 1988: 1). Pan-İslamizm teriminin ana kaynağı Fransız, İngiliz ve Rus yazışmalarıdır (Karpas, 1993: 1331). Bu terim ilk olarak 1875 yılında F. von Werner tarafından "*Türkische Skizzen*" adlı yayında kullanıldı. "*Pan*" kelimesi Avrupa'da hoş karşılanmayan ideolojileri ifade ederken kullanılmaktaydı. İttihat-ı İslam kelimesi ise ilk defa Namık Kemal tarafından 10 Mayıs 1869 tarihli Hürriyet gazetesindeki yazısında kullanıldı (Akpınar, 2012: 83).

O tarihlerde bir idea üzerinde birleşme fikri sadece Osmanlı Devleti'nde olan bir durum değildi. Avusturya-Macaristan Devleti bütün Almanları tek çatı altında toplama ülküsüyle Pangermenizm politikasını, Rusya ise bütün Slav ulusları kendi bünyesinde toplamak arzusuyla Panslavizm siyasetini yürütüyordu. Özellikle Rusya'nın yürüttüğü Panslavizm politikası Osmanlı'nın çok fazla Slav kökenli nüfusa sahip olmasından büyük tehlike arz ediyordu. Osmanlı basını bu terimleri sık sık kullanmakta ve İslam birliği politikasının hilafet makamının ve İslamiyet'in iki kutsal beldesi Mekke ve Medine şehirlerinin hâlihazırda Osmanlı Devleti'nde olduğuna binaen Devlet-i Aliye

için çok faydası olacağından bahsediyordu. Basiret gazetesinin 8 Nisan 1872 tarihli “*Devlet-i Aliye ve Avusturya*” başlıklı makalesinde İttihat-ı İslam düşüncesinin Osmanlı Devleti için ne kadar önemli olduğu anlatılıyordu: “Eğer ortaya bir küçük İttihat-ı İslam fikri çıkarılır ise Karadeniz’den Kazan’a, Orta Asya’ya ve Gülçi Hanlığına kadar İslam kabilelerinin derhal birleşebilecekleri inkâr edilemez. Red ve inkâr ne demek? Eğer bu hususta bir çalışma yapılırsa İslami bağların etkisiyle sonuç Slav birleşmesinden hızlı ve başarılı bir şekilde elde edilecektir.” diyordu (Yerlikaya, 1994: 115). Makalede açıkça Panslavizm tehlikesi karşısında Rusya’da yaşayan bütün Müslümanların Devlet-i Aliye çatısı altında birleşerek bu tehlikeye karşı koymaları gerektiğinden bahsedilmekteydi. Bu sebepten İttihat-ı İslam fikrinin ortaya çıkmasının önemli bir sebebinin de Rusya’nın Panslavizm politikasının yarattığı tehlikelerden dolayı olduğu söylenebilir.

Osmanlı tarihinde İttihat-ı İslam siyaseti denilince akla II. Abdülhamit dönemi gelmektedir. İttihat-ı İslam siyasetinin bu devrin en önemli politikalarından biri olmasının sebebi artan dış tehditler olduğu gibi, geçmiş dönemde Osmanlı Devleti’nde İslam aleyhine gelişen bir takım fikirlerde buna dâhildir. Tanzimat ile başlayan batıcılık akımı ile birlikte Avrupalı Devletlerin mevcut gelişmişlikleri ve Asyalı Müslüman Devletlerin geri kalmış halleri Osmanlı fikir adamları arasında ciddi bir tartışma konusu olmuş ve İslamiyet sorgulanmaya başlamıştı. Bu devirde Osmanlı bürokrasisi ve aydın çevrelerinde, Osmanlı Devleti’nin gerilemesinden İslam’ı sorumlu tutan ve İslamiyet’in terakkiye mani olduğuna dair fikirlerin mevcudiyetini, Ziya Paşa’nın: “*Din-i İslam pabend-i terakki imiş diyorlar/Evvel yoğ idi işbu rivayet yeni çıktı*” beyti ispatlamaktadır. Bu fikirlere karşı Namık Kemal, Ziya Paşa, Şehbenderzade Ahmed Hilmi, Şeyhülislam Musa Kazım ve Said Halim Paşa gibi dönemin önemli aydınları ve devlet adamları, “*İslamiyet’in terakki’ye mani olmadığını, aksine bilimi ve düşüncüyü telkin ettiği halde, zamanla Müslümanların bu yolu bırakarak skolâstik düşünceye kapılmaları sebebiyle geri kaldıklarını*” Osmanlı toplumuna anlatmaya çalışmışlardır (Ocak, 1992: 121-122). Bundan yola çıkarak II. Abdülhamit döneminde, İttihat-ı İslam siyasetinin sadece Osmanlı devlet adamları arasında değil, aydınlar ve basın tarafından da benimsendiği söylenebilir.

Sultan II. Abdülhamit döneminde İttihat-ı İslam siyasetinin takip edilmesinin bir diğer sebebi de Osmanlı Devleti’ne yoğun olarak gerçekleştirilen Müslüman-Türk göçleriydi. Osmanlı Devleti, 1783 yılından itibaren Kırım’dan, 1862’den itibaren Kafkasya’dan, 1878 tarihinden itibaren de Balkanlardan, yaklaşık 5 milyon Müslüman-Türk göç etti. Rus yayılcılığına bağlı olarak gerçekleşen bu göçler Anadolu ve Rumeli’deki nüfus dengesini değiştirdiği gibi, 1878 yılında gerçekleşen 93 Harbi’nde Osmanlı Devleti’nin Rumeli’deki gayrimüslim nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgeleri kaybetmesiyle Devlet-i Aliye genelinde Müslüman-Türk nüfusunun oranı önemli bir şekilde arttı. 1865 ile 1880 arasında Osmanlı Devleti’nin nüfusu %42 oranında artmış ve bu artışın büyük çoğunluğunu göçmen Müslüman Türkler oluşturmuştu. Göç eden nüfusun yaşadığı türlü zorluklar, Kırım, Kafkasya ve Balkanlarda yüz binlerce Müslüman-Türk’ün katledilmesi, hâlihazırda Osmanlı tebaası olarak yaşayan Müslüman kitle üzerinde olağanüstü bir etki yapmış, dini hassasiyetlerin ve milli bilincin artmasına sebep olmuştu. Toplum üzerinde artan bu hissiyat siyasete de etki yapmış ve İttihat-ı İslam siyasetinin gelişmesine katkıda bulunmuştu (Karpaz, 1993: 1345-1346).

II. Abdülhamit, Halife unvanını kullanarak Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman tebaa üzerindeki gücünü arttırmayı amaçladı. Arap şeyhlerine, Mısır hıdivlerine, Suriye ve Yemen’deki ayrılıkçı akımlara karşı bu unvanı kullanarak, özellikle 93 Harbi mağlubiyetinden dolayı zayıflayan otoritesini sağlamlaştırmaya

çalıştı (Yelkenci, 2010: 47). Ayrıca bu unvanı kullanarak, Avrupa Devletlerinin sömürge topraklarında yaşayan Müslüman topluluklar üzerindeki nüfuzunu da arttırmayı hedefliyordu. Avrupa devletlerinin, 93 Harbi'nden sonra artan baskısına karşılık, II. Abdülhamit böyle bir strateji geliştirmiş ve Halife unvanını her zaman elinde bir koz olarak bulundurmuş, İngiltere, Fransa, Rusya ve Hollanda'yı buna inandırmıştı (Ergül, 1997: 32). Ancak Müslümanlar arasında bir söz birliği olamayacağına farkında olan II. Abdülhamit, Birinci Dünya Savaşı sırasında Cihat ilan edilmesine pek şaşırması: *“Cihadın kendisi değil, fakat ismi bizim elimizde bir silahtir. Ben bazen sefirleri tehdit etmek istediğim vakit, bir İslam halifesinin iki dudağı arasında bir kelime vardır. Allah bunu çıkartmasın derdim. Cihat bizim için ismi olup cismi olmayan bir kuvvetti.”* demişti (Osmanoğlu, 2008:233).

1.2.1 İç Siyasette İslam Birliği Siyaseti

Sultan II. Abdülhamit, tahta kaldığı süre boyunca kendisinden önceki padişahlara nazaran Hilafet makamına ayrı bir önem vermiş ve bütün resmi yazışmalarında ilk olarak *“Emir-ül Müminin”* unvanının en başta yazılmasını istemişti. Osmanlı coğrafyası içersinde din adamlarına ve dini kuruluşlara büyük ihtimam gösterildi, Mevlevi, Kadiri, Halveti ve Rufai tarikatları desteklenerek halk içindeki itibarlarının artırılmasına çalışıldı. Devlet memurlarının çalışma saatleri dini ibadetlere göre düzenlendi ve insanların dini vecibelerini yerine getirmesi için teşvik edildi. Dini kitapların yayılmasına önem gösterildi. Dini değerleri sarsacak her türlü yayın, tiyatro oyunları yasaklandı (Akpınar, 2012: 91). İstanbul'un mahallelerinde meyhane açılması ve içki satışı da yasaklandı. Müslümanların Galata ve Beyoğlu'ndaki meyhanelere girmesi engellendi. Üç aylarda edebe aykırı davranışlara mani olunması için zabıta görevlendirildi. (Özcan, 1995a:75). Okulların geliştirilmesine büyük çaba sarf edildi. Dini derslerin saati arttırıldı ve Müslüman ailelerin çocuklarını misyoner okullarına göndermemesi hususunda aileler bilinçlendirilmeye çalışıldı (Özcan, 1995a: 78).

İslamiyet'in iki kutsal beldesi Mekke ve Medine şehirleri, II. Abdülhamit'ten önce mevcut şeriflik idaresine bırakılmıştı. II. Abdülhamit tahta geçince bu bölgelerle yakından ilgilenmeye başladı. İngilizlerin Arabistan'da Osmanlı otoritesini sarsmaya yönelik girişimlerine karşılık II. Abdülhamit, devletin bu bölgelerdeki otoritesini yeniden tesis edebilmek için çeşitli projelere imza attı. Hacı adaylarının güvenliğini sağlamak amacıyla bölgede asayiş ve güvenliğin tesis edilmesine büyük önem gösterildi. Yanı sıra kolera, veba gibi bulaşıcı hastalıklarla mücadele edebilmek için karantina merkezleri kuruldu. Bu faaliyetler sayesinde bölgede düzen ve nizam sağlandı. Böylece Avrupalı devletlerin bölgeye müdahale etmesine mani olundu (Akpınar, 2012: 93). Bölgenin ileri gelenlerinden Şeyh Muhammed Zafir, Şeyh Ebu'l Huda, Ahmed Esad Efendi ve Seyyid Fazıl Paşa gibi tarikat liderleri, zaman zaman II. Abdülhamid'e danışmanlık yaparak düşünceleri belirterek, bölgede Padişah'ın temsilciliğini üstlendiler (Özcan, 2012a: 81). 93 Harbi başladığı zaman Mekke ulemasından Hanefi, Şafi, Maliki, Hanbelî müftüleri, hac vazifelerini yapmak için Türkistan, Afganistan, Kaşgar, Hindistan, Fas, İran ve Hicaz bölgelerinden gelen Müslümanlar için bildiriler hazırlandı. Bu bildiriler de Rusya'ya karşı birleşme ve Osmanlı Devleti'ne destek olma çağrısı yapıyordu. Hicaz bölgesindeki Müslümanlar için hazırlanan bildiride şu ifadeler geçmekteydi:

Ey Araplar! Biliniz ki Cenab-ı Allah Araplardan binlerce peygamber çıkartarak Arapları şerefli ve seçkin kıldı. Ecdadınız kuzeyde ve güneyde nice yerler feth ettiler. Onların harbe olan şevk ve istekleri her türlü

arzularının üstündeydi. Siz onların evladı değil misiniz? Anadolu ve Rumeli’nde bulunan Türk, Kürt, Boşnak ve Arnavut kardeşleriniz 120 seneden beri düşman ile malen ve bedenen cihad etmektedir. Cihad’ın fazileti hakkındaki ayetler bütün müminler için geçerli değil midir? Mekke’de Şerif Abdullah Paşa ve Hicaz valisi Takiyyüddin Paşa’nın gayretleriyle sadece Haremeyn ahalisinden şimdilik bir milyon kuruş iane-i harbiye toplanıp irsal edildi. Arabistan şu vilayetten 100 kat büyük olduğu halde şimdiye kadar beş para iane topladığı işitilmedi. Mekke şerifi 15 bin süvari göndereceğini bildirdiği halde, Arabistan da hala böyle bir gayret zuhur etmedi. Bugün uykudan ve gafletten uyanma günüdür. Bugün safları sıklaştırma ve yeniden birlik olma günüdür. (Çetinsaya, 1988:182)

Hicaz bölgesinde Osmanlı otoritesini sağlamlaştırmak ve bölgeye ulaşımı kolaylaştırmak için yapılan girişimlerden birisi de Hamidiye Hicaz Demiryolu inşası idi. Bu demiryolunun inşası için dünyadaki bütün Müslümanlardan yardım talep edildi ve bu talep büyük bir karşılık gördü. Hicaz demiryolu tamamen yerli ve milli kaynaklar kullanılarak yapılması bakımından oldukça önemliydi. Demiryolu inşası bitip açıldığı zaman bu durum bütün Müslümanlar tarafından sevinçle karşılandı (Akpınar, 2012: 94).

II. Abdülhamit dönemine kadar ihmal edilen bölgelerden biri de Basra körfezi ve çevresinde yer alan Osmanlı topraklarıydı. Bu bölgede de İngilizler Osmanlı Devleti aleyhine faaliyet göstermeye başlamışlar, ancak Mithat Paşa’nın bölgenin valisi olduğu dönemde yaptığı çalışmalar sayesinde bu faaliyetlerin önüne geçilmeye çalışılmıştı. II. Abdülhamit’in tahta geçmesiyle bölge halkının ve Kuveyt emirlerinin sadakatinin arttırılmasına büyük önem gösterildi. Basra körfezinin çevresinde yer alan adalar tahkim ettirilerek olası İngiliz işgali önlenmeye çalışıldı. Yanı sıra bölge ileri gelenlerine çeşitli nişan, maaş ve hediyeler taltif ettirilerek bu bölgenin merkeze olan bağlılığı arttırılmaya çalışıldı (Akpınar, 2012: 95).

Osmanlı Devleti’nin en ücra köşelerinden biri olan Yemen’de de merkezi otorite zayıflamıştı. İngilizlerin Yemen’deki faaliyetleri Osmanlı merkezi otoritesinin bu bölgedeki hâkimiyetinin zayıflamasının en önemli nedeniydi. II. Abdülhamit’in tahta geçmesiyle bölge ile olan ilişkiler 1880’li yıllardan itibaren geliştirilmeye başlandı. Bölgenin ileri gelenlerine çeşitli hediyeler, nişanlar, maaşlar bağlanarak merkezi otoritenin yeniden sağlanmasına çalışıldı. Çeşitli dini yayınlar gönderilerek halifelüğün önemine ve nüfuzuna dikkat çekildi. Kabile liderleri arasındaki düşmanlıklara son verilerek birlik ve beraberliğin arttırılmasına çalışıldı. Bölgede askeri düzenlemeler yapılarak çıkan isyanlar bastırıldı. İtibarlı kabile şeyhleri Payitaht’a davet edilerek halifenin nüfuzu arttırılmaya çalışıldı (Akpınar, 2012: 96–97).

Kuzey Afrika’nın en mühim bölgelerinden ve Kutsal toprakların kapısı olarak adlandırılan Mısır, 1869 yılında Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla daha da önemli hale geldi. Mısır jeopolitik konumu itibarıyla Fransa ve İngiltere tarafından yakından takip edilmekteydi. 93 Harbi’nden sonra Mısır’da Hıdiv İsmail Paşa’nın başarısız yönetiminden dolayı halk isyan etmiş ve İngiltere daha öncede anlattığımız üzere bu isyandan istifade ederek bir oldubitti ile 1882 yılında Mısır’ı işgal etmişti. Sultan II. Abdülhamit, İngilizlerin bu işgalini saltanatı süresince tanımadı ve her zaman Mısır’ı geri almanın planlarını yaptı. Bunun için de Fransa ve Rusya’nın desteğini almaya çalıştı. II. Abdülhamit, hilafet makamı ve çeşitli yayın organları vasıtasıyla bölgedeki itibarını arttırmaya çalıştı. Kendisine yakın olan Hıdiv Abbas Paşa göreve geldiği zaman diğer hıdivlere nazaran Avrupa’yı seyahat etmemiş, İstanbul’a gelerek halifeyi ziyaret etmişti. İngilizlerin işgaline rağmen, II. Abdülhamit Mısır ile ilişkileri kesmeyip

güçlendirerek bölgede İngiltere egemenliğinin önüne geçmeye çalıştı (Akpınar, 2012: 98).

Kuzey Afrika'da Devlet-i Aliye'ye ait Trablusgarb'da Osmanlı hâkimiyetinin zayıfladığı bir diğer bölge idi. II. Abdülhamit, bölgedeki tarikatların etkisinden faydalanarak bölgedeki itibarını kuvvetlendirmeye çalıştı. Bölgenin ileri gelenlerinden Şeyh Zafiri ile birlikte hareket ederek Trablusgarb'da Osmanlı hâkimiyetini yeniden tesis etti. Aşiretlere maddi destekler verilerek bölgenin kalkındırılmasına gayret edildi. Aşiretler arasındaki mücadelelere son verilerek Trablusgarb'da birlik tesis edilmeye çalışıldı. Aşiret kuvvetlerine silah verilip eğitilerek, İtalya'nın olası saldırısına karşı Trablusgarb'ın savunulması amaçlandı. II. Abdülhamit'in bu politikaları sayesinde bölge 1912 yılına kadar Osmanlı hâkimiyetinde kalabildi (Akpınar, 2012: 100). Trablusgarb'ı Fransa'da işgal etmek istemiş, buna engel olabilmek için II. Abdülhamit'in gayretleriyle burada bir direniş cephesi hazırlanmıştı (Karpat, 1993: 1348).

Tunus, Kuzey Afrika'nın Avrupa en yakın bölgelerinden biri olması nedeniyle oldukça önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Önemli konumu sayesinde birçok Avrupalı devletin hedefinde olmuş, bu durumdan endişelenen Tunus beyleri, Osmanlı padişahı ile ilişkilerini geliştirmeye başladılar. 93 Harbi'nden sonra yapılan Berlin'deki müzakerelerde Tunus, İngiltere ve Almanya'nın teklifiyle Fransa'ya bırakıldı. Almanlar, Alsace-Lorraine bölgesini ele geçirdiği için Fransa ile arası açıldı ve bu gerilimi yumuşatmak ve Fransa'nın dikkatini başka bir bölgeye çekmek için bu teklifi yaptılar. İngiltere ise Mısır'a olan dikkatlerin azalması için Fransa'nın Tunus'u işgaline sıcak bakıyordu. İngiltere elçisi Salisbury, "*Kartaca'yı barbarların elinde bırakamazsınız, orada ne isterseniz yapın. Bu bizi ilgilendirmez.*" demişti (Karaca, 2011: 431). Sonunda Fransa, özellikle İngiltere'nin yönlendirmesiyle 1881 yılında Tunus'u işgal etti. İşgal sonrasında II. Abdülhamit, Medeni-Şazeli tarikatı şeyhi Şeyh Zafir vasıtasıyla Tunus'taki faaliyetlerini sürdürmeye çalıştı. Kendisini Payitaht'ta ağırlayıp maddi yönden destekleyerek, İttihat-ı İslam'ın önemini vurgulayarak Tunus'ta halifenin itibarını arttırmaya çalıştı (Akpınar, 2012: 99) Tunus ve Cezayir'deki Müslüman halk, Fransa yönetimine karşı birçok kez isyan etmiş, bu isyanlar İstanbul'da yaşayan Tunuslu ve Cezayirli göçmenler tarafından tertiplenmişti. Bu durum Fransa'yı kuşkulandırdı ve İslamcılık siyasetini bir tehlike olarak görmeye başladılar (Karpat, 1993: 1348)

1.2.2 Dış Siyasette İslam Birliği Siyaseti

Hac vazifelerini yapmak için Osmanlı topraklarına gelen hacı adayları, Osmanlı tebaası olmayan diğer Müslüman kitleler ile ilişkileri geliştirmek için kullanılan en önemli seçenek oldu. Türkistan'dan gelen hacı adaylarına da bu vasıta ile çeşitli broşürler dağıtılarak Rus, İngiliz ve Çin tehlikesine karşı dikkatli olmaları konusunda uyarıldılar. Bölgeye nasihat heyetleri, dini kitaplar ve sakal-ı şerif gönderildi, bazı gençlere İstanbul'da eğitim görme fırsatı verildi. Bunların yanı sıra Kafkasya'dan göç edenler Doğu Anadolu'ya yerleştirildi ve tarım ile uğraşmak isteyenlere toprak, tohum ve hayvan dağıtıldı. Türkistan'da yaşayan Türkler ile ilişkilerin geliştirilmesindeki en önemli amaç olası Rus saldırısına karşı birlikte hareket etmektir (Akpınar, 2012: 102). 93 Harbi esnasında bu birlikteliği sağlayabilmek amacıyla hac görevlerini ifa etmek için kutsal topraklara gelen Türkistanlı hacılara Mekke uleması tarafından hazırlanan bildiriler dağıtılmıştı. Bu bildirilerde şu ifadeler geçmekteydi:

Ey Türkistan ahalisi! Sizin İslam uğruna yaptığımız çabalara ne oldu? İşitmediniz mi, sekiz yüz bin nüfusa sahip Sırpılar bağlı oldukları Devlet-i Aliye'ye karşı isyan ettiler. İki yüz bin asker ile yaptıkları zorbalıklara rağmen Allah'ın izniyle İslam orduları bu isyanı bastırdı. Şimdi Sırpılardan bu kadar asker çıkıyorsa 15 milyon nüfuslu Türkistan ahalisinden bir milyon askerin cepheye sevk edilmesi mümkün değil midir? Gazilik ve şehitlik ile ilgili ayet-i kerimeler herkesin malumudur. Öyle ki bu savaşta asakir-i islamiye ordusu cepheye giderken, gelin almaya giden topluluklar kadar coşkuluymdu. Rus askerleri ise türlü işkencelerle cepheye sevk olunmuşlardı. Rusya'nın kendi tebaasına yaptığı zulümleri bilmeyen kalmadı. Meşhurdur ki; Kırım Harbi'nde Rusların askerlerine verdikleri ekmeğin numunesi İstanbul'a getirilip köpeklere verilmiş, köpekler dahi o ekmekleri yememişlerdir. Devlet-i Aliye ise kendi askerlerine ekmeğin hasını verip her sabah sütlü çay içirirdi.

Ey Türkistan ahalisi! Sizin Ruslara karşı mağlup olmanızın iki sebebi vardır. Birincisi, hükümdarlarınızın birbirine olan düşmanlığı ve birbirleriyle ittifak olmamalarıdır. İçinizden birisi Rusya ile savaştığında diğerleri ya buna sessiz kaldı, ya da Rusya taraftarı oldu. Oysaki Cenab-ı Allah ayet-i kerimelerinde bunu yasaklamıştır. Rusya, ne kadar tebaası varsa onları kendi lisanlarından ve dinlerinden men etmektedir. Böyle giderse hafazanallah on beş sene içinde istediklerini elde edeceklerdir. Rusya diğer devletlerden farklı olarak sadece mülk sahibi olmakla yetinmeyip, insanların dinini de değiştirmektedir. Böyle bir düşmana razı olan ve vergi veren her Müslüman kimse imanını tazelemek zorundadır. Karşı gelen Müslümanlara ise cihat farzdır. İkinci sebep ise para uğruna dinini ve insanlığını satmış içinizdeki mayası bozuk kişiler sayesinde Rusya'nın çevirdiği entrikalardır. Türkistan'dan gelen seyyahların söylediklerine göre, Türkistan ahalisi Rusya'ya yıllık vergilerini vermekte zorlanmaktadırlar. Türklerin isyan etmesini önlemek için Ruslar, eğer Hindistan ele geçirilirse Türkistan vükelasından bazılarını Hindistan da Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları bölgelere hükümdar tayin ederek onları altına ve gümüşe boğacağını vaat ediyor. İşte Rusya kendi emellerine ulaşabilmek için böyle türlü entrikalar çevirmektedir.

Türkistan ahalisi! Rusların bu tür yalanlarıyla karşılaştığınız zaman onlara deyiniz ki, Rusyalılar! Siz bunca seneden beri Müslüman olan veya kendinizden olmayan her hangi birini yüzbaşılığın üstünde bir rütbe verdiniz mi? Şimdi siz bizi Hindistan'a hükümdar edeceğinize, içimizden bir Müslüman'a binbaşı rütbesi verseydiniz, hepimizi memnun ederiniz.

Ey Türkistan ahalisi! Bizim size nasihatimiz şudur ki; birlik olun. İçinizden birisi muhalif olursa onu yanınızdan uzaklaştırın. İttihad her mümine farz-ı ayn olduğundan, Rusya eğer o cihetteki bir köye saldırırsa 15 yaşından 70 yaşına kadar hepiniz savaşa hazırlanın ve Çerkezler gibi Ruslar ile cihat edin. Bu nasihate uyan kimseyi Allah muradında nail kılsın ve Efendimizin şefaati onun üzerine olsun. Dinlemeyen kimseleri ise Allah onları bu dünyada ve ahirette rezil ve perişan etsin” (Çetinsaya, 1988: 170–175).

Osmanlı coğrafyasından binlerce kilometre uzakta olan Güneydoğu Asya adalarında yaşayan Müslüman kitleler ile de ilişkileri geliştirmenin en önemli araçlarından biri, hac vazifelerini yapmaya gelen hacı adayları ile irtibata geçmek idi.

Borneo, Cava, Sumatra, Singapur ve Seylan gibi adalardan gelen Müslümanlara çeşitli broşürler dağıtılarak Osmanlı Devleti'ne iane vererek destek olmaları istendi. Bu adalarda yaşayan Müslümanlar ile bağlantıyı açılan şebkenderlikler sağlıyordu. Nüfusunun ekserisi Müslüman olan bu adaların birçoğu Hollanda, Fransa, İngiltere gibi Avrupalı devletler tarafından ele geçirilmiş sömürge haline getirilmişti. Sömürgeci devletlerin baskısından bunalan Müslümanlar, kurtuluş reçetesi olarak Osmanlı Devleti'ni görmüş ve her fırsatta desteklemişti. Bölge halkı halifeden, çocuklarının İstanbul'da okumasını istemiş, bu istekler maddi yetersizlikten dolayı kısmen karşılanmış ve çocukların bazılarını burslu olarak İstanbul'da eğitim görmeleri sağlanmıştı (Akınar, 2012:105).

Kuzey Afrika'nın Avrupa'ya en yakın toprağı olan Fas ile de İttihat-ı İslam politikası çerçevesinde II. Abdülhamit döneminde ilişkiler geliştirilmeye başlandı, İbrahim Senusi aracılığı ile II. Abdülhamit tarafından Fas Kralı Hasan'a bir mektup gönderilmiş ve bu mektupta İttihat-ı İslam çerçevesinde dayanışma vurgusu yapılmıştı. Fas Kralı, II. Abdülhamit'in görüşlerine katıldığını bildirmiş, ancak Fransızların baskısı yüzünden net bir adım atamamış, karşılıklı görüşmeler temenniden öteye geçememiştir (Albayrak, 2012:100). 93 Harbi'nin devam ettiği bir zamanda Mekke ulemaları tarafından Fas'lı hacılar için dağıtılan bildirilerde şu ifadeler rastlanmaktaydı:

Fas ahalisi! Gerçi sizin etrafınızda sizi tehdit eden İslam düşmanı bir zalim yoktur. İspanyolların ise iç işlerindeki karışıklıklar olmasaydı Ruslardan geri kalmayarak, asırlar boyunca büyük bir medeniyet olmuş olan Endülüs Müslümanlarına reva gördükleri zalimlik ve işkenceler size de uygulanırdı. Şimdi, İttihat-ı İslam çerçevesinde davranmak size de farz-ı ayndır. (Çetinsaya, 1988:183)

İran ile Yavuz Sultan Selim döneminden beri kötü olan ilişkiler, II. Abdülhamid döneminde İttihat-ı İslam politikası çerçevesinde düzeltilmeye çalışıldı. Rusya'nın iki İslam devleti üzerindeki olumsuz tesiri bu devletleri birbirine yakınlaştırdı. İkili ilişkileri geliştirebilmek amacıyla İran Şahı Muzafferettin, İstanbul'u ziyaret ederek bu sürece katkıda bulundu (Özcan, 2012: 85). Ancak Şiiilerin yüzyıllardır süregelen propagandaları yüzünden Sünni-Şii tartışması bu dönemde de devam etti. Irak'ta artan Şii propagandalarına önlem almak amacıyla resmi inancı kötüleyen ve Şii lehine olan tüm yayınlar yasaklandı. Şiiilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelere seyyar öğretmenler gönderilerek halka Sünni inancı anlatıldı. İtibarlı ailelerin çocukları İstanbul'a davet edilerek burada din dersi verildi (Albayrak, 2012: 101–102).

İran ile ilişkileri geliştirmede İranlı şairlerinde büyük çabaları bulunmaktaydı. Fars edebiyatında ilk defa İslam Birliği vurgusu yapan kişi Kaçarlar dönemi şairlerinden Mirza Muhammed Sadık Edib-ul Memalik-i Ferahani'dir. "*İslam Ümmetinin Zaaflı Sebebiyle*" adlı şiirinde: "*Şu zamanda tüm dünya mutlu iken İslam milleti neden böyle zelil ve perişandır! Dünyadakiler tümüyle birlik olmuşken bu kavmin birlikleri (neden) perakendedir?*" diyerek Müslümanların birlikten uzak hallerini eleştirmekteydi. İstanbul'da ikamet eden Mirza Aga Han-ı Kirmani, Arif Kazvini ve Muhammed Taki Bahar da İttihat-ı İslam'ın önemini belirten birçok şiir yazmıştı (Başçı, 2016:906-908).

93 Harbi sırasında Mekke uleması tarafından İran'dan gelen hacılar için de bildiriler hazırlanmış ve dağıtılmıştı. Bu bildirilerde şu ifadeler geçmektedir:

Ey İran ahalisi! Siz İmamiye taifesinden değilsiniz. Ehl-i sünnet, sizin Müslim ve ehl-i kitap olduğunuzu, siz de onların ehl-i islam ve ehl-i kible olduğunu itiraf edersiniz. İkimizin de dayanağı ve yegâne sığınağı Kuran-ı Kerim'dir. Senelerden beri Ruslarla savaşıyoruz, bunu görüp seyirci kalmak size yakışır mı? Rusya Hive'yi istila ettiği zaman yardım ettiğimize

dair şayialar duyulmaktadır. Bundan sonra bir daha din-i mübini mahvetmeyi amaçlayan bir zalime yardım ederseniz, sizinle muhabbetimize son vereceğimiz gibi, artık size İslam nazarıyla da bakamayacağız. Bu durumdan kendinizi sorumlu tutup bizi mazur görünüz. Rusya sizinde birçok memleketinizi işgal etmiştir. Maazallah komşunuz olup İslamiyet'in direği bulunan bu devlet yıkılırsa, Rusya o zaman size neler yapmaz! (Çetinsaya, 1988:181)

Sultan II. Abdülhamit döneminde Çinli Müslümanlar ile de ilişkiler geliştirilmeye çalışıldı. 1842 yılında imzalanan Nanking Antlaşmasıyla Çin, Avrupalı devletler tarafından paylaşıldı. Zaman içinde Avrupalı Devletlerin baskılarını arttırmasıyla Çin halkının memnuniyetsizliği arttı ve bu durum 20.yüzyılın başlarında büyük bir isyana yol açtı. İsyanı bastırmakta zorlanan Almanlar, Çinli Müslümanların isyana katılmaması için Sultan II. Abdülhamit'ten yardım istediler. Bu yardım isteğine kayıtsız kalınmadı. Mirliya Enver Paşa başkanlığındaki bir nasihat heyeti 1901 Nisan'ında yola çıktı. Seyahat esnasında Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde molalar verilerek halk ile temaslar kuruldu ve konsolosluk açılacak yerler tespit edildi. Daha sonraki yıllarda ise Muhammed Ali ve Süleyman Şükrü Bey gönderildi. 1906 yılında II. Abdülhamit'in davetiyle Çinli Müslümanların önde gelen isimlerinden Van Kuan İstanbul'a geldi. Yapılan görüşmeler neticesinde Çin'deki dini eksiklikleri giderebilmek maksadıyla üç kişilik bir grup Çin'e gönderildi. Burada yapılan çalışmalar neticesinde 1908 yılında Darü'l Ulumü'l Hamidiyye adında bir okul açıldı. Çin'de yapılan hizmetler sayesinde, buradaki Müslümanlar ile bağlantı kuvvetlendirilmiş, bu durum bölgedeki Avrupalı devletlerin çeşitli tepkisine yol açmıştı (Akpınar, 2012: 109–111).

2. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ ÖNCESİNDE OSMANLI DEVLETİ İLE HİNDİSTAN'DAKİ MÜSLÜMAN DEVLETLER İLE MÜNASEBETLER

2.1 Hindistan'ın Konumu

Asya kıtasında bulunan Hindistan, dünyanın en önemli kültür ve medeniyet merkezlerinden birisidir. Kuzeyinde Himalaya dağları, batısında Afganistan ve Belucistan, doğusunda ise Myanmar bulunan Hindistan yarımadası, güneye doğru gittikçe daralır ve bir üçgen halini alır. Hindistan yarımadasının kuzeyi oldukça verimli arazilere ve büyük su kaynaklarına sahiptir. Bu özelliği sayesinde nüfusu oldukça kalabalıktır. Tarihi baharat yolu bu yarımadanın doğusunda bulunan Bengal körfezinden başlayıp Hindistan sahilleri boyunca Basra körfezi ve Kızıldeniz'e kadar uzanır.

2.2 Osmanlı Donanması'nın Hint Deniz Seferi

İstanbul'un 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesiyle Baharat ve İpek yolları Türkler tarafından kontrol edilmeye başladı. Avrupalılar bu durum üzerine yeni ticaret yolları aramaya başladılar. Bu maksatla 1492 yılında Kristof Kolomb batıya doğru yelken açarak buradan Hindistan'a ulaşmaya çalıştı. Yine aynı tarihte Vasco de Gama, Ümit Burnu'nu geçerek Hindistan'a ulaştı. İkisinin de amacı Hindistan'a varıp buranın zenginliklerini ele geçirmektir. Kristof Kolomb, yolculuğunun sonunda Yeni Dünya'ya ulaşırken, de Gama ise yolculuğunun sonunda istediği yere varmıştı. Kalikut limanına vardığında iki Tunuslu yanlarına gelerek "*Hangi şeytan attı sizi buraya?*" diye sordu. Vasco de Gama ise "*Buraya Hıristiyan ve baharat aramaya geldik.*" diye cevap verdi (Özbaran, 2004: 97). İlerleyen tarihlerde Portekizliler bu yolu kullanarak Afrika ve Hindistan'da birçok koloni kurdular.

Portekizliler Hindistan'a ulaştıktan ve burada koloniler kurduktan sonra ilk işleri Hindistan'dan Süveyş Limanına doğru akan baharat ticaretini engellemek oldu. Akdeniz de baharat ticareti Venediklilerin elindeydi. Portekizlilerin engellemeleri öyle bir noktaya geldi ki 1504 yılında Venedikliler İskenderiye ve Beyrut limanlarında baharat bulamamışlardı (Özbaran, 2004: 50). Portekizlilerin bu engellenmelerinin devlet ekonomisi için çok büyük tehlike arz ettiğini fark eden Kansu Gavri, Papa'ya elçi göndererek Portekizlileri bu davranışlarından vazgeçirmesini, aksi takdirde toprakları üzerinde bulunan Hıristiyanlara ait bütün yapıları yıkacağını belirtti. Bu durum üzerine Portekiz kralı, Papa'ya kendi kuvvetlerinin Mekke ve Medine'yi işgal edebileceğini ve gerekirse Hz. Muhammed'in mezarını yıkabileceklerini belirtti (Mughul, 1965:37). Daha sonra ise Albuquerque yönetiminde 24 gemilik bir donanma ile Kızıldeniz'e yönelerek Aden önlerine geldi. Burası işgal edilmeye çalışılsa da başarılı olunamadı. Memluk Sultanı Kansu Gavri'nin emriyle 1515 yılında Portekizlilere karşı bir donanma hazırlandı. Donanmanın inşası için Osmanlı ile anlaşarak İskenderun'dan keresteler getirildi. Donanmanın başına ise Osmanlı Türkü olup Memlük Sultanı'nın hizmetinde çalışan Selman Reis tayin edildi. Selman Reis öncülüğünde Memlük donanması önemli başarılar kazandılar. 1517 yılında Portekizliler Kutsal toprakların denize açılan en önemli limanını Cidde'yi işgal etme teşebbüsünde bulundular. Selman Reis'in başarılı savunmasıyla bu işgal girişimi sonuçsuz kaldı (Özbaran, 2004: 116).

1518 yılında Osmanlı Devleti'nin Memlük Sultanlığına son vermesiyle Kızıldeniz'in kontrolü Osmanlıların eline geçti. Kızıldeniz'de Portekizlilere karşı kale ve donanma inşası gibi çeşitli tedbirler alındı. 1536 yılında Gücerat Sultanı Bahadır Şah, Kanuni Sultanı Süleyman'a bir elçi göndererek Babür Hükümdarı Hümayun ve

Portekizlilere karşı yardım istedi. Ayrıca kendi hazinesini de üç kalyona yükleyerek Mekke'ye emanet olarak gönderdi (Önalp, 2008: 199). Bahadır Şah daha önce Babür Hükümdarı Hümayun'a karşı Portekizliler ile antlaşmıştı. Bu yardım karşılığında Portekizlilerin Diu'da bir kale kurmalarına izin verdi. Düzeni yeniden sağlayınca bu kez Portekizlileri bölgeden atmak için Osmanlı'dan yardım istedi (Gündüz, 2017: 187).

Kanuni Sultan Süleyman, İslam Halifesi olmasından dolayı Bahadır Şah'ın bu yardım isteğine kayıtsız kalamadı. Bu sebeple Süveyş Limanı'nın da büyük bir donanma hazırlanması emrini verdi. 76 parçalık bir donanma Hadım Süleyman Paşa'nın komutasında 13 Haziran 1538 tarihinde Süveyş Limanı'ndan Hindistan'a doğru yola çıktı. Haberi alan Portekizliler büyük telaşa kapıldılar. Bu sırada Bahadır Şah Portekizliler tarafından öldürülmüştü. Bahadır Şah'ın varissiz olarak aniden ölmesi üzerine Gücerat Devleti'nde büyük karışıklıklar meydana geldi. Yerine yeğeni III. Mahmud Şah tahta geçti (Önalp, 2008: 200-201).

Hadım Süleyman Paşa, ilk iş olarak Mısır ve Hindistan arasında mühim bir mevki olan Aden şehrini 3 Ağustos 1538'de ele geçirdi (Önalp, 2008: 206). Burada düzeni sağladıktan sonra tekrar yola çıktı. Hindistan da bulunan Hoca Safer adlı komutanın tavsiyesiyle Diu'ya yöneldi. Oysa Kanuni'nin verdiği emir Hindistan'daki Portekiz donanmasını yok edip idari üs olarak kullandıkları Goa kalesini ele geçirmektir. Böylece hem karadan hem denizden Hindistan'a hâkim olunabilecekti. Hadım Süleyman Paşa yine de Diu'ya doğru yöneldi ve 4 Eylül'de Portekizlilerin elindeki Diu kalesi önüne gelerek kuşatmayı başlattı. Diu kalesinde Portekizliler, şehrinde ise Müslümanlar yaşıyordu. Hadım Süleyman Paşa şehrin önüne geldiğinde hutbenin Kanuni Sultan Süleyman adıyla okunmasını emretti. Durumu III. Mahmut Şah'a bildiren Gücerat Sultanlığı komutanı Alu Can, hükümdarından aldığı emirler üzerine askeri ve yiyecek gibi her türlü yardımı keserek geri çekildi. Kuşatmanın ilerleyen günlerinde bir Osmanlı gemisinin batması ve bu gemiden çok sayıda at eyerinin denize dökülmesi Gücerat yöneticilerini kuşkulandırdı. Osmanlıların ülkelerini ele geçirmeye geldiği zannına kapılan III. Mahmut Şah, Alu Can'a bir mektup göndererek ordusunu Diu dışında mevzilendirmesini, Osmanlıların muhtemel bir işgal girişimine karşı sürekli tetikte bulunmasını ve Diu kalesi alındıktan sonra oraya yerleşerek bütün Türkleri öldürmesini emretti (Önalp, 2008: 215-217).

Hadım Süleyman Paşa, kuşatmayı sürdürürken bir yandan da Dekken de bulunan İslam devletlerine elçiler göndererek onlardan yardım istedi. Bu devletler ise çeşitli gerekçeler öne sürerek yardım etmediler. Kuşatmanın uzaması ve Gücerat Sultanlığı'ndan yardım gelmemesi Süleyman Paşa'yı kızdıırıyordu. Kendisini Diu'ya çağırın Hoca Safer ile de arasında bir husumet oluşmaya başlamıştı. Paşa'nın Diu kalesi alındığı zaman burada Osmanlı hâkimiyeti sağlanacağına dair tavırları Gücerat yöneticilerini endişelendiriyordu. Kalenin neredeyse düşmek üzere olduğu bir zamanda, Diu kalesinin Osmanlıların eline geçmesinden endişe eden Hoca Safer düzmece bir mektup ile büyük bir Portekiz donanmasının Diu'ya doğru geldiğini Hadım Süleyman Paşa'ya bildirdi. Paşa bunun üzerine dönüş hazırlıklarına başladı (Önalp, 2008: 223-224). Netice de III. Mahmut Şah'ın ve komutanlarının çıkardığı zorluklar, Portekizlilerin büyük bir donanma ile Diu'ya geldiğine dair sahte ihbar ve mevsim koşullarının elverişsiz olmasından dolayı Hadım Süleyman Paşa kuşatmayı kaldırarak Hindistan'dan ayrıldı (Kurtoğlu, 1940: 69).

2.3 Seydi Ali Reis'in Hümayun Şah'ı Ziyareti

Hint Seferi esnasında fırtınaya yakalanıp Gücerat'a kadar gelen Seydi Ali Reis, Hümayun Şah'ın Delhi'yi yeni ele geçirdiği bir zamanda buraya gelerek hükümdarı ziyaret etti. Aralarında gerçekleşen sohbetlerden birinde Hümayun Şah: "*Vilayet-i Rum mu yoksa Hindistan mı daha büyük?*" diye sorunca Seydi Ali Reis, "*Padişahım eğer Vilayet-i Rum'dan bahsediyorsanız Hindistan daha çoktur. Ancak Padişah-ı Rum'a tabi olan memleketler ise Hindistan onun onda biri yoktur.*" cevabını verdi ve Osmanlı Padişahının nüfuzunun Çin'e kadar uzandığını, burada kendisinin adıyla hutbe okunduğunu belirtti. Bunun üzerine Hümayun Şah, "*Hakikaten yeryüzünde padişahlık hakkı Devletlû Hüdavendigâr'ın hakkıdır.*" cevabını verdi. Hümayun Şah, kütüphane merdiveninde iken, ezan okunmaya başlayınca, ezana olan saygısından oturmaya çalışırken dengesini kaybederek yere düştü. Başından yaralandı ve kolları kırıldı. Düşüşünden üç sonra 28 Ocak 1556 tarihinde hayatını kaybetti. Hümayun Şah'ın ani ölümüyle devlet adamları telaş içinde kaldı. Bu durum üzerine Seydi Ali Reis, Babürlü vezirlerine, Yavuz Sultan Selim vefat edince sadrazam Piri Paşa'nın bu olayı Kanuni Sultan Süleyman gelene kadar sakladığını belirterek kendilerinin de böyle yapmasını tavsiye etti (Seydi Ali Reis: 75-79). Devlet adamları bu tavsiyeye uyarak Hümayun Şah'ın vefatını iki hafta boyunca sakladılar. Ekber Şah 14 Şubat'ta Delhi'ye gelerek sorunsuz bir şekilde tahta çıktı. Seydi Ali Reis'in bu tavsiyesi ile Babür Devleti olası bir karışıklıktan kurtulmuş oldu.

2.4 Babür Hükümdarları ile Osmanlı Padişahları Arasındaki Münasebetler

2.4.1 Ekber Şah Dönemi (1556-1605)

Babür Şah ve Hümayun Şah'ın Osmanlı hükümdarları ile bir yazışmasına henüz rastlanmadı. Ancak yukarıda bahsedilen Hümayun Şah'ın Seydi Ali Reis'e, Kanuni Sultan Süleyman hakkında söylediği sözler oldukça ilgi çekicidir. Hümayun Şah'ın vefatının ardından Ekber Şah tahta çıktı. Bu dönemde Ekber Şah'ın menfi tavırları, kendisini halife ilan etmesi Osmanlı Hükümdarlarını küçümsediğini göstermekteydi. Ekber Şah, bir dönem Safeviler ve Özbeklerle, Osmanlı'ya karşı ittifak girişiminde bulundu. Daha sonra ise Portekizlilerle birlikte Yemen'e saldırı planları yaptığı belirtilmektedir. Ekber Şah'ın bu planı Osmanlı yöneticileri tarafından ciddiye alınmış ve Yemen'e takviye kuvvet gönderilmiştir (Özcan,1992-11).

2.4.2 Cihangir Şah Dönemi (1605-1627)

Safevi hükümdarı I. Abbas, 1622 yılında Hindistan ve Türkistan arasında önemli bir konumda olan Kandahar Kale'sini ele geçirdi. Bu durum üzerine Cihangir Şah, İran seferi için hazırlıklara başladı. Osmanlı padişahı IV. Murat ve Özbek hükümdarlarına da, Safevilere karşı ortak bir sefer düzenlenmesi için mektuplar gönderdi. IV. Murat, bu mektuba cevap olarak, Özbek hükümdarına yardım edilmesini ve kendisinde İran'a doğru harekete geçeceğini belirtti. Ancak bu görüşmeler sadece fikir olarak kaldı ve İran'a karşı üçlü ittifak gerçekleştirilemedi (Abay, 1995: 172).

2.4.3 Şah Cihan Dönemi (1628-1658)

Şah Cihan döneminde Osmanlılar ile ilişkiler geliştirilerek, Safevi Devleti'ne karşı bir Sünni ittifakı oluşturulmaya çalışıldı. Şah Cihan, 1639 yılında IV. Murat'a bin

kuruşluk bir mücevher kaplı bir kemer ile tüfeğin bile delemeyeceğine inanılan filkulağından yapılmış ve üzeri gergedan postu ile kaplanmış bir kalkan hediye etti. IV. Murat, devletin ve kendisinin gücünü göstermek maksadıyla bu kalkanı ok ile delip içini altın ile doldurarak elçiye geri teslim etti (Açıkgöz, 2018: 1683). Şah Cihan'ın IV. Murat'a elçi göndermesinin bir diğer sebebi ise İran'a karşı ortak hareket edilmesi idi. 1637 yılında Mir Zarif isimli elçisiyle birlikte gönderdiği mektupta, IV. Murat'ın 3-4 yıl Halep'te kalmasını, buradan Tebriz ve Bağdat taraflarına ordularını göndermesini ve kendisinin de Kandahar'a doğru yürüyeceğini, ayrıca Özbek hükümdarının da harekete geçerek ordularını İran'a sevk edeceğini belirtiyordu. IV. Murat'ın cevap olarak yazdığı mektup, Babür hükümdarını yeterince övmemesi ve kendisini hafife alması gibi bir takım sebeplerden dolayı Şah Cihan'ın hoşuna gitmedi. Bu tür üslup hataları yüzünden iki taraf arasındaki mektuplaşmalar bir süre durdu (Oruç, 2017: 195). Şah Cihan 1656 yılında Kaim Bey adlı elçisini IV. Mehmet'e göndererek, Osmanlı hükümdarından bazı isteklerde bulundu. Bu istekler, İran'a karşı ortak bir sefer düzenleme, Mekke'de Hintli hacılar için bir ibadethane yapılması ve Tac Mahal'in inşası için mimar gönderilmesi idi. Osmanlı Hükümdarı sadece 3. isteği yerine getirebildi ve kubbe inşasında usta olan İsmail Efendi'yi Agra'ya gönderdi (Abay, 1995: 237).

2.4.4 Evrengzib Dönemi (1658-1707)

Yaklaşık yarım asır boyunca Babür hükümdarlığı yapan Evrengzib Şah, Cihangir Şah ve Şah Cihan'a nazaran hiçbir Osmanlı padişahı ile iletişime geçmedi. Miladi tarihi kesin olarak bilinmeyen, hicri 1100 tarihinde II. Süleyman tarafından ilişkileri geliştirmek maksadıyla bir name-i hümayun gönderildi. Evrengzib Şah'ın cevaben ne yazdığı bilinmemekle beraber, Osmanlı elçisine karşı küçük devlet elçisiymiş gibi önemsiz tavır sergilemesi, geçmiş dönemde yaşanan üslup sorunlarının halen devam ettiğini, iki devletin de en büyük İslam devleti olma yolunda birbirlerini rakip olarak gördüklerini göstermekteydi (Bayur, 1950: 271-274).

Bu dönemde iki devlet arasındaki siyasi bağlar zayıflamış bulunsa da, iki toplum arasındaki bağ kuvvetlenmeye devam ediyordu. Bu bağın kuvvetlenmesinde ticari ve ekonomik faktörlerin yanı sıra en önemli etken dini faktörler idi. Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Mekke ve Medine şehirlerine hac vazifelerini ifa etmeye gelen Hintli Müslümanlar ile burada bulunan Osmanlı toplumu ile etkileşim içinde olması, iki toplumun birbirlerini daha iyi tanımalarına olanak sağlıyordu. Hintli birçok âlimin kitaplarının dışında Evrengzib Şah'ın hazırlattığı Fatavay-ı Alamgiri Osmanlı ülkesinde, Mevlana'nın Mesnevi'si ise Hindistan'da biliniyor ve okunuyordu. Bunun haricinde mimari ve askeri alanda da iki devlet arasında etkileşimler oluyordu. Mimar Sinan'ın talebesi Mimar Yusuf'un Hindistan'a giderek Babür Devleti'nin hizmetine girdiği, Delhi ve Agra'da bazı binalar inşa ettiği bilinmektedir. Askeri alanda ise Babür ordusu içerisinde birçok Osmanlı subayı istihdam edilmiş ve Hindistan orduları Osmanlı ordusuna benzer bir şekilde eğitilmişti. Bunların yanı sıra Osmanlılar Avrupa'da başarılar kazandığı zaman bu zaferler Hindistan'da coşkuyla kutlanırken, Osmanlı'da da Evrengzib Şah hakkında "Allah yolunda Gazi, doğruluk, takva ve din yolunda ihlas da eşi olmayan" şeklinde bahsedilmekteydi (Özcan, 1992:14-15).

2.4.5 Muhammet Şah Dönemi (1719-1748)

Evrengzib Şah'ın vefatının ardından Babür Devleti bir daha eski gücüne ulaşamadı. Şehzadeler arasında süregelen taht kavgaları ve daha önce devlete bağlı olup

Rajputlar, Marathalar ve Sihler gibi toplulukların isyan etmesi devleti oldukça zayıflattı. Devletin içine düştüğü bu güç durumdan faydalanmak isteyen İran'ın güçlü hükümdarı Nadir Şah, Babürler ve İran arasında sürekli bir problem olan Kandahar meselesini bahane ederek ordusuyla beraber Hindistan seferine çıktı. 24 Şubat 1739 yılında Karnal ovasında yapılan savaşta Babür ordusu ağır bir yenilgiye uğradı. Babür ordusunda 40.000 kayıp olduğu gibi, Muhammed Şah'ın 2 çocuğu ve birçok komutanı esir düştü. Kendisi de Nadir Şah'ın ordusundan kurtulamayacağını anlayarak 3 gün sonra teslim oldu. Nadir Şah 8 Mart 1739'da Delhi'ye girdi. Burada Muhammed Şah ile antlaşma imzalayarak yeniden Muhammed Şah'ın hükümdarlığını tasdik etti. Antlaşma maddelerinden biri, Babür hükümdarlarının Osmanlı Padişahları ile mektuplaşmaması hakkındaydı. Antlaşma metnine bu maddeyi koyarak kendisine karşı iki devletin ittifak etmesini engellemeye çalıştı (Sevinç, 2011: 18). Ancak Babürler bu antlaşma şartlarına uymadı. Muhammed Şah, Osmanlı-İran savaşının sürdüğü bir dönemde 1744 yılında Sultan I. Mahmut'a bir tavsiye mektubu göndererek, Nadir Şah ile barış yapılmamasını, kendisinin güvenilmez birisi olduğunu, eğer barış yapılırsa Nadir Şah'ın ilk işinin Hindistan'ı istila etmek olacağını ve ele geçireceği bütün kuvvet ile yeniden Osmanlı Devleti'ne saldıracağını belirtti (Bayur, 1949:92). Nadir Şah'ın 1746 yılında kendi komutanlarınca öldürülmesi üzerine istila tehlikesi ortadan kalktı. Ancak Hindistan'ı istila ettiği zamanda Babür Devleti'ne verdiği tahribat, bu devletin bir daha toparlanamamasına neden olmuş ve Hindistan'da İngiliz hâkimiyetini kolaylaştırmıştır.

2.5 Malabar ve Mysore Sultanlıklarının Osmanlı Devleti İle Münasebetleri

Malabar Hükümdarı Sultan Ali Raca, Mecusiler ile sürekli savaş halindeydi ve süregelen savaşlar sonucunda güç duruma düşmüştü. Kötü vaziyetine çözüm olarak Osmanlı Devleti'nden yardım istemek maksadıyla, 25 Mart 1777 tarihinde Hacı Ali adındaki bir elçisini İstanbul'a gönderdi. Malabar Sultanı, bundan 200 sene evvel yine kendilerinden yardım istediklerini, gönderilen yardım sayesinde düşmanlarını mağlup ettiklerini, şimdi ise 40 yıldır Mecusilerle savaştıklarını ve güç duruma düştüklerinden bahisle 100.000 altın yardım istiyordu. Osmanlı Devleti bu dönemde Ruslar ile oldukça ağır şartları ihtiva eden Küçük Kaynarca Antlaşmasını imzalamıştı. Devletin içinde bulunduğu kötü durumdan dolayı istenilen yardım gönderilemedi. 1780 yılında Bibi Sultan tarafından yeniden yardım istenirse de, aynı sebeplerden dolayı yardım edilemedi. Yalnızca İngiliz kralına müracaat edilerek Mecusilere verilen desteğin kesilmesi ve Malabar Devletine olan baskının azaltılması istendi.(Varol, 1998: 106-107).

Hindistan'da Osmanlı Devleti'nden yardım isteyen bir başka devlet ise Mysore (Maysor) Sultanı Tipu idi. Tipu Sultan Fransızların desteğiyle güçlenmiş ve İngilizler ile mücadele etmeye başlamıştı. Batının gelişmişliğini kabul edip ordusunu Avrupa usullerine göre yetiştirdi. İngilizler ile mücadelede kendisine destek olması maksadıyla Osmanlı Sultanı I. Abdülhamit'e 1786 yılında 700 kişilik bir elçilik heyeti gönderdi. Gönderdiği mektupta Osmanlı Sultanından, Basra Limanının ticari haklarının kendisine verilmesini, karşılığında kendisine de Hindistan'da bir limanın haklarının verileceğini, ayrıca Necef'e bir su kanalı yapılması için kendisine izin verilmesini istiyordu (Bayur, 1948:626). Ayrıca bu mektupta, yaklaşık 10.000 Müslüman çocuğun İngilizler tarafından zorla Hıristiyanlaştırıldığını, birçok Müslüman mezarının tahrip edildiğini, bazı camilerin kiliselere çevrildiğini ve çok zor şartlar altında İngilizlere karşı cihat ettiklerini bu yüzden Osmanlı Sultanından bazı taleplerde buldukları bildiriliyordu (Özcan, 2011: 196). I. Abdülhamit cevaben Şubat 1788 tarihinde gönderdiği mektupta

Tipu Sultan'ın dostane tavrından dolayı memnuniyet duyduklarını, kendilerinin Rusya'ya karşı savaş hazırlıkları yaptıklarını ve kanal inşası için ise Bağdat valiliği ile istişare edileceğini belirtti (Bayur, 1948:637). I. Abdülhamit'in vefatının ardından tahta geçen III. Selim döneminde de Tipu Sultan ile yazışmalar devam etti. Bu sırada Tipu Sultan İngilizlere karşı savaş hazırlıkları yapıyordu. İngilizler, Tipu Sultan'ın bu hazırlıklara son vermesi için III. Selim'den yardım istediler. Bunun üzerine III. Selim tarafından iki taraf arasında arabuluculuk yapmak maksadıyla 22 Eylül 1798'da Tipu Sultan'a bir tavsiye mektubu gönderdi. Mektup henüz yerine ulaşmadan 22 Şubat 1799 tarihinde İngilizlerin Tipu Sultan'a savaş ilan etmesi ve Tipu Sultan'ın Srirangapatam savaşında ölmesi üzerine bu yazışmalar sonuçsuz kaldı (Bayur, 1948: 641).

3.4 Hindistan'da İngiliz Yönetimi ve 1857 Büyük Sipahi İsyanı

Doğu Hindistan Kumpanyası, 31 Aralık 1600 tarihinde Kraliçe I. Elizabeth tarafından kuruldu. Şirket, 1612'de Hindistan'ın batısında bulunan Surat sahilinde ticari faaliyetlere başladı. Cihangir Şah ile yakın ilişkiler kurarak Hindistan'daki faaliyetlerini arttırdılar. 1640'da Madras Racası ile anlaşarak burada bir kale inşa ettiler. Şah Cihan zamanında Bengal'de ticaret hakkı kazandılar. Evrengzib döneminde Hindistan'ın bütün sahillerinde faaliyet göstermeye başladılar ve Bombay ve Kalküta'da kaleler inşa ederek buraya iyice yerleştiler (Bulgur, 2004: 64). Evrengzib Şah, bütün Avrupalı devletlerin Hindistan'daki faaliyetlerini yasakladı, Avrupalı tüccarların hapsedilmesini ve mallarına el konulmasını emretti (Ferguson, 2019: 50). Evrengzib Şah'ın vefatından sonra başta İngilizler ve Fransızlar olmak üzere Avrupalı devletler Hindistan'daki faaliyetlerini arttırdılar.

1757 yılında Plasi Savaşında İngilizler Bengal hâkimini yenerek bu bölgeye tamamen hâkim oldular ve yönetime Mir Cafer'i getirdiler. Mir Cafer tamamen sembolikti ve yönetim İngilizlerin elindeydi. Mir Cafer, bu savaştan sonra İngilizlere Kalküta şehrini teslim etti ve şirket burayı idari merkez ilan etti. Şirket, 1764 yılında Babür hükümdarı II. Şah Âlem ile anlaşarak yılda 2,5 milyon rupi karşılığında Bengal, Bihar ve Orissa eyaletlerinin vergi haklarına sahip oldu. İngilizler 1765 yılında Babür Devleti ile yaptığı Allahabad Antlaşmasıyla Bengal'in idari haklarına da sahip oldular. Ancak 7 yıl boyunca bölgede hem İngiliz hem de Bengal hâkimi Mir Cafer'in yönetimi devam etti. 1772 yılında şirket, Bengal'deki 2'li yönetime son vererek kontrolü tamamen ele aldı. 1798'de Haydarabad, 1801'de Avadh İngilizlerin yönetimine geçti (Bulgur, 2004: 66-69). Babür Devletinin yıkılmasından sonra Hindistan da birçok "Nevab" bağımsızlığını ilan etti birbirlerine karşı üstünlük sağlamaya çalıştı. Bu rekabet ortamında İngilizler bazı beyleri destekleyerek Hindistan'daki konumlarını sağlamlaştırdılar. İki Hint Sultanı birbirleriyle savaşaçağı zaman birisi mutlaka İngilizlerin yardımına başvuruyor, İngilizler ise bu yardım karşılığında çeşitli imtiyazlar elde ediyordu. Antlaşma şartlarına bir müddet uyuyorlar fakat bu esnada devletin bütün işleyişini kavrayarak adım adım bu ülkeyi ele geçiriyorlardı (Ferguson, 2019: 57).

Lord Dalhousie döneminde İngilizler Hindistan'daki inanç serbestisini kısıtlayarak misyonerlerin faaliyetlerini arttırdılar. Ayrıca vergiler de arttırıldı. Bu gelişmeler Hindistan'da huzursuzluğun artmasına sebep oldu. Gerilimin had safhaya vardığı bir ortamda, İngiliz ordusuna bağlı askerlerin tüfeklerinde kullanılan kovanların yapımında domuz ve inek yağı kullanıldığı ortaya çıktı ve bu bilgi hızlıca askerler arasında yayıldı. Bu kovanların tıpaları ağızla koparıldığı için bu haber askerler arasında infiale yol açtı. 26 Şubat 1857'de Berhampur'da askerlerin dağıtılan kovanları almamasıyla isyan başlamış oldu. İsyanın ilk safhasında kovan almayı reddeden askerler

ya ordudan atılıyor ya da hapse gönderiliyordu. 9 Mayıs günü Meerut hapishanesi askerler tarafından basılarak buradaki askerler dâhil bütün mahkûmlar serbest bırakıldı. İsyân hızlıca Delhi, Allahabad, Benares ve Kampur şehirlerine yayıldı. İsyancılar aslında ülkelerini İngilizlerden geri almaya çalışan yerli topluğu. Bu isyan daha sonra Hindistan tarihinde I. Bağımsızlık Savaşı diye adlandırıldı (Ferguson, 2019:152).

İngilizlere karşı ayaklanan askerler kendilerine önder olarak Babür Hükümdarı II. Bahadır Şah'ı seçtiler. İsyân edilen bölgelerde İngiliz askeri ve sivil İngilizler kılıçtan geçirildi. Kısa bir şoktan sonra İngilizler, Sih ve Gurluların da desteğini alarak isyanı sert bir şekilde bastırdı. İngiliz ordusu William Hudson komutasında 14 Nisan'da Delhi şehrine girdi ve 21 Nisan da Hümayun Şah'ın türbesine sığınmış olan II. Bahadır Şah ele geçirildi. Bahadır Şah'ın üç oğlu ve bütün saray efradı orada kurşunlanarak öldürüldü. Bahadır Şah ise Burma'ya sürgüne gönderildi (Taşağıl, 2016: 436). Bu isyan sonucunda Doğu Hindistan Şirketi, Kraliçe Victoria tarafından lağvedildi ve bölgeye bir genel vali atanmaya başlandı (Akbulut, 2010: 109). İsyân esnasında İngilizler Sultan Abdülmecit'ten de destek istemişler, kendisinin Hindistan'daki prestijinden yararlanmaya çalışmışlardı. Sultan Abdülmecit tarafından temin ettikleri iradede, İngilizlerin kendisinin dostu olduğunu, Kırım Savaşında Osmanlı Devletine yardım ettiklerini, bu yüzden Müslümanların İngilizler ile savaşmaması gerektiği belirtiliyordu. Bu irade Hindistan'ın her tarafına yayıldı ve camilerde dahi okutuldu. 1880 yılında Haydarabat hakimi olan Salar Jung'e göre halifenin bu iradesi Hindistan da o kadar etkili olmuştu ki isyana katılan Müslümanlar isyan etmekten vazgeçip İngiliz ordusuna katılmışlardı. Salar Jung, Müslümanların isyandan vazgeçemedikleri takdirde İngilizlerin isyanı bastırabilmekte büyük zorluk yaşayacağını düşünüyordu (Özcan, 1995b, 272). Bu iradenin yanı sıra İngilizlerin ordusunun Hindistan'a gidebilmesi için Mısır ve Kızıldeniz'i de kullanmalarına izin verilmişti. İsyân bastırıldıktan sonra Sultan Abdülmecit, yaralı İngiliz askerler için 1000 sterlinlik bağış da bulundu. Ayrıca Delhi ele geçirildiği zaman Ali Paşa tarafından İngilizlere bir tebrik mesajı gönderildi (Özcan, 1995b: 273). Sultan Abdülmecit ve Osmanlı devlet adamları, Kırım Savaşından ötürü İngilizlere kendilerini borçlu hissediyor ve Hindistan'daki bu isyanda göstermiş oldukları tavırlarla bu borcu kapattıklarını düşünüyorlardı. Bunun haricinde Sultan Abdülmecit'in İngiliz büyükelçisi Redcliffe ile olan görüşmesinde "*eğer İslamiyet yerine Hıristiyanlığı getirmeye çalışsalar da destek olmayacaklarını*" belirtmesi, aslında Sultan Abdülmecit'in Hindistan da gelişen olaylardan haberi olmadığını göstermektedir (Özcan, 1995b: 274).

3. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE OSMANLI DEVLETİNİN HİNT MÜSLÜMANLARI İLE MÜNASEBETLERİ

3.1 Hindistan'daki Osmanlı Şehbenderlikleri

Bombay'a ilk şehbender tayini buradaki Osmanlı tüccarlarının ticari ve iktisadi faaliyetlerini arttırılması amacıyla gerçekleştirildi. İlk olarak 20 Şubat 1848 yılında Hacı Habib Yusuf fahri şehbender olarak Bombay'a atandı (Çakılcı, 2015:84). Bölgedeki ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve Hindistan da yaşayan Müslümanlar ile iletişimin arttırılması için 31 Ocak 1870 tarihinde Aram Efendi 7.500 kuruş maaş ile Bombay baş şehbenderliğine tayin edildi. Ancak Müslüman olmayan birisinin Halife'yi temsil etmesi tepkilere yol açacağından bu isim yerine Hüseyin Hasip Efendi baş şehbenderlik görevine getirildi (Çakılcı, 2015:87).

Bombay Baş Şehbenderliğinin başlıca misyonu buradaki, özellikle Müslüman toplum ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkileri arttırmaktı. Hindistan Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne yaptığı yardımlar, Osmanlı Devleti'nin Hindistan Müslümanlarına yardımları, Padişaha çekilen telgraflar, tebrik mektupları, padişahın bölgedeki ileri gelen kişilere hediye ettiği kıymetli eşyaların teslimi tamamen Bombay Baş Şehbenderliği vasıtasıyla gerçekleştirildi. Sultan II. Abdülhamid döneminde aktif olarak çalışan şehbenderlik, Halife ile Hindistan Müslümanları arasındaki bağın kuvvetlendirilmesinde mühim rol oynadı. II. Abdülhamid döneminden sonra da bu şehbenderlik I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti ile Hindistan Müslümanları arasındaki irtibatı sağlayan en önemli vasıta oldu.

Hint Müslümanları ile ilişkileri daha çok geliştirebilmek maksadıyla Hindistan'ın farklı bölgelerine şehbenderlik açılması meselesi gündeme getirildi. Devletin ekonomisinin kötü olmasından dolayı yeni açılacak şehbenderliklere bütçe ayrılması zor olacağından fahri şehbenderliklerin açılmasına karar verildi. Şehbender olacak kişilerin Osmanlı taraftarı olmalarına ve yerel halkça bilinen birisi olmasına dikkat ediliyordu. Bu maksatla 1893 yılında Madras'da Abdullah Padişah Han yönetiminde fahri şehbenderlik açıldı. Bir sene sonra ise Karaçi'de bir fahri şehbenderlik daha açıldı (Özcan 1992: 163).

1896'da Karaçi'ye ilk şehbender ataması yapıldı. Göreve başlayan Hüseyin Kamil Efendi Karaçi'de aktif rol alarak Müslüman ahaliyi Osmanlı Devleti'ne yakınlaştırmaya çalıştı. Bu davranışları yerel hükümet tarafından dikkatlice izlendi. 1897'de Osmanlı ordusunun Yunan ordusunu mağlup etmesi üzerine Karaçi'de büyük bir miting organize etti. Hüseyin Kamil Efendi'nin bu faaliyetleri mahalli hükümet tarafından "*kabul edilemez*" olarak değerlendirildi. Bu yüzden şiddetli bir protesto ile durum Babiâli'ye bildirildi ve Kamil Efendi'nin bir daha Hindistan'da kabul edilemeyeceği belirtildi (Özcan, 1992:165).

Hindistan'ın çok büyük bir coğrafya olması ve burada 40-60 milyon civarında bulunan Müslümanların dağınık bir şekilde yaşaması, Bombay baş şehbenderliğini yetersiz kılıyor ve yeni şehbenderliklerin açılması zarureti ortaya çıkıyordu. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, zaten kötü bir ekonomiye sahip olan devletin, bu şehbenderlikleri açacak bütçesi olmadığı gibi İngilizler de yeni şehbenderliklerin açılmasına sıcak bakmıyordu. İngilizler, fahri şehbenderliklerin açılması için ikna edilmişse de yerel hükümet bu şehbenderliklerin faaliyetlerini dikkatle takip etmiştir. İlerleyen konularda da görüleceği üzere Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti'nde gelişen olumlu veya olumsuz bir hadise karşısında bir organizasyon tertip etmek istediklerinde, bu organizasyonu en iyi şekilde şehbenderliklerin bulunduğu şehirler olan Bombay ve

Madras da gerçekleştirebiliyorlardı. Bu organizasyonların gerçekleşmesinde şüphesiz ki şehbenderin de katkısı bulunmaktaydı. İngilizler, bu durumun farkına varmış olacaktı ki, Osmanlı nüfuzunun ve İslam halifesinin itibarının Hindistan geneline yayılmaması için yeni şehbenderliklerin açılmasına izin vermemişler ve mevcut şehbenderlikleri sıkı bir şekilde denetlemişlerdir.

3.2 Balkan Buhranı ve 93 Harbi Sırasında Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yardımları

1857'deki Büyük Sipahi İsyanından sonra Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasında ciddi bir etkileşim olmadıysa da basın ve şehbenderlik vasıtasıyla ilişkiler düzenli olarak artmaya devam etti. 1870'li yıllara gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin problemleri bir hayli arttı. Ramazan Kararnamesi ile iflas ilan edilmesi, Sırbistan ve Karadağ prenslikleriyle gerçekleşen savaş, Abdülaziz'in hali, Çerkez Hasan Vakası, V. Murat'ın tahtan indirilmesi ile devlet büyük sarsıntılar geçirdi. Bu sıkıntıların çözülmesi için devlet yeni çözümler üretmek zorundaydı. 23 Mayıs 1876 tarihinde Bağdat vilayetine gönderilen bir telgrafta, devletin kötü vaziyeti için yeni tedbirlerin alınması gerektiği, halkın da kötü durumda olduklarından artık eskisi gibi iane toplayamadıklarını ve bunun için Hindistan'da Bombay baş şehbenderliği ve bölgede Devlet-i Aliye'ye sadık olanlar vasıtasıyla burada iane toplanması hususu gündeme getirildi (A.MKT.MHM.480.31). Bunun yanı sıra Mekke ve Arabistan'ın diğer bölgelerinden gelen temsilciler de Osmanlı Devleti'ne yardım etme ricasında bulunuyorlardı. Bu durum karşısında Bağdat Nakibü'l- Eşrafi Seyyid Süleyman Efendi, Hint Müslümanlarını ianede bulunmaları için teşvik etmek amacıyla kardeşi Hacı Mustan Efendi'yi Hindistan'a gönderdi. Mustan Efendi ve Hindistan'daki Osmanlı temsilcilerinin girişimleri ilerleyen zamanlarda etkisini göstermeye başladı (Eraslan, 2019:112). Böylece Hindistan'da iane toplama işleri başlamış oldu.

Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen bu olaylardan haberdar olmaları, Hacı Mustan Efendi ve Hindistan'daki diğer Osmanlı temsilcilerinin girişimleri neticesinde Osmanlı Devleti ile Hindistan Müslümanları arasında yeni bir dönem başlamış oldu. 1876 yılında başlayan Sırbistan ve Karadağ savaşı ile Bosna Hersek ve Girit'teki isyanlar büyük ölçüde ilerlemişti. Balkan buhranı olarak adlandırılan bu dönemde, bu bölgede yaşayan Türklerin katledilmesi Hindistan Müslümanlarının oldukça tepkisini çekti.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu problemler ile ilgili haberler Hint gazetelerinde sıkça yer alıyordu. Hint Müslümanları bu gazeteleri takip ederek Devlet-i Aliye hakkında bilgi sahibi oluyordu. Gazetelerle Osmanlı Devleti'nin kötü durumundan haberdar olan Hint Müslümanları, bu vaziyet karşısında endişeleniyordu. Kendilerini kurtarabilecek olan son İslam Devleti'nin kötü hali onları derin üzüntüye sevk ediyordu. Hint Müslümanlarının çıkardığı Urdu Ahbar gazetesinin 17 Ağustos 1876 tarihli haberinde, Devlet-i Aliye'nin Müslümanlar için ne kadar önemli olduğu şu satırlarla ifade edilmekteydi:

Türkiye'nin içinde bulunduğu zor durumda Müslümanların Türkler için yapabilecekleri her şeyi yapmaları farzdır. Müslümanların Hindistan da veya başka yerde taşıdıkları şeref ve haysiyetin Büyük Türk İmparatorluğu'nun varlığından dolayı olduğu bir gerçektir ve eğer bu imparatorluk yok olursa Müslümanlar son derece önemsiz olacak ve kimse onları ciddiye almayacaktır. (Özcan,1992: 96)

Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti'ne yardım etmek maksadıyla Hindistan'ın birçok şehrinde iane sandıkları kurmaya başladılar. İane toplanmasına sadece Sünni Müslümanlar değil Şii Müslümanlar ve Hindular da destek olmaktaydı. Bedreddin Tyabci, Muhammed Ali Rogay, Seyyid Emir Ali ve Çıracak Ali gibi bazı nüfuzlu Şiiler de iane toplanması işine destek olmaktaydılar. Hindistan da yayımlanan gazetelerden biri olan Aligarh Institute Gazette, bu durumdan şöyle bahsetmekteydi:

Mutluluk verici bir şekilde aydın Şiiler bir takım ön yargıları atarak samimiyetle diğer Müslümanlarla birlikte faaliyetlere başladılar İslam'ın bu iki büyük mezhebinin dini ve milli birlik için ortak meselelere böyle sahip çıkmalarından dolayı Müslümanlar sevinmelidir. (Özcan 1992:98)

93 Harbi öncesinde Sırbistan ve Karadağ meselesi yüzünden Osmanlı-Rusya arasındaki ilişkiler kopmak üzereydi. İstanbul ve Londra'da yapılan müzakerelerde de olumlu bir sonuç alınamamıştı. Hindistan Müslümanları, müzakere masasında bulunan devletlerden biri olan İngiltere hükümetine birçok defa bildirimler ve dilekçeler göndererek Osmanlı Devleti'nin kendileri için ne kadar önemli olduğundan bahsediyorlardı. İngiltere hükümetinden kendi sadakatlerine binaen Osmanlı Devleti'ni desteklemelerini istiyorlardı. Birçok gazetede yayımlanan bildirimlerin birinde şu ifadeler geçmekteydi:

Osmanlı Sultanı bir bakıma Müslümanların yaşadığı bütün memleketlerin Sultanı'dır. Bu yüzden bütün İslam dünyası ona biat eder ve onun için gerekirse hayatını feda etmeye hazırdır. Onu hedef alan herhangi bir hareket bütün Müslümanları hedef almış sayılır. Bu durumda Sultan'a herhangi bir zarar verilirse Müslümanların sessiz ve hareketsiz kalacağını zannetmek mümkün müdür? ...böyle bir durumda bütün İslam dünyası silahlanarak onun düşmanlarına karşı koymak zorundadır. (Özcan, 1992:98).

Osmanlı Devleti'nin mevcut vaziyeti Hint Müslümanlarının çıkardığı gazetelerin hemen hemen hepsinde haber olmaktadır. Bu haberler Hint Müslümanlarının harekete geçmesine sağladı. Sadece Hint Müslümanları değil Afgan kabileler dahi iane toplamak için çalışmalara başladılar (İ.HR.273/16494). Böylece ilk defa Hint Müslümanları aktif olarak Osmanlı Devleti için iane toplamaya başlamış oldu. Bu dönemde başta Kalküta, Bombay, Madras ve Haydarabat şehirleri olmak üzere Hindistan'ın her yerinde iane sandıkları kurularak Osmanlı Devleti'ne yardım toplandı. Hindistan'da iane toplama işinde önde gelen cemiyetlerden biri olan Encümen-i İslam cemiyetinin faaliyetleri Hicaz bölgesinde duyulunca Mekke uleması, hatipler ve Mekke'nin ileri gelenleri tarafından iane toplanmasına destek olmak için 12 sayfalık bir mektup hazırlandı. Bu mektup Hicaz Valisi tarafından Bombay Baş Şehbenderliği'ne gönderildi (Y.PRK.HR. 1/23). Bu mektuplar Hint Müslümanları nezdinde fevkalade tesir etti ve iane toplama işini hızlandırdı. Hindistan'da İngiltere'ye tabi bulunan küçük devletlerden birisi olan Haydarabad hakimi Nevvab Sir Salar Ceng'in öncülüğünde yaralı ve hasta Osmanlı askerleri için 5300 İngiliz lirası toplandı. Bu meblağ Stanford House Komitesi tarafından ilgili Osmanlı Devleti memuruna teslim edildi (İ.HR.274/16684). Bu meblağ ile yaralı ve hasta askerlere gereken malzemelerin alınması için dönemin Dâhiliye Nazırı olan Ahmet Vefik Paşa görevlendirildi (HR.TO.126/6). Yardımlar bu miktarla sınırlı kalmadı. Bombay baş şehbenderliğinden Hariciye Nezaretine gelen 6 Ağustos 1877 tarihli bir belgeye göre Lloyd Kumpanyası tarafından 167561 rupi, Nasyönel Bankası tarafından 5334 ve Fransız Bankası tarafından 17300 İngiliz lirası gönderilmişti (HR.TO.127/91). Toplanan bu ianeler Osmanlı Devleti'nin eksikliklerini gidermesinde yardımcı oldu. Bunların yanı sıra Hindistan'da Bombay'daki doktorlardan Muhammed

Bakır Efendi yaralı askerler için 10 sandık merhem gönderdi. Bunun üzerine II. Abdülhamit tarafından bu doktora Bombay şehbenderliği vasıtasıyla bir teşekkür mektubu takdim edildi (İ.DH.746/609791).

93 Harbi başlamadan çok kısa bir süre önce Bombay Baş Şehbenderliğinden Hariciye Nezaretine gönderilen bir telgrafta Sırbistan, Hersek, Karadağ ve Bulgaristan da meydana gelen olayların Hindistan Müslümanları üzerindeki akislerinden bahsetmekteydi. Balkan topraklarında Devlet-i Aliye'ye isyan eden isyancıların bazı Avrupalı devletler tarafından savunulduğunu, hatta İngiltere'nin önce Osmanlı'dan yana politika izlediği halde daha sonraları bu politikadan vazgeçerek artık Devlet-i Aliye'ye karşı politika izlediklerinden bahisle Hint Müslümanlarının 2 devletin karşı karşıya gelmiş olmasından büyük üzüntü duyduklarını ve İngiliz-Osmanlı politikasının eskisi gibi olması, dost ve müttefik halinin devam etmesi için İngiltere Kraliçesine bir dilekçe yazdıklarını belirtmekteydi. Bunun haricinde Hint Müslümanlarının çıkardıkları gazetelerde İngilizlerin değişen Osmanlı siyaseti sert bir dille eleştirildi. İngilizlerin bu ittifaktan katıyen ayrılmamaları gerektiği belirtildi. Tepkiler o kadar şiddetliydi ki Baş şehbender Seyfülislam adlı gazetenin yazarını uyararak, İngiltere Devleti'ne karşı daima münasip dil kullanmasını tavsiye etti. Hindistan Müslümanlarının bütün meşitlerde II. Abdülhamit ve Osmanlı askerleri için 5 vakit namazdan sonra dua ettikleri, başta Kalküta ve Haydarabat şehirleri olmak üzere bütün Hindistan'da iane sandıklarının kurulduğu, insanların iane vermesi için teşvik edildiği ve 10000 rupinin daha Lloyd şirketi ile gönderildiği Baş Şehbender Hüseyin Hasip Efendi tarafından bildirildi (HR.SYS/590/2). İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı bu olumsuz tavrı Hindistan medyasına da yansdı. Aligarh Institute Gazette açıkça "*Ruslardan nefret ettiğimiz gibi İngilizlerden de nefret ederiz*" yazdı (Özcan: 1992: 99). Envaru'l-Ahbar gazetesinde ise "*eğer Osmanlı İmparatorluğunun bütünlüğüne bir hanel gelirse dinimiz şerefimiz ve hayatımız bir felakete karşı karşıya kalacaktır.*" ifadelerini kullandı (Özcan 1992: 100). Bu yayınlar Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne ne denli önem verdiklerini göstermekteydi. Hint Müslümanları yaşanan gelişmeleri heyecanla takip ettikleri gibi daha önce de zikrettiğimiz üzere iane toplayıp camilerde de sürekli dualar ederek Osmanlı Devleti'ne maddi manevi destek olmaya çalıştılar. Ali ve Fuat Paşaların gayretleriyle İngiltere ve Osmanlı Devleti arasındaki nispeten iyi olan ilişkiler İngiltere'de Gladstone'un başbakanlık görevine gelmesiyle bozuldu. Gladstone'un uzlaşmaz tavrı ve Türklerin Avrupa'dan atılması düşüncesine sahip olması nedeniyle İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne olan bakış açısı tamamen değişti. Berlin Antlaşması için yapılan müzakerelerde Osmanlı Devleti, İngiltere'den umduğu desteği alamadı. Bu durum hem Osmanlı Devleti'nin hem de Hint Müslümanlarının ümitlerini boşa çıkardı.

Hint Müslümanları 93 Harbi'nde Osmanlı Devleti'ne destek olması için İngiliz Kraliçesine birçok kez mektup yazdılar. Balkan bunalımı ve 93 Harbi zamanında yazılan bu mektuplarda, Hint Müslümanlarının Hilafet makamının sahibi ve kutsal şehirlerin koruyucusu olan Osmanlı Devleti'ne karşı dostane bağlılıklarının bulunduğunu, İngiltere Devleti'ne de sadakatle bağlı olduklarını ve bunun bir karşılığı olarak Osmanlı Devleti'ne yardım etmeleri gerektiğini, ayrıca Rusya Devleti'nin İngiltere için de bir tehdit olduğunu, Kırım Savaşı'nda olduğu gibi İngiliz-Osmanlı dostluğunun devam etmesini dilediklerini, bu dostluğun devamı halinde Hint Müslümanlarının bu durumdan büyük bir memnuniyet duyacaklarını belirttiler (Çetinsaya 1988: 40). Hint Müslümanlarının İngiliz Kraliçesine gönderdiği bu mektupların tercümesinin yapıp gazetelerde yayınlanması emredildi (İ.DH.735/60223.1). Basiret gazetesi savaşın ilk günlerinde, Kalküta'da yaşayan Nevvab-ı Emir Ali Han Bahadır adlı kişinin İngiltere Kraliçesine gönderdiği 13

maddeden oluşan bir mektubu yayımladı. Bu mektupta İngiltere Kraliçesinden Osmanlı Devleti'ne Kırım Savaşı zamanında olduğu gibi yine destek olunması istendi. Rusların ve Bulgarların, Balkanlarda yaşayan Müslümanlara karşı yaptıkları zulümlerden haberleri olduğunu ve bu konuda Bulgarları değil Osmanlı Devleti'ni desteklemeleri gerektiği belirtildi (Çetinsaya 1988: 149–154) . II. Abdülhamit, Hint Müslümanlarının İngiliz Kraliçesine gönderdiği bu mektuplardan ziyadesiyle memnun oluyor ve İstanbul'daki gazetelerde yayınlanmasını emreliyordu (Eraslan, 2019:115).

93 Harbi başladıktan çok kısa bir süre sonra II. Abdülhamit, Osmanlı tarafında savaşa katılması için Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi'nin başkanlığındaki bir elçilik heyetini Afganistan Emiri Şir Ali Han'a gönderdi. Ahmet Hamdi Efendi bu maksatla yola çıktı. Deniz yoluyla önce Hindistan'a ve Svat bölgesine, daha sonra Afganistan'a ulaştı. Bu görevi esnasında gördüklerini anlattığı bir seyahatname yazdı. Bu eserinde, Hindistan'da bulunan Bombay şehrine vardıkları zaman Cuma namazını kılmak için gittikleri camide yaşadıkları olaylar, Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne karşı duyduğu muhabbeti göstermesi bakımından önemlidir. Ahmet Hamdi Efendi ve beraberindeki heyet Cuma namazını eda edebilmek için cemaati az bir camiye gitmişlerdi. Camiye vardıkları zaman caminin cemaati az iken, varlıklarının Hint Müslümanları tarafından öğrenilmesi üzerine caminin içi ve dışı tamamen doldu (Ahmet Hamdi Efendi,1995:14). Camii cemaatinin mevcudunun 50-60bin civarında olduğu belirtilmektedir (Eraslan, 2019: 125). Namazdan sonra caminin içinde heyet azalarının üzerine gül suyu ve çiçekler serpererek ikramda bulundular. Osmanlı heyetine gösterilen yoğun ilgi üzerine camide izdiham oldu ve heyet güçlüğüle dışarı çıkabildi. Heyete gösterilen bu yoğun ilgi İngiliz idarecileri endişelendirdi. İngilizlerin gösterdiği baskı sonucu Osmanlı Heyeti aynı günün akşamı Bombay'dan ayrılmak zorunda kaldı (Ahmet Hamdi Efendi, 1995:15). Hint Müslümanları tarafından yoğun ilgiyle karşılanan Osmanlı heyetinin varlığı İngiliz idarecileri endişelendirmesi ve sert tedbirler alması oldukça mühimdir. Hint Müslüman ileri gelenlerinin dahi Osmanlı heyetini ziyaret etmesi İngiliz hükümeti tarafından engellenmiştir.

Osmanlı Devleti'ni destekleyen bölge emirlerinden birisi de günümüzde Pakistan sınırları içersinde kalan Svat bölgesinin emiri Ahond Han idi. Ahond Han, Cuma günleri halka hitap ederek, ahaliyi Osmanlı Devleti'ne iane vermeye teşvik ediyordu. Bu nutuklarından bir tanesinde şu ifadeler geçmekteydi:

Geçmiş zamandan bulunduğumuz zamana kadar birçok İslam Devleti meydana gelmiş, bu devletlerin büyük bir çoğunluğu yıkılmış, günümüzde sadece Osmanlı Devleti ayakta kalabilmiştir. Artık Osmanlı Devleti'ne de bütün Avrupalı Hıristiyan devletler kötü muamele ettiklerinden, bu devleti savunmak cümle Ehl-i İslam'a farzdır. Bundan dolayı Osmanlı Devleti'ne iane toplanması için emir vereceğim ve kendim de ordumu hazırlayıp Afgan Emiri Şir Ali Han'a, beraber Rusya'ya cihat etmemiz için bir elçi göndereceğim. İkimiz de Rusya'ya hücum edip din-i mübin uğruna savaşaacağız. (Y.PRK.HR.1/16-3).

Ahond Han gibi Osmanlı Devlet adamları da Afgan Emiri'nin Rusya'ya savaş ilan edeceğini düşünüyorlardı. Ancak Ali Han onlarla aynı fikirde değildi. Ali Han, etrafının İngiltere, Rusya ve İran gibi güçlü düşmanlarla çevrili olduğunu, Rusya'nın hilelerini bildiğini ancak İngiltere'nin daima suret-i haktan görünüp asıl maksadının Afganistan'ı işgal etmek olduğunu belirterek Rusya ile bu dönemde karşı karşıya gelmek istemeyip savaşa girme tekliflerini reddetti (Özcan 1992: 123).

Müslümanlar ile ilişkileri geliştirmenin bir diğer yolu, hac vazifesini yapmak için Mekke ve Medine'ye gelen hacılar ile iletişime geçmekti. Savaşın devam ettiği

günlerde Hac vazifesini yapmak için Mekke'ye gelen Müslümanlara, burada bulunan din görevlileri tarafından Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu anlatan bildirimler dağıtılıyordu. Bu bildirimler Türkistan, Fas, İran, Kaşgar, Afganistan ve Hindistan Müslümanları için ayrı ayrı düzenlendi ve Osmanlı Devleti için iane vermeye teşvik amacıyla dağıtıldı. Bu bendin bir benzeri de yine aynı maksatla Müferihhü'l-Kulüb gazetesinde yayınlandı (HR.TO. 517/12). Hint Müslümanları içinde özel bildirimler hazırlandı. Hintli hacılara dağıtılan bildirimde şu ifadeler geçmekteydi:

Hindistan ahalisi! Gerçi İngiltere İslamiyet'e taarruz etmedi ve bir derece orada rahatsınız. Ancak Cenab-ı Allah şöyle buyurmuştur: Müminler! Allah yolunda sizi kurtaracak olan bir amele sizi delalet edeyim mi? Allah'a ve Peygamberine iman ederseniz ve Allah yolunda mallarınız ile canlarınız ile mücadele ederseniz... ve Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: Allah yolunda bir gaziye teşhiz eden kimse gazi sayılır. Böyle ayetler ve hadisler olduğuna göre İslamiyet uğruna mücadele eden gazilere iane vermek farz değil midir? Bunca süreden beri hiçbir İslam Devleti gaza etmediği halde Osmanlı Devleti tek başına 124 seneden beri Rusya gibi bir İslam düşmanına karşı mücadele etmektedir. Rusya bir süredir Osmanlı Devleti ile harp etmediyse de, bu devlet içersinde bulunan gayrimüslimleri Osmanlı Devletine karşı kıskırtmaktan da geri durmamıştır. Osmanlı Devleti bu sebeplerden ötürü zayıflamıştır.

Cihadın önemi hakkında ki ayetler ve hadisler sadece Osmanlı Devleti için mi geçerlidir, siz bunlardan sorumlu değil misiniz? Türklerin gösterdiği gayret övünülecek durumdadır. Bu sene içinde Türklerden 400.000 bahadır silahlanıp sınır boylarına daldılar. Savaşa giderken askerlerin yüzünde sevinç belirir. Eğer Osmanlı Devleti onları gitmekten men etmeseydi sayıları bir milyona ulaşacaktı. Hindistan da ki Müslüman kardeşlerinin bu askerler için iane verecekleri ümit edilmektedir.

Hindistan Müslümanları için söyleyeceklerimizin özü şudur ki; Üzerine zekât düşüp de iane de bulunanı Cenab-ı Allah onu muradına nail kılsın ve Peygamberimizin şefaatine nail olsun. Hilafında olan erazil kimseler ise Allah'ın gazabına uğrayıp dünya ve ahirette rezil-ü rüsva olsun. (Çetinsaya 1988: 178-179)

Mekke ve Medine'de dağıtılan broşürlerin yanı sıra Osmanlı ulemasından Meclis-i Meşayih reisi Şeyh Osman Efendi, Buharalı Şeyh Süleyman Efendi ile Ders Vekili Halil Efendi tarafından benzer broşürler kaleme alınarak Hindistan ve Afganistan taraflarına gönderiliyordu (Eraslan, 2019:115). Bu broşürlerle oldukça büyük bir coğrafyaya yayılmış bulunan Müslümanlarla irtibat kurularak iane verenlerin sayısının artırılması amaçlanıyordu.

Hint Müslümanları gazeteler ve broşürler vasıtasıyla gelişmeleri dikkatle takip ediyor ve ellerinden geldikçe iane toplamaya devam ediyorlardı. Haydarabad'da bulunan Dekken şehrinin şeyhlerinden Hacı Benderşah Nureddin' de Osmanlı gazi ve şehit yakınlarına Stafford House komitesi vasıtasıyla yardımda bulundu. Bu yardımlarla gerekli eşyalar alındı (HR. SYS.1234/22). Hindistan Müslümanları da iane vermeye devam ediyordu ve 11681 Osmanlı lirası (HR.SYS.1234/67) ve 4500 İngiliz lirası Osmanlı Bankasına ulaştırıldı (DH.MKT.1319/28). Bunların yanı sıra Bhopal Valiyesi Nevvab Şah Cihan Bigüm Han ve akrabaları, Osmanlı şehitlerinin yakınları için 205000 İngiliz rupisi ianede bulundular. Ayrıca Osmanlı askerinin zafer kazanması için dua ettiklerini belirttiler. Bu mektuplar Naib Muhammed Cemaleddin Han vasıtasıyla şehbenderliğe teslim edildi (HR.SYS.1234). Hindistan Müslümanlarına ait yayın

kuruluşları da Hint Müslümanlarını iane vermeye teşvik etmek için yayımlarına devam ediyorlardı. Gazetelerinde sürekli bu konudan bahsediyorlardı. Osmanlı'nın yalnız durumu ve hiçbir devletten siyasi, ekonomik ve askeri destek alamaması, bütün Avrupa'ya karşı tek başına mücadele etmesi Hindistan Müslümanlarını derin üzüntüye sevk etmişti.

Hint Müslümanlarına dağıtılan bildirimler yerel medya tarafından da merak konusu olmuş ve incelenmişti. Times gazetesinin Kalküta muhabiri bu bildirimleri inceleyerek, 5 Temmuz 1877 tarihinde yazdığı yazısında, bildiriye geçen ifadeleri belirtmiş ayrıca, Osmanlı-Rusya devletleri arasında gelişen olayları ve Hint Müslümanlarının bu olaylara olan yaklaşımını şu ifadelerle anlatmıştır:

Hindistan Müslümanları ve Devlet-i Aliye arasındaki muhabbet artarak devam etmekte ve Hindistan Müslümanları, Osmanlı ve Rusya arasında meydana gelen muharebeye büyük önem vermektedir. Birçok büyük şehirde iane sandıkları açılmıştır ve halk buna büyük ilgi göstermektedir. Hatta kadınlar dahi mücevherlerini ve değerli eşyalarını ita etmektedirler. Bunların yanı sıra memleketteki camilerde Osmanlı Devleti'nin muzaffer olabilmesi için dualar edilmektedir. Hindistan da iane toplama işinin Dünya da başka bir örneği daha yoktur ve bu iş muntazam bir şekilde yürütülmektedir. İane vermeye teşvik etmek maksadıyla Mekke-i Mükerrreme'den gelen bazı bildirimler mevcuttur. Bu bildirimlerde Rusya'nın niyetinin İslam topraklarını istila etmek olduğu, bu yüzden Afganistan ve Türkistan da yaşayan Müslümanların birleşerek Ruslar ile savaşmaları istenmektedir. Bunun haricinde Hindistan Müslümanlarına da ianeye destek olmaları tavsiye edilmektedir. Devlet-i Aliye'nin mülkünün muhafazası hem Hindistan'ın selameti için hem de İngiltere Devleti için önemlidir. Bu yüzden İngiltere Devleti'nin, Osmanlı Devleti'ni muhafaza etmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra Arabistan, Mısır ve Fas'ta bulunan Müslümanlar da Osmanlı Devleti'ni savunmaları için davet edilmiştir. Ayrıca Avrupa ruhbanları da uyarılarak, iki devlet arasındaki savaşı Haç ile Hilal'in savaşı gibi aksettirilmemesi ve Rusya'ya Hıristiyanlığın hamisi unvanı verilmemesi gerektiği söylenmiştir. Rusya'nın Lehistan da yaptıkları kötülükler ortadadır ve Ruslar Hıristiyanlığı savunmak için değil kendi emellerini gerçekleştirebilmek için Osmanlı Devleti ile savaşmaktadırlar. Bu bildirimlerin dağıtılmasındaki asıl maksat bütün Müslümanları Rusya'ya karşı birleştirmektir ve bildirimlerde ne İngiltere ne de Hıristiyanlar aleyhine hiçbir ibare bulunmamaktadır. (HR. TO.59/24-2).

Bu belgede bahsedilen bildirimler Mekke'de dağıtılan bildirimlere benzediği gibi, bildirimlerin İngilizlerin dikkatini çektiği ve bu meselenin taraflarınca araştırıldığı ortadaydı.

Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti'nde gelişen olayları dikkatle takip etmekteydiler. Osmanlı Devleti'nin tamamen yalnız olması ve yanında hiçbir müttefiki olmaması Hint Müslümanlarını derin üzüntüye sevk ediyordu. Bu konu hakkındaki düşünceleri birçok gazeteye konu olmuş, bu düşünceleri aktaran gazetelerden biri olan Kayserü'l Ahbar gazetesi 27 Ocak 1878 tarihli yayınında Hint Müslümanlarının hissiyatlarını şu cümleler ile belirtmekteydi:

Türkler Müslüman oldukları için hiç müttefikleri yoktur. Bütün Hıristiyan devletler karşı taraftadır. Maalesef Müslümanlar da Türkleri yalnız bıraktı. Türk İmparatorluğu, İslam dünyasının gururu idi, bu yüzden

de Türklerin hâlihazırda karşı karşıya buldukları talihsizlikler onlardan ziyade bizi üzmektedir. (Özcan 1992: 100)

Hint Müslümanları, savaşın başlangıcında büyük bir heyecana kapılarak, savaş Osmanlı Devleti'nin kazanacağını ümit ediyorlardı. Savaşın Osmanlı aleyhine devam etmesi bu ümitleri zayıflattı. Özellikle Plevne'nin düşmesi Hint Müslümanlarında tam bir hayal kırıklığına yol açtı. Plevne'yi savunan Gazi Osman Paşa adeta kahraman ilan edildi ve hakkında mersiyeler yazıldı (Çiftsüren 2013: 72–91). Hintli Müslümanlar arasında önemli konuma sahip Ekber Allahabadi'nin, Gazi Osman Paşa'nın kahramanlığını methettiği bir şiirinde şu ifadeler geçmekteydi:

SAVAŞ MESNEVİSİ

O deneyimli asker Osman Paşa
İkbal ve himmetle göğüs gerdi.
Şöyle seslendi ki: “Ey kara yüzlü general!
Boşuna kendi ordunu yok etme
Hilekarlık ve aldatmanla övünürsün ama
Burada kişisel güçle mucize var.
Sen o yanda hilekarlık ile uğraşıyorsun
Biz bu tarafta adaleti göz önünde bulunduruyoruz.
Sen komutanlık iddiasında bulunuyorsun ama
Bizde de Ali'nin kılıcı kınında durmuyor haberin olsun!”
Onun gönlünde çok fazla kibir vardı
Şöyle söylemeye başladı “Ey cahil Türk, sus!
Bu laf bu boş söz o kadar abes ki
Şimdi senin ordunu temizliyorum.”
Kısacası o savaş hazırlıklarını yaptı
Art arda top ve tüfek atılmaya başladı.
Ama Allah'ın faziletinin tecellisi öyle farklı oldu ki,
Türklerin fetihleri aşikâr oldu. (Çiftsüren,2013:90-91)

Savaş süresince Hindistan da ianeler toplamaya devam edildi. El Cevaib gazetesi müdürü Selim Efendi, Babıâli ve Bank-ı Osmanî vasıtalarıyla Hindistan'dan Osmanlı Devleti'ne ulaşan ianelerin toplam tutarı 124.842 Osmanlı lirasıdır (Defter-i İane-i Hindiyeye: 108). Yine de Hint basını yardımları az buluyordu. Aligarh Institute Gazette, eğer daha iyi bir tanıtım yapıлып daha iyi organize olunabilseydi daha fazla yardım toplanabileceğini, Kudh Ahbar gazetesi ise Hindistan'ın birçok yerinde yoksulluk yaşandığı ve bazı insanların toplanan yardımların yerine ulaşamaması endişesiyle isteksiz davrandıklarını yazmıştı (Özcan 1992: 102). Maddi yardımlar haricinde Osmanlı Devleti'nin cephelerde Ruslara karşı art arda mağlup olmasıyla Kudh Al Ahbar gibi bazı yerli gazeteler, Hintli Müslümanlarını, Osmanlı saflarında yer almak üzere gönüllü olmaları için teşvik edici haberler yayınlıyorlardı. Ayrıca Hinduları da ianeye daha fazla katkı sağlamalarını istiyorlardı. Böylece Müslüman-Hindu dayanışmasının artacağını savunuyorlardı (Eraslan, 2019:120).

Savaşın başında oldukça heyecanlı ve ümitvar olan Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti'nin büyük bir hezimetle uğraması ve Berlin Antlaşmasının imzalanmasıyla hayal kırıklığına uğradılar. İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne yardım etmemesinden bu devlete karşı kızgın oldukları gibi Kıbrıs'a da el koyması Hint Müslümanlarını derin üzüntüye sevk etti. Hint Müslümanları gazetelerde yayınlanan bentler ve hükümete çektikleri telgraflarla bu durumu protesto ettiler. İngiliz Hükümetini, Osmanlı Devleti'nin zayıf durumundan faydalanmakla suçuyorlardı (Özcan, 1992:105)

Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne karşı olan tarafgirliği aynı zamanda Rus karşıtlığı olacağından bu durum İngiliz Hükümetini endişelendirmiyordu. Çünkü Rusların da Hindistan üzerinde emelleri vardı ve Rus karşıtlığının artması İngiliz hükümetinin işine geliyordu. Ancak Hint Müslümanlarının Osmanlı tarafgirliğinden endişelenen İngiliz yöneticiler de bulunuyordu. Bunlardan birisi olan Hindistan genel valisi Lytton, Lord Salisbury'ye gönderdiği mektuplarda bu endişelerini sık sık dile getiriyordu. Bu mektuplardan birinde şu ifadeler geçmekteydi:

Eğer Müslümanlar, İngiltere'nin Türkiye'yi parçalamak için Ruslara yardım ettiğine... kani olurlarsa, bütün sınırlarımızda gerçek bir cihadı göze almalıyız, aynı zamanda da her Hindistan evinde, bir hain, bir düşman ve muhtemelen bir ölüm fedaisi olacaktır. Böyle bir tehlike ile başa çıkmak, muhtemelen bize çok pahalıya mal olan 1857 ayaklanmasından daha pahalıya mal olacaktır. (Özcan, 1992:106).

Lytton'un bu düşüncelerinin oldukça abartılı olduğu ortadaydı. Çünkü Hint Müslümanları, İngiltere'ye karşı tepkilerini telgraflar, mektuplar göndererek ve mitingler düzenleyerek protesto etmekten öteye götürmemişlerdi. Bildirilerinde de Hint Müslümanlarının, İngiliz hükümetine daima sadakatle bağlı olduklarını belirtiyorlardı.

Sırp, Karadağ sorunu ve 93 Harbi esnasında Hindistan da iane toplanmasına öncülük edenlere II. Abdülhamit tarafından bir takım hediyeler gönderildi. İane de bulunanların arasında Hindistan eyaletlerinde yönetici olanlar olduğu gibi tüccar ve gazeteciler gibi çeşitli meslek guruplarından kişiler de bulunmaktaydı. Verilen hediyelerde çeşitlilik göstermekteydi. İane toplanmasında emeği geçenlere, özel olarak hazırlanan Hint madalyası veya sitayişname verildi. Bu kişilerden bazıları ve aldıkları hediyeler şöyleydi: Bhopal Eyaleti Valiyesi Nevvab Bigüm ve Rampur Eyaleti Valisi Nevvab Galip Ali Han'a birinci, Nevvab Bigüm Han'ın eşi Nevvab Mevlevi Sadık Hasan Han Bahadır, naibi Muhammed Cemaleddin Han Bahadır ve Rampur Eyaleti Valisinin akrabası Azamettin Han'a üçüncü, Kalküta da bulunan Osmanlı Devleti vatandaşı İsa Bey'e dördüncü dereceden Hint madalyası, ayrıca Allahabad eyaleti Encümen-i İslam reisleri Mevlevi Haydar Efendi ve Mevlevi Muhammed Şükrullah Efendi ile birlikte, Lahor, Bengal ve Lakhnor eyaletleri Encümen-i İslam azalarına birer sitayişname takdim edildi. Bu hediyeler ile iane toplanmasında emeği geçenleri hem teşvik etmek hem de Osmanlı Devleti'ne karşı olan muhabbetlerinin artırılması amaçlanmaktaydı. Hediyeler Bombay'da bulunan şehbender vasıtasıyla takdim edildi. Hediyelerin takdim edilmesi işinin aksatılmamasına büyük önem gösterildi (İ.DH.765/62301). İane makbuzlarının dağıtım işi de büyük önem arz etmekteydi. İanelerin yerlerine ulaşip ulaşmadığı meselesi Hindistan Müslümanları ve İngiliz Hükümeti tarafından sürekli takip edilmekteydi. Bombay Şehbenderliği ile Hariciye Nezareti arasındaki yazışmalarda, 10742 İngiliz lirasının irsal edildiğini ancak iane makbuzlarının henüz ulaşmadığını ve iane verenlerin makbuzları ısrarla istediklerinden bahsedilmekteydi (HR.TO.360/79). İane makbuzları geciktiği zaman bu durum Hindistan Müslümanlarının şüphelenmelerine, iane toplanması hususunda şevk ve isteklerinin azalmasına, dolayısıyla iane toplama işinin yavaşlamasına neden olmaktaydı (HR.SYS.1234/59-1). İane toplama işinin yavaşlaması üzerine şehbenderlik bu durumu Hariciye Nezareti'ne bildirerek makbuz işlemlerinin hızlandırılmasını istedi. İanelerin sadece Bombay da değil bütün Hindistan'da toplandığını ve iane verenler karşısında şehbenderlik görevlileri bu yardımlarının İstanbul'a ulaşacağını ve bunun göstergesi olarak makbuz verileceğini söylemişlerdi. Dolayısıyla bu makbuzlar gelmediği sürece iane toplamanın mümkün olmayacağı belirtilmişti (HR.TO. 360/82). İane toplama işinin aksamaması için iane makbuzlarının hızlı ve zamanında teslim edilmesine, ayrıca iane

verenlerin isimlerinin gazetelerde neşredilmesi işlerine de hususiyetle dikkat edildi (HR.SYS.1234/59-4).

Yaptıkları bağışlardan dolayı kendilerine böyle nişan ve sitayişnamelerle karşılık verilmesine oldukça şaşırın Hint Müslümanları, duygularını Payitahta gönderdikleri mektuplarla dile getirdiler. Bu mektuplardan birini kaleme alan Nevvab Abdüllatif Han sadece Kalküta'da 5.000 Osmanlı lirası yardım topladığı halde daha fazla toplayamadığı için Halife'den af diliyordu. Nevvab Abdüllatif, eğer Müslümanlar eskisi gibi varlıklı olsalardı toplanılan yardımın daha fazla olacağını belirtiyordu. Mektup Osmanlı padişahı ve devletin bekası için edilen dualarla bitmekteydi (Özcan, 1992:112)

3.3 Ertuğrul Firkateyni'nin Hindistan Limanlarına Gelişi

Ertuğrul Firkateyni Japonya ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi için II. Abdülhamit'in emriyle, Amiral Osman Paşa ile birlikte 613 kişilik heyet ve Japon İmparatoru Meiji'ye gönderilecek hediyeler ile birlikte 14 Temmuz 1889 tarihinde yola çıktı. Gemi Süveyş ve Aden limanlarına uğradıktan sonra 1 Kasım tarihinde Bombay Limanı'na ulaştı. Burada yaşayan Müslüman halk bir Osmanlı gemisinin limanlarına geldiğini duyunca büyük bir heyecana kapıldılar. Bu heyecanı Gücerat lisanında yayın yapan "Kasıd-ı Bombay" adlı gazete, 9 Kasım 1889 tarihli nüshasında şu ifadeler ile anlatmaktaydı:

Saltanat-ı Osmaniye'nin Ertuğrul adında bir gemisi 1 Kasım tarihinde Bombay Limanı'na vardı. Geminin subayları ve memurları bilinmedik bir kıyafetle şehirde dolaşmaktaydı. Bu duruma halk çok şaşırıldı. Gemiden birçok kişi Cuma namazı kılmak için büyük camiye geldiklerinde durum tamamen anlaşılmış oldu. Geminin Osmanlı Devletine ait olduğunu öğrenen halk gemiyi görmek için hücum ettiler. Geçen cumartesi günü gazetemiz müdürü gemiyi görmeye gittiğinde, geminin insanla dolup taşıdığını, merdivenlerin tamamen dolu olmasından dolayı bazı insanların canlarını tehlikeye atma pahasına halatlarla tırmanarak gemiye ulaşmaya çalıştığını hayretle müşahede etti. Vapurunu ziyaret edenlerin ekserisi Müslüman olup ateşperestler ve putperestlerde mevcut idi. Geminin her tarafını gezmek serbestti. Böyle bir durum diğer gemilerde görülmemiştir. Gemideki görevlilerin kıyafetleri İngilizlere benzer olduğu gibi terbiye ve ahlak bakımından onlardan daha üst seviyede idiler. Gemi personelinden bazıları İngilizceyi bilmekteydi. Halk tarafından verilen en ufak bir bahşişi dahi kabul etmiyorlardı. Hindistan Müslümanlarının Osmanlı Padişahına olan sevgisi gemiye gösterdikleri sevginden anlaşılıyor. (Y.A.HUS.231.4.1).

Ertuğrul Firkateyni'nin bölgeye gelişi, yerel halk nezdinde Osmanlı Devleti'nin itibarının artmasına fevkalade etki etti. Gemi komutanı Amiral Osman Paşa'nın Bahriye Nezaretine gönderdiği mektupta, limanlardaki halkın "*Allah, müminlerin sultanını muzaffer kılsın.*" diye bağırdıklarını, "*gemiye bağımsız Müslüman toprağı sayarak namaz kıldıklarını*" ve gemi bandosunun verdiği konseri dinlemek için insanların ağaçlara tırmandıklarından bahsetmektedir. Gemi mürettebatına gösterilen ilgiden İngiliz yöneticiler de çok etkilenmiş ve Türk subay ve erlerine büyük ihtimam göstermişlerdir (Koloğlu, 2018:174).

Ertuğrul Firkateyni, bir süre daha Bombay Limanı'nda kaldıktan sonra buradan Seylan adasının Kolombo Limanı'na doğru yola çıktı. Gemi Kolombo'ya vardığında buradaki halk tarafından da memnuniyetle karşılandı. Şehrin ileri gelenleri Amiral Osman Paşa ve subaylar tarafından dostane bir şekilde kabul edildi. Bu duruma çok

sevinen ziyaretçiler memnuniyetlerini bildirerek gemiden ayrıldılar. Gemi 1 hafta bu limanda kaldıktan sonra Singapur'a doğru hareket etti (Y.A.HUS.232.66.3).

Ertuğrul Firkateyni, Bombay ve Kolombo limanlarına vardığında bölgedeki Müslüman ahali tarafından büyük bir sevinçle karşılandığı anlaşılmaktadır. Bombay limanında insanların canlarını tehlikeye atarcasına gemiye ulaşmaya çalışmaları, Müslüman halkın gemide namaz kılması insanların duyduğu memnuniyeti göstermektedir. Sadece Müslümanlar tarafından değil diğer dinlere mensup kişilerin de Osmanlı gemisini ziyaret etmesi, Osmanlı Devleti'nin bu insanlar nezdinde ki itibarının anlaşılması bakımından oldukça önemlidir.

3.4. Darülaceze İnşası İçin Hint Müslümanlarının Yaptığı Yardımlar

93 Harbi'nden sonra Rumeli'nden çok sayıda göçmen İstanbul'a yerleşmiş, bu da şehrin nüfus sayısının artmasına sebep olmuştu. Yerlerinden yurtlarından kopup gelen göçmenler, İstanbul sokaklarında, camilerinde yaşamaya başlamışlardı. Payitaht'ta bulunan kimsesiz yaşlı, çocuk ve bakıma muhtaç kişilerin barınması için II. Abdülhamit tarafından verilen bir emirle 6 Ekim 1892 tarihinde Okmeydanı'nda Darülaceze'nin inşasına başlanmış, bu inşaat 18 Ağustos 1895 tarihinde biterek resmen 31 Ocak 1896 tarihinde hizmete açılmıştı.

Darülaceze'nin inşa masrafları devlet hazinesinden ziyade, halkın bağışları ile yapıldı. Böyle bir yapının halk yardımıyla yapılacağı duyulmasının ardından 2 Eylül 1892 tarihinde Hariciye nezaretine gelen bir tezkirede, Madras Şehbenderliği tarafından Darülaceze inşası için Tebaa-i Osmaniye'den başka milletlerin de ianeye katkı sağlamalarına izin verilip verilmediği sorulmuş (HR.SFR.3.397.19), hariciye nezaretinin müspet cevap vermesi üzerine ilk olarak Bombay ve Madras Şehbenderlikleri tarafından 15 Kasım 1892 tarihli tezkirede 2500 rupi (HR.SFR.3.397.67), 24 Kasım tarihli tezkirede yaklaşık 700 rupi (HR.SFR.3.397.83), 30 Kasım tarihli tezkirede 550 rupi (HR.SFR.3.397.87), 3 Şubat 1893 tarihli tezkirede Şeyh Muhammed Ali bin İbrahim ve Hacı Sabu Sadık tarafından 250'şer rupi, Yusuf Mendil, Abdülaziz bin Mehmed Besam ve Abdülvehab bin Ahmed Müşari tarafından 50'şer rupi, ayrıca 40 İngiliz Lirası, 1 şilin ve 5 pens değerindeki polişe (HR.SFR.3.413.24.2), 14 Şubat 1893 tarihli tezkirede ise 154 İngiliz lirası ve 2 şilinin toplandığı hariciye nezaretine bildirildi (HR.SFR.3.413.40). 15 Nisan 1893 tarihli tezkirede ise Darülaceze inşası için Bombay Baş Şehbenderliği tarafından toplamda 23250 kuruşun gönderildiği hariciye nezaretine bildirildi (HR.TH.129.22). Hint Müslümanları bu meseleden de geri kalmayarak ellerinden gelen yardımı yapmakta çekinmemişleridir. Bu vesileler ile her zaman Osmanlı Devleti'nin desteklediklerini belirtiyorlardı

3.5. Hindistan'daki Kıtık Mağdurlarına Yardım Etmek İçin Osmanlı Devleti Tarafından İane Toplanması Teşebbüsü

Hindistan'da fazla yağış sonucu oluşan seller, az yağış sonucu oluşan kuraklık ve İngilizlerin politikaları sonucunda sık sık kıtlık meydana geliyordu. İngilizlerin politikalarından dolayı 1769-1770 yılları arasında Bengal bölgesinde büyük bir kıtlık meydana gelmiş, çok sayıda insan hayatını kaybetmişti (Erçin, 2017:119). 1900'lerin başında Hindistan halkı yine büyük bir kıtlıkla karşı karşıya kaldı. Hindistan Müslümanlarının bu kötü vaziyeti Payitahta ulaşınca İstanbul hükümeti derhal çalışmalara başladı. İlk olarak 9 Mayıs 1900 tarihinde alınan karar ile yardımların

düzenli olarak toplanabilmesi için İstanbul belediyesi bünyesinde bir komisyon kuruldu. Daha sonra 150,50,10 ve 5 kuruşluk iane biletleri basılarak, bu iane biletlerinin İmparatorluğun her tarafına dağıtılmasına karar verildi (İ.HUS.82.9). Toplanan meblağlar ile Bağdat ve Basra vilayetlerinden gerektiği kadar zahire alınması ve bu zahirelerin vapurlarla hızlıca Hindistan sahillerine ulaştırılması amaçlandı (DH.MKT,2343,35). Gönderilecek zahireden gümrük vergisi alınıp alınmayacağı Basra Vilayeti ve Dâhiliye Nezareti arasında yazışma konusu oldu. Konu Sultan II. Abdülhamid'e intikal edince, padişahın iradesiyle Hindistan'a gönderilecek zahireden gümrük vergisi alınmamasına karar verildi (DH.MKT. 2436 101).

Hindistan'daki kıtlık yüzünden Hüdavendigar, Erzurum vilayetleri gibi ülkenin çeşitli yerlerinden iane toplanmaya başlandı (DH.MKT. 2365-93, 2373 28). Ayrıca Sultan II. Abdülhamid'de ianeye toplanmasına teşvik etmek maksadıyla 500 lira bağışta bulundu. Devlet adamları ve ileri gelenler de ianeye çeşitli miktarlarda bağışta bulundular (DH.MKT. 2366 9). İane toplanması sırasında birçok sebepten dolayı bazı vilayetler yardım toplamaktan muaf tutuldu. Suriye'de, Hamidiye Hicaz Demiryolu inşası için toplanan yardımın çokluğundan dolayı, halktan yeniden iane toplanması uygun olmayacağından bu vilayete iane biletleri gönderilmedi (DH.MKT. 2373 41). Ayrıca İzmir Vilayetinin Aydın ve Denizli sancaklarında da, bölgede meydana gelen depremler ve karantinalardan dolayı durum düzelinceye kadar yardım toplanmamasına karar verildi (DH.MKT. 2398 125). Bunların yanı sıra, Silivri kazasında 3.000, Büyükçekmece kazasında 1.500, Çatalca kazasında 2.000 kuruş, toplamda 6.500 kuruş toplandı (DH.MKT. 2388 81). Ayrıca Hindistan kıtlık zedelerine destek olmak maksadıyla, ülke genelindeki bütün memur ve öğretmenlerden ihtiyari olarak kesinti yapılması kararlaştırıldı (MF.MKT. 522 51). İane toplanması esnasında Samsun Kadıköy'de büyük bir yangın çıkmış bu yangından dolayı çok sayıda ev ve dükkân hasar görmüştü. (DH.MKT. 2399 68). Yapılan yardımların yetersiz kalması üzerine, Hindistan kıtlık zedeleri için toplanılan ianeden 50.000 kuruş ayrılarak buradaki yardıma muhtaç kişilere gönderildi. Bunun üzerine bölge halkı ve Rum cemaati ileri gelenleri padişaha teşekkür mektupları göndererek şükranlarını bildirdiler (DH.MKT. 2445 122).

II. Abdülhamit, Hindistan'daki kıtlık haberini öğrenir öğrenmez hemen harekete geçmiş, burada açlık ile mücadele eden halk için iane toplanması emrini vermişti. Sultan, bu yardım emrini vermekle hem Hint Müslümanlarının yaptığı yardımlara karşılık vermek, hem de İslam halifesinin her daim yanlarında olduğu mesajını iletmek istiyordu. 1904 yılında Hindistan'da bir deprem olmuş, II. Abdülhamit, bu durum karşısında da kayıtsız kalmayarak bölge insanların ihtiyaçları için yardımlar göndermişti. Bu yardımlar karşısında İngiliz hükümeti memnuniyetlerini bildirmişlerdi (HR.SFR.3/545.17). Bu karşılıklı yardımlar Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasındaki bağı kuvvetlendiren ana unsurlardan biri olmuştur. Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti'nin bu yardımını unutmayarak ilerleyen zamanlarda da Osmanlı Devleti'ni savunmaya devam etmişlerdir.

3.6. Limni ve Midilli Adalarının İşgal Edilmesi ve Hint Müslümanlarının Bu Duruma Tepkisi

1890'da Sofya'da Makedonya'dan Bulgaristan'a göç eden Bulgarlara yardım etmek maksadıyla kurulan Makedonya Komitesi, zamanla bir siyasi oluşum halini aldı ve maksatlarını gerçekleştirebilmek için büyük devletlerden yardım almaya başladılar. Amaçları Makedonya'yı özerk devlet haline getirmek, daha sonra ise Bulgaristan'a

ilhak etmekte. Bulgaristan Prenslığı de bu düşünceye taraftı ve komiteyi destekliyordu. Bu maksatla harekete geçen komite ilk olarak Makedonya'da asayışı bozmaya çalıştı ve 1895'de ufak bir isyan hareketi başlattı. Bu isyan Osmanlı askerleri tarafından başarıyla bastırıldı. 1901'den itibaren Osmanlı'ya bağlı Bulgaristan Prenslığı bu komiteye olan desteğini arttırmasıyla Makedonya'da işler iyice karıştı ve eşkıyalık arttı. Eşkıyalar daha çok yabancı yolcuları gasp ediyor, dağa kaçırıyor ve fidye karşılığı serbest bırakılıyorlardı. Komitecilerin bundan maksadı Avrupa devletlerinin ve kamuoyunun ilgisini bu bölgeye çekmekti (Karal, 2007: 151-153).

Makedonya meselesinin büyümesi üzerine bölgede çıkarları bulunan iki devlet Avusturya ve Rusya meseleye derhal dâhil oldu. 1904 Ekim ayında bu iki devletin temsilcileri Mürsteg'de toplandı ve bölgede asayişin sağlanması için bir askeri programı Osmanlı Devleti'ne önerdi. Babiâli bu programı mecburen kabul etti. Askeri programa daha sonra Fransa, İngiltere ve İtalya'da katıldı. Mesele böylece daha da büyümüş oldu. Askeri programın uygulanması ise başarısız oldu. Eşkıyaların önü kesilemeyince bu sefer bu 5 devlet tarafından Babiâli'ye bir mali program önerildi. Osmanlı hükümeti bu programı kabul etmedi. Bunun üzerine 5 devlet Osmanlı Devleti'ne bu programı zorla kabul ettirebilmek için ortak bir donanma oluşturarak 2 Aralık 1905'de Limni ve Midilli adalarını işgal etti. Artan baskılar üzerine, Babiâli bu programı kabul etmek zorunda kaldı (Karal, 2007: 159-161).

Avrupalı 5 devletin bu hareketleri Hindistan'da öğrenilince buradaki Müslümanlar büyük tepki göstermeye başladı. Madras ve Bombay Müslümanları mitingler düzenleyerek, buradaki mescit ve camilerde toplanıp Avrupalı Devletleri protesto ettiler. Ayrıca İngiltere hükümeti nezdinde müracaat ederek sorunun dostane bir şekilde çözülmesi için birçok teşebbüste bulundular (Y.A.HUS.498.78). Lahor Müslümanları düzenledikleri mitingde İngiltere Devleti'nin bir takım asilerin iftiralarna kapılarak Osmanlı Devleti'ne baskı yapmamasını ve Avrupa Devletleri ile birlikte Devlet-i Aliye'ye karşı işbirliği yapmamalarını ihtar etmişlerdir (HR.TO.359.694).

Limni ve Midilli adalarının işgali üzerine Sultan II. Abdülhamid, eğer adalar boşaltılmazsa cihad ilan edeceğini Avrupalı devletlere bildirdi. Bu haber Hindistan'a ulaşınca buradaki Müslümanlar büyük bir heyecana kapıldı. Bu durumdan endişelenen İngiltere, Osmanlı Devleti'ne Mısır'dan gönderilen bütün mektup, bildiri ve telgrafnameler hakkında inceleme başlattı (Y.PRK.ASK.235.21). Ancak Hint Müslümanları sadece Hindistan'da değil Londra'da dahi Osmanlı Devleti'ne destek olmak için mitingler düzenliyorlardı. Hint Müslümanları ve farklı etnik kimliğe sahip bir grup Müslüman, İttihat-ı İslam Cemaati Londra şubesinde gerçekleştirilen mitingde bazı İngiliz gazetelerinin ve bir takım rahiplerin, Rumeli'nde yaşanan olaylarla ilgili Osmanlı Devleti ve İslamiyet'e karşı kullandıkları kötü üslup eleştirilerek protesto edildi (HR.TH. 297.60).

3.7 Hamidiye-Hicaz Demiryolu İnşası ve Hint Müslümanlarının Yardımları

1891 yılında Hicaz kumandanı Osman Nuri Paşa, hacıların çektiği sıkıntıları azaltmak için Cidde-Mekke arasına bir demiryolu yapılmasının çok mühim olduğu konusunda Payitaht'ta bir rapor gönderdi. Bu tarihlerde Hindistan'ın ileri gelenlerinden Muhammed İnşallah da Yemen'den başlayıp hac bölgelerine kadar ulaşan bir demiryolu yapılması gerektiğini bildiriyordu. Konu ile alakalı en kapsamlı rapor 1891'de Ahmet İzzet Efendi'den geldi. Cidde Evkaf Müdürü görevinde bulunan Ahmet İzzet Paşa, raporunda Şam ve Mekke arasına yapılacak bir demiryolu inşasının düşman işgali veya bölgede çıkabilecek bir isyana karşı asker sevkıyatını hızlandıracağını, bunun haricinde

hac yolculuğuna çıkan hacıların işlerinin kolaylaşacağından bahsediyordu. II. Abdülhamit, bu mesele ile bizzat ilgilendi ve 2 Mayıs 1900 tarihinde yayınladığı bir irade ile inşaatın başlatılması emrini verdi ve 1 Eylül tarihinde büyük bir tören ile inşaat başladı (Gülsoy-Ochsenwald 1991: 441).

Hicaz Demiryolu inşaatın başlaması ile birlikte, inşaatın organizasyonunu yürütecek olan Komisyon-u Ali kuruldu. Bu komisyona bizzat Sultan II. Abdülhamit başkanlık ediyordu. Sultan'ın onayı olmadan inşaat masraf yapmak yasaktı. İnşaatın toplam maliyeti ise 4 milyon lira olarak belirlenmişti. Bu miktar devlet bütçesini aştığından inşaatın masrafları için bütün İslam âleminden iane toplanmasına karar verildi. Bunun için İstanbul'da İane Komisyonu kuruldu ve ilk olarak II. Abdülhamit 50.000 lira bağışta bulundu. Devlet memurları da bir maaşlarını demiryolu inşasına bağışladılar. Ayrıca Hindistan, Fas, Rusya, Mısır, Singapur, Endonezya, İran, Güney Afrika ve Amerika gibi dünyanın farklı bölgelerinde birçok Müslüman demiryolu inşaatı için bağışta bulundu. Böylece demiryolu inşasını bütün Müslümanlar benimsemiş oluyordu. Resmi adıyla Hamidiye Hicaz Demiryolu 1 Eylül 1908 tarihinde büyük bir törenle kullanıma açıldı (Gülsoy-Ochsenwald 1991:443).

Hamidiye Hicaz Demiryolu inşası Hindistan'da büyük ses getirmiş ve Hint Müslümanları bu hattın inşasına çok sevinmişlerdi. Hint Müslümanları ileri gelenlerinden Haydarabat'ta yaşayan Abdülkayyim Sahib Efendi Bombay Baş Şehbenderliğine gönderdiği bir mektupta, demiryolu inşası için başta Haydarabat ileri gelenleri olmak üzere Hindistan'daki bütün Müslümanların iane vereceklerini bildiriyordu (BEO.1524.114286.1). Hint Müslümanlarının da iane vermek için gönüllü oldukları haberi duyulunca bu bölgeye de iane biletleri gönderilmesine karar verildi (BEO.1915 143557). Osmanlı matbaasındaki problemler giderildikten sonra Hindistan'a da iane biletleri gönderilmeye başlandı (Y.PRK.ML. 20-74). Hindistan'da iane verme işine ilk olarak Abdülkayyim Sahib Efendi gibi bölgenin ileri gelenleri iştirak ettiler. Abdülkayyim Sahib, 15bin liralık iane bileti siparişi verdi (Y.PRK.ESA. 37- 90). İane vermeye iştirak edenler arasında, Karaçi şehrinde ikamet eden, bölgenin önemli tüccarlarından birisi olan Hacı Mevlüd Bena Efendi 300 İngiliz lirası (HR.TH.265-60) Kanpur şehrinde mukim Hacı Muhammed Han ise 12177 kuruş bağışta bulundular (HR.TH.282.70). 1903 Şubat ayı içinde ise Hint Müslümanları, Bombay Baş Şehbenderliğine demiryolu inşası için 18.240 lira bağışta bulundular (Y.PRK.KOM.11.22.1). Hint Müslümanlarının bu konuya gösterdiği ilgi artınca bu bölgede bir iane komisyonunun kurulması meselesi gündeme getirildi. Bombay Baş Şehbenderliği tarafından Babîâli'ye gönderilen telgrafname de Hamidiye Hicaz Demiryolu için bir iane komisyonunun oluşturulması ve masraflar için de 200 liranın gerektiği bildirildi. Babîâli tarafından olumlu cevap verilince Haydarabat'ta mukim Abdülkayyim Efendi tarafından bir komisyon oluşturma çalışmalarına başlandı (BEO.1960-146955). Başkan olarak da bölgenin ileri gelenlerinden birinin tayin edilmesine karar verildi (HR.TH. 276.83). Gerekçesi ise İngilizlerin, bu duruma itiraz edip etmeme ihtimaline karşılık alınan bir önlem olduğu görülmektedir. Toplanan meblağın Bombay'daki şehbenderlik vasıtasıyla ulaştırılması istenmiştir (BEO.1962-147104). Hindistan'ın büyük bir bölge olması ve bağışların daha düzenli toplanabilmesi için Haydarabat başta olmak üzere Hindistan'ın farklı bölgelerinde konsolosluklar açılması dahi düşünülmüştür (HR.SFR.3/533-33). Ancak hem Osmanlı Devleti'nin kötü ekonomisi hem de İngiltere'nin İslam Halifesinin itibarının Hindistan'da daha fazla yayılmamasını istememesi bu düşüncelerin gerçekleştirilmesine engel olmuştur.

Hindistan'da iane vermeye iştirak edenler olduğu kadar, iane vermeye engel olan kişilerde vardı. Medine kadısı, iane komisyonu reisine gönderdiği bir mektupta,

Hindistan'dan gelen ulemaların söylediğine göre, Hindistan'da bazı kişilerin bir takım söylentilerle Hint Müslümanlarının akıllarını çelerek iane vermelerine engel olduklarını, eğer bu söylentiler ortadan kaldırılsa çok sayıda insanın iane vereceğini bildiriyordu (Y.PRK.MS.8.2).

Demiryolu inşası sırasında Hindistan'da sadece iane vermekle değil farklı şekillerde de yardımda bulunmak isteyenler oluyordu. Dekken eyaletinin İskenderabat şehrinde mukim Encümen-i İslam Kâtibi Şeyh Rahmet Efendi'nin Bombay Baş Şehbenderliğine gönderdiği mektupta, demiryolu inşasında çalışmak için Osmanlı topraklarına hicret etmek arzusunda olanların ne gibi şartlara tabi tutulacağı sorulmuş, gelen cevapta ise henüz bu konuda bir ihtiyacın hâsıl olmadığını, gerektiği zaman meselenin icabına bakılacağı söylenmiştir (BEO.1825-136831). Ayrıca Nainital şehrinde bulunan Haldwani kasabasında mukim Hafız Abdürrahim Han da Mekke veya Medine'ye bir istasyon binası yaptırmak istemesi üzerine, bir istasyon binasının resmi ve miktarı kendisine bildirildi (Y.MTV.220-174).

İane toplaması esnasında bağış yapanlara makbuzlarını teslim etmek oldukça önemliydi. Bunun yanı sıra bağış yapanlara tevcih edilen madalyaların kısa sürede teslimi büyük önem arz ediyordu. İane komisyonu başkanı İzzet Paşa'nın tavsiyesiyle bağışta bulunanlara nikel, gümüş ve altından Hicaz Demiryolu madalyası verilerek ödüllendirilmeleri kararlaştırıldı (Gülsoy-Ochsenwald 1991:442). Hindistan'da da iane verenlere de madalyaların teslim edilmesi için ilk olarak İngiliz Hükümeti ile iletişime geçildi (HR.SFR.3.528-64). Madalya ihsan edilen isimlerden bazıları, Kalküta ileri gelenlerinden Mehmet İbrahim Sahib'e üçüncü dereceden mecidi nişanı, Hamidiye Hicaz demiryolu altın madalyası ve beratname, Bombay Encümen-i İslam yöneticileri ve üyelerine çeşitli madalya ve beratlar Karaçi, Haydarabat, Delhi şehirlerinde demiryolu inşasına katkıda bulunanlara nişanlar ve beratlar takdim edildi (HR.SFR.3/558-3).

Bundan sonra madalya teslim işlemleri hususiyetle takip edilmeye başlandı (HR.SFR.3.550.27.2). Madalya ve makbuzların zamanında teslim edilmesi, demiryolu inşası için çıkan söylentilerin gerçek dışı olduğunun belirtilmesi açısından önemliydi. Demiryolunun inşaatının tamamlanıp açılmasıyla Hint Müslümanları bu habere çok sevinip şenliklerle kutladılar. Hindistan'daki birçok İslam cemiyeti başta Haydarabat ahali İslam cemiyeti (HR.SFR.3.590.34) olmak üzere Bombay, Madras, Bengalar, Koçi ve Mysore şehri İslam cemiyetleri padişaha tebrik mektupları gönderdiler (Y.A.HUS.525.74).

Demiryolu inşası için Hindistan da iane toplanması işi İngilizlerin hoşuna gitmedi. Buna engel olmadıysa da yayılmasını istemiyorlardı. İngiliz hükümeti, iane toplama işinin Müslümanlar arasındaki bağı kuvvetlendireceğinden endişe ediyordu. Bu durumdan öylesine rahatsız olmuşlardı ki Osmanlı Devleti tarafından verilen madalyaların takılmasını yasaklamışlardır (Özcan, 1992:159)

3.8 Fransa'da Hz. Muhammed Aleyhine Bir Tiyatro Oyunu Oynatılması Teşebbüsü

1895 yılında Fransa'da Hz. Muhammed aleyhine bir tiyatro oyunu gösterime gireceği Payitaht'ta duyulunca, II. Abdülhamit, Fransa Hükümeti nezdinde iletişime geçerek bu oyunun kaldırılmasını talep etti. Fransa Hükümeti ise hem Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerinin bozulmaması hem de Müslüman tebaası nezdinde tepki çekmemesi için bu oyunun oynatılmasını yasakladı. II. Abdülhamit'in bu teşebbüsü ve Fransa Hükümeti'nin oyunu yasaklaması Hint Müslümanları üzerinde fevkalade tesir etti. Bu

durumdan son derece memnun olan Hint Müslümanları nezdinde II. Abdülhamit'in itibarı daha da arttı. Böyle bir tiyatro oyunun benzeri 1886 yılında Bombay'da oynatılmak istenmiş, bunun üzerine Bombay Müslümanları tiyatrolara gitmeme kararı almıştı. Oluşan huzursuzluk üzerine mahalli hükümet bu oyunu yasakladı. Oyunun nüshaları ise Kalküta Cemiyet-i Edebi Kâtibi Abdüllatif Bahadır Efendi gibi bölgenin önemli kişilerinin araya girmesiyle oyun yazarı tarafından yakılarak ortadan kaldırıldı (Y.A.HUS 238.45.7).

3.9 Hint Müslümanlarının Ermeni Meselesine Tepkisi

Ermeni Meselesi, II. Abdülhamit döneminin başlıca sorunlarından birisidir. Ermeniler, Selçuklu zamanından beri Türk devletlerinin himayesi altında yaşamaktaydılar. Sadakatleri ve devlet kurumlarında üstlendikleri vazifeler ile zamanla bu milletten "Millet-i Sadıka" diye bahsedilmeye başlandı. Ancak 1789 Fransız İhtilali ile dünyada milliyetçilik akımının hızla yayılması ve bu akımın getirdiği fikirlerin yanı sıra Avrupalı Devletlerin kışkırtmaları, tıpkı Osmanlı Devleti'nin himayesi altında bulunan Yunanlılar, Bulgarlar ve Sırp'lar da olduğu gibi Ermenileri de olumsuz yönde etkiledi ve böylece Osmanlı Devleti'ne karşı olan sadakatleri azaldı. Bu dönemde Rus politikaları ile misyonerlik faaliyetleri Ermeni milliyetçiliğinin artmasında önemli rol oynadı. Böylece bağımsızlık taraftarı olan Ermeniler, yurtiçinde ve yurt dışında komiteler kurarak teşkilatlanmaya başladılar. Bu komiteler ile 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren yurtiçinde birçok eylemde bulundular. Bu eylemleri düzenlemekteki amaçları Osmanlı toprakları içerisinde asayiş bozmak ve Avrupalı Devletlere seslerini duyurup, Osmanlı Devleti'ne müdahale etmelerini sağlayabilmektir.

Ermeni meselesinde dönüm noktası olan hadiselerden biri 93 Harbi'dir. 93 Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin ağır bir mağlubiyet almasıyla Ermeniler bağımsızlık faaliyetlerine hız vermeye başladılar. İstanbul'daki Ermeni patriği bu bağımsızlığı elde edebilmek için İngiliz ve Rus elçilerle birçok temasta bulundu. Patriğin, 17 Mart 1878 tarihinde İngiliz sefiri Layard ile yaptığı bir görüşmesinde

Geçen yıl Türk idaresinden şikâyetçi bulunmadıklarını ve Rusya'ya katılmak yerine Osmanlı hâkimiyetinde kalmayı tercih ettiklerini, savaş sırasında Osmanlı ordusuna bile katılmayı düşündüklerini ancak Rus zaferi kesinleşip bazı doğu illerinin de Rusların eline geçeceği haberi çıkınca durumun tamamen değiştiğini... şimdi ise diğer Hıristiyan toplumlarla aynı hakları talep ettiklerini, eğer bu taleplerini Avrupa'nın müdahalesi ile elde edemezlerse Rusya'ya müracaat edeceklerini ve Rusya tarafından ilhak edilinceye kadar tahkikata devam edeceklerini, muhtar bir Ermenistan teşkili için destek istediklerini ifade etti. (Gürün, 2010: 155)

Layard, Ermenistan ile ne kastettiklerini sorunca Patrik, Van ve Sivas başta olmak üzere Diyarbakır'ın büyük kısmı ve Kilikya bölgesini istediklerini dile getirdi. Bunun üzerine Layard, "*bunun pek mümkün olmayacağını çünkü bu bölgede ağırlıklı olarak Müslüman nüfusun bulunduğunu bu kadar büyük bir projenin gerçekleştirilebileceğinden şüphe duyduğunu*" söyleyince Patrik, "*Ermenilerin taleplerine kulak asılmayacak olursa, bahsedilen bu bölgenin Türk idaresine karşı toptan ayaklanıp Rusya'ya ilhak edeceklerini*" belirtti (Gürün, 2010: 155). Ermenilerin, Rus desteğiyle Suriye'ye kadar uzanacak olan bir devlet inşa edip Rus hâkimiyeti altına girmesinden ve bu bölgedeki çıkarlarının tehlikeye düşmesinden endişe eden İngilizler, ilerleyen yıllarda özellikle Gladstone döneminde Ermeni ihtilalinin en önemli destekçilerinden birisi oldular.

93 Harbi'nin ardından imzalanan Berlin antlaşmasında, Ermeniler hakkında önemli bir madde bulunuyordu. Berlin Antlaşmasının 61.maddesine göre:

Babıâli, Ermenilerin oturdukları vilayetlerin mahalli şartları dolayısıyla muhtaç oldukları ıslahatları ve düzenlemeleri gecikmeden yapmayı ve Kürtler ile Çerkezlerle karşı emniyet ve huzurlarını korumayı taahhüt eder ve bu konuda alacağı tedbirler sırası geldikçe devletlere tebliğ edeceğinden, adı geçen devletler de bu tedbirlerin tatbikine nezaret edecektir. (Gürün, 2010:155)

Berlin antlaşmasının bu maddesi Ermeni meselesini bir iç mesele olmaktan çıkardı ve uluslar arası bir sorun haline getirdi. Avrupalı Devletler bu madde ile direkt olarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etme hakkını elde etmiş oldular. Özellikle İngiltere ve Rusya, ıslahatların hemen uygulanması için Osmanlı Devleti'ne baskı yapıyorlardı. Bu Ermeni Meselesinin daha da büyümesine sebep oluyordu. Bu devletlerin yanı sıra, Osmanlı Devleti dışında yaşayan Ermeniler de kendi aralarında komiteler kurarak, sözde Osmanlı Devleti'nin uygulamaları yüzünden mağdur duruma düşen Ermenilere yardımcı olmaya çalışmaya başladılar. Bu duruma binaen Hindistan'ın Kalküta şehrinde yaşayan Ermeniler, 9 Şubat 1890 tarihinde yaptıkları bir mitingde, Osmanlı Devleti'ni şikâyet ettikten sonra, Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenilere yardım etmek maksadıyla Kalküta merkezli bir cemiyet kurulmasına karar verdiler (HR.SYS.2823.1). Cemiyet kurulduktan sonra 31 Ekim 1890 tarihinde yeniden bir miting düzenlediler. Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenilere destek olmak maksadıyla kurulan bu cemiyetin üye sayısı 50 olmakla beraber mitinge sadece 13 kişi katılabilmiş, meblağ olarak da 200 rupi toplayıp, bunun yalnızca 10 rúpisini yardım olarak sevk edebilmişlerdi. Cemiyetin başkanı dahi cemiyete katılımın az olmasından ve insanların isteksiz davranmasından şikâyet etmişti (HR.SYS.2823.37).

Hindistan'daki Ermenilerin bu faaliyetleri her ne kadar küçük ölçekli olsa da bu durum Bombay'daki Baş şebenderliğin dikkatini çekmiş ve bir tahkikat yapılması lüzumu görülmüştü. Yapılan tahkikatta, Hindistan da yaşayan Osmanlı vatandaşı Ermenilerin mevcudiyeti ve ne işle uğraştıkları araştırıldı. Tahkikat sonucunda 5 Osmanlı vatandaşı Ermeni'nin burada yaşadığı, bunlardan üçünün Bombay'da, ikisinin ise Haydarabat'ta yaşadığı ortaya çıktı. Bunlardan dördünün ikametinin İstanbul'da birinin ise Sivas'ta olduğu ve zanaatla uğraştıkları anlaşıldı. Ayrıca Hindistan'ın Kalküta şehrinde bir hayli Ermeni nüfusun bulunduğunu ve bunların 500 sene önce İran'dan göç ettikleri belirtilerek, bu Ermenilerin zamanla Hintlileştiği ancak Ermeni olayları sırasında yerli gazetelere demeçler verdikleri ifade edildi (HR.SFR.3.439.40).

Ermeni meselesinin uluslar arası bir sorun haline gelmesine sebep olan isimlerden birisi de İngiliz başbakanı Gladstone'dur. Gladstone'un, 1880 yılında İngiltere başbakanı olmasıyla Ermeni meselesi yeni bir ivme kazandı. Gladstone, Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Hıristiyanları "*Doğu'nun Despot Sultanı*" himayesinde yaşayan mazlum topluluklar olarak görüyor ve ne pahasına olursa olsun bu toplulukların bağımsızlıklarını elde etmesi gerektiğini söylüyordu. Başbakan olmadan önce de Disraelli hükümetini Osmanlı padişahına destek olmakla eleştiriyordu. Disraelli hükümeti, yapılan bu baskılar sonucunda Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunmaktan vazgeçmek zorunda kaldı. Bu dönemde İngiliz meclislerinde Osmanlı Devleti'ni eleştirmek olağan bir durumdu. 1853-56 Kırım Savaşında oluşan Osmanlı-İngiltere ittifakından eser kalmamıştı. Gladstone'un başbakanlık görevine gelmesiyle de İngiltere Devleti, Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecine destek olmaya başladı.

Ermeniler, 1880'den itibaren Van, Erzurum, Yozgat ve İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun birçok bölgesinde kanlı eylemler düzenlediler. Ermeni komitelerinin

eylemlerinden ziyade Osmanlı zabitlerinin bu isyanları bastırması Avrupa basını tarafından haber ediliyor, bu haberler büyütülerek Osmanlı Devleti'nin Ermenileri katlettiği algısı yaratılmaya çalışılıyordu. 1894 yılında Sason'da meydana gelen olaylar Avrupa menşeli gazetelerin yalan beyanatlarda bulunup Avrupa kamuoyunu tahrik etmeye çalıştığı örnek hadiselerden birisidir.

1894'de Sason'da Hamparsum Boyacıyan önderliğinde 3000'e yakın Ermeni komitacı, Müslüman köylere baskınlar düzenleyerek 1000 Müslüman'ı katletti. Bölgeye intizamı sağlamak maksadıyla intikal eden Osmanlı ordusu ile Ermeni çeteciler arasında geçen çatışmalarda ise 277 çete mensubu öldürüldü. İngiliz basını başta olmak üzere Avrupa basını bu hadiseyi büyütürken on binlere varan Ermeni'nin öldürüldüğü iddiasında bulundular. İngiltere, bölgeyi tahrik için heyet göndermeye teşebbüs ettiyse de bu Babîli tarafından kabul edilmedi (Karaca, 2011: 292). Uzun görüşmeler neticesinde Rusya, İngiltere ve Fransa devletlerinin temsilcilerinden oluşan bir heyetin bölgeye gönderilmesine karar verildi. Heyet üyelerinin yapmış olduğu incelemeler sonucunda 227 Ermeni çetecinin öldürüldüğü sonucuna varıldı. Bu sonuçlar Osmanlı askerlerinin on binlere varan bir Ermeni katliamı yaptığını yalanlıyordu. Heyetin açıklamasını New York Herald gazetesi de yayınlanarak:

Avrupa incelemesi Ermenilerin yabancı ülkelerden gelen tahrikçilerle birlikte isyan etmiş olduklarını göstermiştir. Asiler İngiltere'den gelen modern silahlarla her şeyi yapmışlar; yangın, adam öldürme, yağmadan sonra düzenli askere karşı koymuş ve dağa çekilmişlerdir. Soruşturma heyeti, Osmanlı hükümetinin asilere karşı asker göndermekle en meşru hakkını kullandığını saptamıştır. ifadelerine yer verilmişti (Karaca, 2011:297-298)

Sason olayları sonrasında İngiliz Ermeni Derneği ve bu derneğin en büyük destekçilerinden biri olan Gladstone'un katılımıyla 29 Aralık 1894'de Hawarden'de bir kilise de toplantı tertip edildi. Bu toplantıda Gladstone, açık bir şekilde Türk düşmanlığını itiraf eden şu sözleri sarf etti: *"Türkler her zaman için acı ve felaket dolu bir tarihe sahip oldular. Bu ırk hiçbir şekilde özellikli ve dikkate değer olmadı. Birçok konuda dünyaya acı çektiren bir kırbaç oldular. Hiç şüphe yok ki, dünyanın günahlarını taşıyan ilahi bir kader oldular."* Aynı yılın sonunda Avam Kamarasında Sason isyanının konuşulduğu oturuma elinde Kuran-ı Kerim ile gelerek: *"Bu lanet kitabın takipçileri oldukça Avrupa'ya barış getmeyecektir."* ifadelerini kullanarak İslam düşmanlığını da itiraf etmiş oldu (Karaca, 2011:301-302).

Ermeni Meselesi, Sason isyanı ve akabinde Gladstone'un yaptığı açıklamalar Hint Müslümanları nezdinde büyük yankı uyandırdı. Ayrıca Hindistan'da ki Ermeni komitesinin Osmanlı aleyhine gazetelere demeçler vermesi, İngiltere Devleti'ni Osmanlı Devleti'ne müdahale etmeye çağırması ve Times of India gazetesinin Osmanlı'yı karalayan asılsız haberler yayınlaması üzerine buradaki Müslümanlar Devlet-i Aliye'yi savunmak için harekete geçtiler. Birçok miting düzenleyerek gazetelere demeçler verdiler. 24 Şubat 1895 tarihinde Delhi'de 1500 kişinin katıldığı mitingde gazetelerdeki bu uydurma haberler protesto edildi (Özcan,1992:147). Kalküta'da yayınlanan Muslim Chronicle gazetesine de açıklamalarda bulunan Müslümanlar, Gladstone'un tavırlarını protesto ettikleri gibi, bu açıklamalarını geri çekmesini istediler (HR.SFR.3.439.44). Hint Müslümanları 1 Mart 1895 tarihinde Muslim Chronicle gazetesinde yayınladıkları bentte, bu konu ile ilgili hissiyatlarını şu ifadeler ile anlatıyorlardı:

İngiltere ile Rusya arasında geçenlerde meydana gelen antlaşmaya göre bazı İngiliz siyasetçileri Ermeni mezalimi denilen şayiayı abartma

arzusunda imiş. Doğrusu İngilizlerin Londra'daki Ermeni komiteleri ile hemfikir olmaları hayli teessüf vericidir. İngiltere ile Rusya arasında hâsıl olan antlaşmaya müteakip "Ermeni İstekleri" rivayeti tarafımızca işitilince ilk iş olarak işin Rusya tarafından meydana getirildiği fikrine kapılmış isek de Reuters telgraf şirketi ile diğer kaynaklardan alınan malumat bu fikrimizin yanlış olduğunu ispat etmiştir. Rusya imparatoru hazretleri evvelen Ermeni işlerine müdahale etmek istememiş ise de İngiltere'nin ısrarlı tavırları üzerine daha sonra bu meseleye müdahale etmiştir. Fakat Ruslar işe ehemmiyet vermemektedirler. Kafkas gazetesi bu hadiseyi gayet tarafsızca nakil etmiş ve Rusya Devleti'nin resmi gazetesi olan Moskov Gazette dahi Londra komitelerini ihtilal komiteleri namıyla yâd edilip rivayet edilen mezalime destek verilmemesi fikrinde iken Londra'dan yapılan baskılar sonucu bu durumun gerçekleştiği beyan edilmiştir. Zaten Erzurum valisi dahi meseleyi bu şekilde izah etmiştir. Mezkûr gazeteler konsoloslardan mürekkeb olan inceleme heyetinin yalnız Türklerin hareketini değil ihtilalci fırkaların kışkırtılması konusunda dahi tahkikat icrasını arzu ediyorlar. İngiliz evrak dairesi, İngilizler Rusya ve İngiltere tarafından talep olunan ıslahatı icraya Babî'li'yi zorlamak için olayları kızıştırmak maksadıyla bir takım makaleler yayınlamaya Türklerin din, kanun ve usul idaresini kötülemektedirler. Gladstone taraftarı olan Spectator gibi bir takım yayım kuruluşları dahi makaleleriyle ahaliyi galeyana getirmek istiyorlar. İngiliz ermeni cemiyetinin teşvikleriyle geçenlerde Londra da Sir Martin salonunda gerçekleşen bir mitingde Kanuk Manukyan namında biri ettiği sözlerle yalnız Devlet-i Aliye'yi değil İslamiyet'e dahi kötü sözler etmiştir. Bazı kişilerin bu gibi tahrikâtı kötü söz söylemeleri hükümete karşı husumeti artırmak için ittibaen icra etmekte oldukları eşkardır. ... Bir Hintli dahi serveti sayesinde İngiliz parlamentosunda kendisine bir mevkii elde edebiliyor. Zengin Ermeniler bazı İngilizlerin vicdanlarını ve hür iradelerini satın almaları ne kadar gariptir. Her ne ise sadede gelem malum olduğu üzere hükümeti seniyye Fransa, Rusya ve İngiltere konsoloslarından mürekkep bir heyet tahkik teşkil ve tayin eylemiştir. Rivayet edilen mezalim hakkında Düvel-i Muazzama, Osmanlı Devleti'ni zorluyor ve bazı uyarılarda bulunuyorlarsa da bir gün emir veremezler. Hükümeti seniyyenin devlet nizamı tebaasının haklı şikâyetlerini dahi nazar-ı dikkate alamayacak derece de bozulmuştur. İnsaniyet ve muhabbet İslam'ın faziletlerindedir. Muharebe-i zaileden sonra Devlet-i Aliye'nin ahvalini tetkik edenler, padişahın saltanat süresi boyunca memalik-i şahaneyi geliştirmeye çalıştığını müşahade etmiş olmalıdırlar. Osmanlı padişahı, memalik şahanelerinde yapılacak ıslahatlar için planlar kurarak Müslim ve gayrimüslim bütün tebaa-i sadıklarının huzur ve refah içinde yaşayabilmeleri için çalışmaktadırlar. Hristiyanlar dahi büyük büyük memuriyetlere tayin oluyorlar. Londra dan virad olan telgrafnamelerde de Osmanlı padişahını aşağılayan bir takım iftiralar yer alıyor ve İngilizler bundan dolayı herkesten ziyade memnun oluyorlar. İngilizler her milletten ziyade Müslümanlarla irtibat ve münasebette buldukları halde Emirü'l-Müminin olan padişahımızı aşağılamaktadırlar. Muharebe-i zaile esnasında Âlem-i İslamiyet'te husule gelen heyecan henüz hatırlardadır. Hindistan ile mahalle-i sairedaki Müslümanlar milyonlarca akçe cem edip Hükümeti Seniyye'ye irsal eylemişlerdir. Binaenaleyh

İngiltere'nin hissiyat-ı İslamiye'ye hürmet ve riayet etmesi gerekmektedir. Düvel-i saire tarafsızca hareket ettikleri halde İngiltere'nin ne sebebe mebni Ermeni insanlarına müdahale ettiğini bir türlü anlayamıyoruz. İngiltere Devleti'nin düvel-i saire ile müşterek hareket etmesi için bir fırsat bulunmaktadır. İstihbar ettiğime göre hükümet-i seniye dahi düvel-i ecnebiyeye müracaat ederek Ermenilerle meskûn vilayet-i şahanenin usul idaresi hakkındaki isteklerinin hafifletilmesini talep etmiştir. Düvel-i müşarünileyh buna muvafakat ederler ise ol vakit her şey yoluna girer. Aksi takdirde bu meselenin ne suretle bir çözüme kavuşacağı kestirilemez." (HR.SYS.2855.69)

Hint Müslümanları daha önceki meselelerde olduğu gibi bu meselede de Osmanlı Devleti'nin tarafını tutuyor ve İngiltere Devleti'ni itidalli olmaya davet ederek Ermeni komitecilerinin kötü niyetlerine kapılmamaları konusunda uyarıyordu. Ancak uyarıları İngiltere hükümetince dinlenmediği gibi bu sefer İngiliz ve yerli gazeteler aracılığıyla Osmanlı Devleti'ni kötüleyen asılsız haberler de yayınlanmaya başlandı. İngiltere Devleti'nin bu haberleri yaymaktaki maksadı her meselede Osmanlı Devleti'nin yanında yer almaya başlayan Hint Müslümanlarını Osmanlı Devleti'nden soğutmak idi. Bu haberlerin Hint Müslümanları nezdinde tesir etmeye başladığını fark eden Bombay baş şehbenderliği, İngiliz gazetelerinin asılsız iddialarını ve alınan tedbirleri Hariciye Nezaretine anlattığı, 5 Nisan 1895 tarihli mektupta şu ifadeler geçmektedir:

Halifenin itibarını Hindistan da yok etmek maksadıyla İngilizlerin aldığı tedbirler ve çarelerden başlıcası, Hükümet-i Seniye'nin tebaasına karşı düşmanca tavırlar aldığını, Kutsal Mekânları düzensiz bir halde bıraktığını ve Ermeni mezaliminin Osmanlı memurları yüzünden ortaya çıkmasıyla binlerce kişinin Osmanlı'nın kötü yönetiminden dolayı Avrupa'ya ve bütün dünyaya göç ettiğine dair türlü şayialar yerli ve İngiliz matbuatı vasıtasıyla Hindistan genelinde yayılmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'ni zalim gösteren bu tür iddialar ve Gladstone'un Osmanlı aleyhine attığı nutuklar buradaki yerli halk üzerinde olumsuz tesirler bıraktığı görülmüştür. Buna binaen bazı tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler ve neticesi şunlardır: Buradaki Müslümanlar halifeye bağlı olup, İngilizlerin bu mesnetsiz iddiaları üzüntü vericidir. Yakın zamanda Hindistan'a gelmiş olan İngiliz parlamentosu reisi The British Medical Journal adlı gazetenin sahibi ve yazarı Dr. Herz adlı kişinin başkanlığı altında Haydarabad belediye binası bahçesinde geçen ay zarfında düzenlenen, memurların ve bölge ileri gelenlerinin katıldığı bir miting de Hindistan'dan hacca gidenler arasında epey bir kişinin ölmesi ve bütün dünyaya yayılan kolera salgınının Mekke de bulunan karantina merkezlerinin yetersiz ve düzensiz olmasına binaen buna bir çare aranması ve İngilizlerin bu duruma müdahale etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bombay'daki yerli ve İngiliz gazetelerinde yer alan bu haber halk üzerinde olumsuz tesir bıraktığından bu gibi neşriyatlara karşı alınması gereken tedbir yine gazeteler vasıtasıyla haberler yayınlamak olduğundan, ismimi gazetelerde bulundurmamak haiz olmadığı gibi, haberi tezkib etmekle de insanların şüphelerini tam olarak ortadan kaldıramayacağımızdan, Hicaz bölgesindeki karantina merkezlerini ve buradaki memurların hacılar üzerine gösterdikleri ehemmiyeti bilen bölge ileri gelenlerinden birisinin imzasıyla, Kalküta da bulunan Müslim Chronicle gazetesinde yayınlanan bent bütün Hindistan'daki gazetelerde yayınlanarak, Osmanlı Devleti hakkında ortaya

atılan bu iddia boşa çıkarılmıştır. Sason Ermenileri hakkındaki neşriyata gelince iddiaların yalandan ibaret olduğunu beyan eden bir metin yine Müslim Chronicle gazetesinde yayınlanarak Devlet-i Aliye de çok sayıda Hıristiyan memurların da bulunduğu belirtilerek bu iddialar da boşa çıkarılmıştır. Yine aynı gazetenin 28 Şubat 1895 tarihli nüshasında Memalik-i Osmaniye de yaşayan Müslümanların padişaha sadakatle bağlı olduklarını gösteren belgeler gazeteye teslim edilerek yayınlanmıştır. Gladstone ile Londra ve Kalküta Ermeni cemiyetlerinin, Devlet-i Aliye hakkındaki iddiaları boşa çıkarılınca Lahor, Delhi ve Kalküta İslam cemiyetleri düzenledikleri mitinglerde İngiltere Devleti'nin, Osmanlı ile arasındaki bağı kuvvetlendirecek münasebetlerde bulunmalarını ve cümle müminlerin Halifeye sadakat ve itaat etmeleri gerektiği beyanında bulunmuşlardır. (Y.A.HUS. 323.84)

İngiltere'nin Hint Müslümanları nezdinde Osmanlı Devleti'nin itibarını yok etmek maksadıyla ortaya attıkları bu asılsız iddialar, bölge Müslümanlarınca etkisini göstermeye başlamışsa da Bombay baş şehbenderliğinin zamanında müdahalesiyle iddialar boşa çıkarılmıştır. İddiaların boşa çıkmasıyla Hint Müslümanları buldukları şehirlerde düzenledikleri mitinglerle bütün Müslümanların Osmanlı Halifesi'ne sadakatle bağlı olmaları gerektiğini ve İngiltere'nin, Osmanlı Devleti ile dostane bir tutum içinde bulunması fikrini savunmuşlardır. Yaşanan bu hadiseler Hint gazetecilerinin de dikkatini çekmiştir. Times of India gazetesi muharriri Bedrettin Abdullah For Efendi, 4 Haziran 1895 tarihinde yazdığı makalesinde yaşananları şu sözlerle anlatmıştı:

Her ne kadar Ermeni meselesinin kesb-i vehamet eylediği bir zamanda bu mesele hakkında fikirlerimi beyan etmek istemez isem de tebaa-i sadıkasından bulunmaklığım hasebiyle İngiltere hükümetine karşı ahdime tertip eden vazifeyi ibtidaen İngilizlere malumat olmak üzere şu birkaç satırı yazdım. Bu mesele o derece garabet kesb etmiş ve Hint Müslümanları üzerinde o kadar azami bir tesir hâsıl eylemiştir ki Hindistan ahali müslimesinin zihnini karmakarışık etmiş ve de Müslümanların, İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttüğü politikalara ne kadar üzüntü duyduklarını alenen ve açıkça beyan-ı efkâr etmeleri zamanı hâsıl olmuştur. Hint Müslümanları Ermenilerle meskûn vilayet-i şahane de vukua bulan hadisattan dolayı üzölmekle beraber Osmanlı padişahının emriyle oluşturulan heyetin, tahkikatlarını bitirmeden evvel mevki iktidar da bulunan bazı İngiliz siyasetçiler yaşananları abartıp Osmanlı Devleti'ni ve padişahını kötölemekten geri durmuyorlar. Hindistan Müslümanları Ermeni mezalimi denilen şayia hakkında henüz bir fikir beyan etmemişlerdir. Şayet rivayet edilen şayialar oluşturulan heyet tarafından da tahkik edilir ise suçlular her kim olur ise olsun cezasını çekecektir fakat İngilizler o kadar safderun olmuşlardır ki hükümet-i seniye aleyhine ne söylense inanıyorlar. Vakıa Kürtler ile Ermeniler beyninde çatışmalar mevcuttur fakat İngiliz evrak havadisi padişah ile bütün Türkleri mezalimde rivayet edilen kötölüklerden sorumlu göstermek istiyorlar. Bu gibi suçlamaların mugayir-i hakikate olduğu ispatı için Amerika'nın Dersaadet sefiri Lewis Wallace'ın sözlerini tekrar etmek kâfidir. Mumaileyh geçen Şubat ayında Chicago da düzenlenen toplantıda "Padişah ve bütün Müslümanlar Ermeni mezaliminden sorumlu gösteriliyor. Ben ora hükümdarı ile tanışma şerefine nail olmuş ve dinlerini tamamen tanımış olmam hasebiyle onların bu gibi

kötü hareketlerde bulunmadıklarına eminim. Binaenaleyh İngiliz Fransız memurları ve saire tarafsız kişiler tarafından icra olunan tahkikatın neticesini beklmelerini bütün dostlarıma tavsiye ederim.” demiştir. Padişahın dirayetli ve sabırlı tutumu bütün Âlem-i İslam’ca malum olmakla Hindistan Müslümanları Osmanlı Hükümeti’nin erbab-ı fesat tarafından şayia kılınan hadısı ifa ettiğine asla inanmıyorlar. ... Beş asırdan ziyade bir müddetten beri İngiltere, Devleti Aliye ile dostane ilişkilerde buldukları halde İngiltere Hükümetinin bu siyasetten vazgeçmeleri Hint Müslümanlarınca üzüntüye sebep olmuştur. Son iki aydır Kalküta, Delhi, Lahor ve Müslümanların yoğun yaşadıkları bölgelerde Müslümanlar tarafından akdedilen mitinglerde de Hint Müslümanları bu konudaki düşüncelerini ifade etmişlerdir. (Y.A.HUS.329.130)

Bedreddin Abdullah For Efendi’nin bu konudaki görüşleri de oldukça kayda değerdir. Özellikle Lewis Wallace’ın sözleri dikkat çekicidir. Belgeden anlaşılacağı üzere Hint Müslümanları Osmanlı Devleti aleyhine ortaya atılan iddialara asla itibar etmemektedir. Ayrıca İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında uzun yıllar süren dostluğun bozulmasından da Hint Müslümanların büyük üzüntü duyduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti hakkında ortaya atılan asılsız iddialar ve Osmanlı Padişahına yapılan hakaretler Hint Müslümanlarının büyük tepkisini çekmiş ve bu tepkiler Hindistan’da yayınlanan birçok gazeteye konu olmuştur. Bu gazetelerden biri de Madras’da neşir olan “*Ceride-i Rüzgâr*” gazetesinin, Kalküta’da yayınlanan “*Journal Darüssaltanat*” gazetesinden aynen aktardığı 22 Temmuz 1895 tarihli nüshasında şu ifadelerle rastlanılmaktadır:

İngiliz gazeteleri “Mezalim-i Ermeniye” namıyla Osmanlı hükümetine ve padişahına münasebetsiz ve ağır sözler etmektedirler. Yalnız Hindistan değil, Çin’den, Afganistan’dan Garb-i Şam’a kadar bütün Müslümanlar Halife’ye bağlıdır. Ayrıca bütün Müslümanlar İslam Halifesi için feda-i can etmeye hazırdır. Düvel-i Muazzama Osmanlı padişahına zarar veremez. Onlar bilmezler mi ki müminlerin sultanı Allah tarafından seçkin kılınmıştır ve ona kuvvet, kudret ve inayet buyurmuştur. Osmanlı askerinden başka ehl-i İslam da müminlerin sultanı için canlarını feda etmekten çekinmezler. Bütün cihan Müslümanları Hadimü’l Haremeyn’i yalnız başına bırakmayacaklardır. Türkler ateş gibi parladıkları gün bütün cihana ateş saçacaklardır. Onların gayret ve şecaatleri nedir ki kendilerini mücahitlerin sultanı ile bir tutuyorlar. İngilizler hanelerinde oturup dünyayı altüst etmeleri yegâne marifetleridir. Eğer zaafa düşmüş birini bulurlar ise onu ellerinin içinde bir sinek gibi ezerler ve bunu büyük bir fetih yapmış gibi insanlara anlatırlar. İşte bu gayri bahtiyarlar şimdi Osmanlı padişahını tahrike çalışıyorlar. Hintli biraderlerimize şunu belirtmek istiyoruz: Biz cümle Hint Müslümanları olarak Osmanlı padişahına arızalar yazalım. Onlar, tebaaları arasında bulunan nankör ve serkeşleri ayırsınlar (Rusların Yahudileri topraklarından defettikleri gibi). Onların yerine emrinize azade olan biz Hintli Müslümanlarını kabul ve iskân buyursunlar. (Y.A.HUS.338.102)

İngiliz Hükümetine karşı oldukça sert ifadelerin yer aldığı bu bentte, gerektiği takdirde bütün Müslümanların İslam halifesi için canlarını dahi feda edebilecekleri belirtilmektedir. Uygulamada bu sözlerin ne kadar geçerli olacağı muamma olsa da, Hint Müslümanlarının İslam halifesine karşı büyük bir sadakatle ve itaatle bağlı oldukları görülmektedir. Hint Müslümanlarının, Osmanlı topraklarına yerleşme talepleri

de bir diğere önemli husustur. Bu meselenin de pratikte gerçekleşemeyeceği ortadadır fakat bu talepten yola çıkarak, oldukça kötü bir dönemden geçen Osmanlı Devleti'nin himayesini dünyanın süper gücü olan İngiliz iradesine tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Hint Müslümanlarının, İslam Halifesi himayesinde yaşamayı bir ayrıcalık olarak gördükleri de düşünülebilir ancak belgelerden de anlaşılacağı üzere bölgedeki Müslüman ahali İngiliz idaresine karşı mesafeli bir duruşa sahiptir.

Hindistan'da yayın yapıp Ermeni meselesi ve akabinde gelişen olaylara yer veren bir diğere gazete ise "Mahbarogin" gazetesidir. Mahbarogin gazetesi yaşanan bu olayları 13 Aralık 1895 tarihli nüshasında şu cümlelerle belirtmekteydi:

Bu günlerde Avrupa siyasiyesi pek mezalim olup her tarafını taassup kaplamış olduğundan tufanın ne zaman zuhura geleceği belli değildir. Reuters telgraf şirketinin verdiği malumata göre Düvel-i muazzama, Osmanlı Hükümetinin iç işlerine müdahale etmekten geri duramıyorlar imiş. Şurası dahi bilinmelidir ki, Avrupa devletlerinin tamamı din ve mezheplerinden ayrı olan Devlet-i Aliye'ye, zahirde iyiliğini istemiş gibi görünüyorlar ise de batında Osmanlı'nın zarar görmesini istiyorlar. Buna delil ise meydana olan Ermeni meselesidir. Bu mesele ise gerçekte küçük bir kıvılcımdan ibaret olup, İngilizlerle ruhban takımı bu hadiseyi yaymaya çalışıyorlar. Osmanlı hükümetince bu olaylar küçük bir kıvılcımdan ibarettir. Ancak İngilizler ve ruhban sınıfı ermeni mezalimi diye ortalığı velveleye verdiklerinden bu hadise bütün dünya tarafından duyuldu. Avrupa'nın her köşesinde ermeni mezalimi diye Osmanlı Devleti aleyhine asılsız iddialarda bulunuyorlar. Osmanlı padişahını sürekli karalayarak, Hıristiyan tebaayı kışkırtmaya çalışıyorlar. Yayıdıkları asılsız haberler sayesinde Osmanlı'nın iç işlerine müdahale edip bu kadar kan dökülmesine sebep oldular. Bizce Osmanlı padişahı bu meselelerden sorumlu tutulamaz. Buna İngilizlerin tutucu politikaları sebep olmuştur. Düvel-i Muazzama'dan hiç biri İngilizler kadar taassub-u mezhebiye mağlup olarak Devlet-i Osmaniye'ye fenalık etmemiştir. Bu meseleye vakıf olanlar biliyorlar ki İngilizler, Fransa ve Rusya devletlerini de bu meseleye müdahale etmeleri için yanlarına almaya çalışıyorlar. Bilahare Ruslar ile Fransızlar, Ermeni meselesi yüzünden Osmanlı padişahını suçlamaktan çekindiler. Daha doğrusu Rusya diplomatları, İngilizleri Ermeni meselesinin halledilmesi için yapılması gereken ıslahatlar konusunda Devlet-i Aliye'ye bu kadar baskı yapılmasının insafsızlık olduğunu söylediler. Biz İngiliz devletinin bu meseledeki tedbirlerini pek ileri götürmesine hayretle bakıp politika maharetlerinin düştüğünü görüyoruz. Üzüntüyle belirtiyoruz ki Osmanlı Devleti'nin bu meselede aldığı darbe İngilizlere pek pahalı gelecek ve onlar bu tavırlarından vazgeçmezlerse itibarları büyük zarar görecektir. (HR.SYS.2868.25)

Mahbarogin gazetesinde yayınlanan bu bentte, Ermeni meselesinin İngiliz hükümeti ve ruhbanları tarafından abartılı söylemlerle yaydıklarını, Osmanlı himayesinde yaşayan Hıristiyanların kışkırtılmaya çalışıldığı belirtiliyordu. Aynı zamanda İngiltere Devleti'nin Ermeni meselesinde Fransa ve Rusya'yı da yanına alarak Devlet-i Aliye'ye baskı yapmaya çalıştığı söyleniyordu. Ayrıca dökülen kanlarının mesuliyetinin İngilizlere ait olduğu ifade ediliyordu. Bu dikkat çekici beyanatlarla Hint Müslümanlarına, Ermeni meselesinin gerçek yönüne dikkat çekmeleri sağlanıyordu. Şüphesiz bu yayınlar Hint Müslümanları üzerinde olumlu tesir yaratacak ve bu meselede Osmanlı Devleti'ni savunmaya devam edeceklerdi.

Hint Müslümanları, gazetelerde Osmanlı Devleti aleyhine çıkan yazıları tekzip etmek maksadıyla gazetelere birçok neşriyatta bulunuyorlardı. 14 Haziran 1895 tarihinde Bombay “Sameçar” gazetesinde Osmanlı Devleti’ni karalayan bir yazı yayınlanmış, Hint Müslümanları ise 20 Ağustos tarihinde verdikleri cevapla meselelerin iç yüzünü şu sözlerle ifade etmişlerdi:

Gazetenizde Osmanlı Devleti aleyhine yapılan yayın, buradaki Müslümanlar tarafından üzüntüyle karşılanmıştır. Gazetenizde yayınlanan bentte beyan edilen fikirler tamamen akıl ve mantık dışıdır. Bu tür haberleri İngiliz gazetelerinden elde ettiğiniz malumumuzdur. Bu gibi nazik meseleleri biraz daha detaylı araştırmak gerekir. Bu günlerde Hıristiyanlar, Osmanlı padişahı ve hükümeti hakkında yalan yanlış beyanatlarda bulduklarından, bu tür haberleri doğruymuş gibi kabul edip yayınlamanız uygun değildir. Osmanlı padişahının memleket işlerini harem ağalarıyla istişare ettiği ve onların onayıyla hareket ettiğine dair haberler külliyyen yalandır. Osmanlı tarihinde harem ağalarının nüfuzunun arttığı zamanlarda bile bu ağalar memleket işlerine karışamadıkları gibi görev ve yetkileri sadece harem dairesi ile sınırlıdır. Osmanlı padişahının mahiyetinde tecrübeli birçok devlet adamı bulunduğu gibi padişah memleket meselelerini bunlarla müzakere etmektedir. Ermeni meselesi hakkında Osmanlı padişahı ve hükümetinin zalim davrandığına dair bir takım isnatların yayıldığı bu günlerde Hıristiyan papazlar gazetelere yayınladıkları bir takım bentlerde mübalağalı ifadeleri iftiradan ibarettir. Bu tür hareketler Müslümanlar için bahis olduğu zaman hiçbir Hıristiyan, Müslümanların haklarını Ermeni meselesinde olduğu gibi savunmamaktadır. Bu durum Hıristiyanların ermeni meselesine mezhepsel yönden baktığının en büyük kanıtıdır. Osmanlı padişahının bu mesele için söylediği sözler gayet makul olup, her devlet kendi iç işlerinde serbesttir. Diğer devletlerin bu meselelere müdahale etmesi kabul edilemez. Argyll Dükü himayesinde Londra’da teşekkül edilmiş olan mitingde İslam halifesine karşı kullanılan sözler Osmanlı Devleti’ne karşı olan düşmanlığı alenen ispat ettiği gibi, bu düşmanlık Hint Müslümanları nezdinde de açık bir şekilde görülmektedir. Müslümanlar ve Müslümanların emirine karşı isnat edilen bu sözler Müslümanlar nezdinde ümitsizliğe sebep olup, bu durumun devam etmesi bir mezhep savaşına sebebiyet verebileceği gibi, bu halin yakında sona ereceği ihtimal dâhilinde değildir. (Y.A.HUS.338.102)

1 Nisan 1896 tarihinde Mahborgin gazetesinde Osmanlı Devleti aleyhine çıkan haberlere cevap vermek maksadıyla bir bent daha yayınlandı. Bu bentte şu ifadeler geçmekteydi:

Şu bulunduğumuz asırda Batılı ülkeler fevkalade terakki gösteriyor. Diğer taraftan ise saçma sapan konuşan Hıristiyan gazeteciler, mütalaalarıyla çocukları korkutur gibi Osmanlı Devleti aleyhine sevk ediyorlar. Diğer gazeteler ise Ermeni meselesine değinip ve Osmanlı Padişahı ile ilgili türlü uydurmalar neşir ediyorlar. Gerçeklerden haberi olmayan insanlar ise böyle saçmalıkları işiterek Osmanlı Sultanı’nı, İngilizlerin emrinde olup tahtlarını kaybetmemek için İngilizlerin her isteğini yerine getiren Hindistan Nevvabları gibi olduğunu zannediyorlar. Gladstone ile Lord Salisbury’nin baskılarıyla Osmanlı Devleti’nin hemen mahvolacağını zannediyorlar. Bu hezeyannamelerden biri, geçenlerde Osmanlı’nın Londra sefiri Rüstem Paşa’ya Lord Salisbury, “eğer Ermeniler

hakkında geçenlerde teklif ettiğimiz ıslahatları derhal icra etmezseniz hükümetinizi yok ederim” demesi üzerine Rüstem Paşa'nın aklı başından giderek aczinden Lord'un ayaklarına kapılmış olduğunu yazmış idiler. Hindistan ahalisinin bir kısmı bu gibi düzme sözlere inanıp Gladstone'a giderek, Müslümanların kusurlarını affediniz diye niyaz ediyorlar. Birçoğu, Müslüman olan tebaa-i sadıkanızın arzusu, İngiltere'nin Osmanlı Hükümdarı ile harp etmemesidir diye ricada bulunuyorlar. Bu gibiler ise gerçeklerden haberi olmayan, gözleri açıldığında İngilizlerin kudretli yönetiminden başka bir şey görmeyen, yalan yanlış İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya'nın özelliklerini işitenlerdir. Bir kere kulağımızdaki pamuğu çıkartıp ahvali nazar ediniz. Gladstone ile taraftarları, ne zaman kendi kuvvetlerine eşit bir devletle harp etmişlerdir! Kendilerinden kuvvetli bir devlet görürlerse korkarlar. Bir devleti zayıf gördüklerinde o devlete hücumla başlarlar. Yakında görülecektir ki Lord Salisbury ile taraftarları Hindistan'daki Müslümanlara dahi bu fikirler sirayet eder diye “Ermeniler şerir bir millettir, bunlar için kadim dostumuz olan Osmanlı padişahını rencide etmeyiz” derler. Mısır meselesinde dahi biraz muhalefete duçar olsalar “biz Mısır'ın ıslahı için bu kadar para sarf ederek gelmiş idik Mısırlılar şimdi o kabiliyeti hâsıl ederse Osmanlı Sultanı dahi ıslahatı tamamlayabilir” diyerek Mısır'ı tahliye ederler. (YA.HUS.349.8)

Bu bentte Osmanlı Devleti hakkında oluşturulan asılsız haberlere değinilerek, Müslümanların bu haberlere inanıp oldukça endişelendiklerine ve Gladstone'a ricalarda bulduklarına değinilmiştir. Yayınlanan bentlere baktığımızda bazı İngiliz yayın kuruluşlarının, Hint Müslümanlarının İslam Halifesine gönülden bağlı olduklarını fark ettiklerini, öncelik olarak bu bağı bozmak ve İslam Halifesinin itibarını ortadan kaldırmak maksadıyla türlü türlü asılsız iddialarda buldukları görülmektedir. Ancak çıkan bu haberlere bölgedeki Müslümanların önemli bir kısmının itibar etmediği ve tepki gösterdikleri anlaşılmaktadır. Hint Müslümanları tepkilerini gazetelere haberler vererek ve mitingler düzenleyerek gösteriyorlardı.

Hint Müslümanları Osmanlı Devleti hakkında ortaya atılan yalan haberlere ve bazı İngiliz siyasetçilerinin İslam halifesine ettikleri hakaretleri protesto etmek maksadıyla 15 Ekim 1896 tarihinde Madras'da Triplicane Camii'nde bir miting düzenlemişlerdir. Bu mitingde Hint Müslümanlarının açıklamaları Madras Gazetesinde yayınlanmıştır:

Osmanlı padişahı hakkında gazetelerde münasebetsiz bir lisanın kullanılmasına mani olmaları hakkında tedbirler alınması gerektiğini rica etmek üzere mahalli hükümete bir arzuhal verilmesi için bugün Triplicane Cami kebirinin yakınında Madras Müslümanlarından mürekkep bir miting akdedildiği işarı alınmıştır. Padişaha gazetelerde münasebetsiz dil kullanılmasının başlıca sorumlusunun Gladstone olduğu zannındayız. Hint Müslümanları Osmanlı padişahını Emirü'l-Müminin sıfatıyla tanıdıkları vecihle gazetelerin padişaha karşı kullandıkları bu münasebetsiz lisanı protesto etmekte elbette haklıdırlar. Zahit ve takva sahibi her Müslüman Gladstone'a mecnun nazarıyla bakmaktadır. (HR.TO.354.51)

İngiltere ile Osmanlı arasındaki iyi ilişkilerin, Gladstone'un İngiliz siyasetinde aktif rol almasıyla bozulduğu bilinmektedir. Hint Müslümanları da bu durumun farkında olarak Gladstone'u suçlamaktadırlar. Ayrıca Osmanlı Devleti ve İslam halifesine karşı münasebetsiz dil kullanılmasını da eleştirmektedirler. Gelen eleştiriler karşısında Hindistan'da, Osmanlı Devleti ve padişahına hakaret eden gazetelerden biri olan

“Muslim Chronicle” gazetesi kendilerini savunmak maksadıyla yayınladıkları bir bentte “İslam halifesine saygı duyduklarını ancak Hint Müslümanlarına halifenin aynı zamanda Osmanlı padişahı olduğunu hatırlatarak bu unvanına aynı şekilde hürmet etmek zorunda olmadıklarını” belirtmişlerdir. (HR.TO.354.51)

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ermeni meselesi II. Abdülhamit döneminin başlıca sorunlarından birisidir. Bu sorun padişahın saltanatının başında da yaşandığı gibi tahtan indirilmesine kadar ki süre boyunca devam etti. Osmanlı topraklarının birçok bölgesinde Ermeni çeteler, uzun yıllar boyunca devletin asayişini, huzurunu bozmak ve Avrupalı Devletlerin dikkatini çekmek maksadıyla eylemler düzenlediler. Bu eylemlerden birisinde direkt olarak II. Abdülhamit’in şahsını hedef aldılar. Ermeni çete mensupları, 21 Temmuz 1905 tarihinde Cuma günü Yıldız Camiinde padişaha bir suikast tertip ettiler. Bomba yüklü arabayı Yıldız Camii avlusunda patlattılar. II. Abdülhamit, bu suikasttan birkaç saniye fark ile kurtulabildi. Zira suikastı planlayanlar II. Abdülhamit’in Cuma selamlığını izlemişler ve padişahın camiden çıkışından 1 dakika 42 saniye sonra arabasına ulaştıklarını hesaplamışlardı. Bomba yüklü arabanın patlama zamanını da bu süreye göre ayarlamışlardı. Olay günü Şeyhülislam Cemalettin Efendi’nin II. Abdülhamit’i, Yıldız Camisi’nden çıkarken bir şey arz etmek maksadıyla durdurması ile Sultan, birkaç saniye gecikmiş ve cami merdivenlerinde olduğu sırada bomba yüklü arabanın patlamasıyla II. Abdülhamit, bu olaydan yara almadan kurtulmuştu (Öztuna, 2013: 222)

Hindistan’da bu hadisenin duyulması buradaki Müslümanlar nezdinde büyük bir endişe yarattı. II. Abdülhamit’in olaydan yara almadan kurtulduğu öğrenilince bu durum Hint Müslümanlarınca sevinçle karşılandı. Bombay gibi Hindistan’ın birçok şehrinde camilerde Osmanlı Devletinin bekası ve II. Abdülhamit’in saltanatının devamı için dualar ettiler. Muhammet Bakır gibi bölgenin ileri gelenleri Sultan’a, bu olaydan sağ salim kurtulduğu için mektuplar göndererek geçmiş olsun dileklerini ilettiler (Y.A.HUS.492.41).

3.10 Osmanlı-Yunan Harbi ve Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti’ne Yardımları

Yunanlıların Girit’te Rum çetelerini desteklemesi ile bu çetelerin bölgedeki Müslüman halkı katletmesi ve Yunan ordusunun Osmanlı sınırlarını taciz etmesi üzerine Osmanlı Devleti, Yunanistan’a 18 Nisan 1897 tarihinde savaş ilan etti. Pınar, Losfaki muharebelerinden galip çıkan Osmanlı ordusu Dömeke önlerine geldi. 17 Mayıs’ta burada cereyan eden savaşta Osmanlı ordusu, Yunan ordusunu kati bir şekilde mağlup etti. Böylece Osmanlı ordusuna Atina yolu açılmış oldu. Osmanlı ordusunun Yunanistan’ı tamamen işgal etmesinden endişe eden başta Rusya olmak üzere Avrupa devletleri, birer nota vererek Osmanlı Devleti’nin savaşı durdurmasını rica ettiler. Gelen tepkiler üzerine Osmanlı ordusu ilerleyişini durdurdu. 4Aralık 1897 tarihinde yapılan İstanbul Antlaşmasında Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerin baskısı sonucu bu antlaşmadan büyük bir kazanç elde edemedi (Öztuna 2013: 231).

Hint Müslümanları, Osmanlı-Yunan harbini başından beri heyecanla takip ettiler. Osmanlı ordusunun zafer haberi Hindistan’da işitilince buradaki Müslümanlar büyük bir sevinç yaşadılar. Şehirler bayram yerine dönmüş, Müslümanlar evlerini ve dükkânlarını süslemişlerdi. “*Türklerin sabrı, kahramanlığı ve zaferi ile Yunanlıların korkaklığı*” sıkça konuşulan mevzulardan birisi olmuştu (Özcan, 1992: 151). Zamnagor Ahali İslam Cemiyeti başkanı Gulam Faruk Nakşibend-i Mücerred gibi bölgenin ileri gelenleri başta olmak üzere birçok tebrik mektubu gönderiliyordu (BEO 970 .72730).

Ancak Seyit Ahmet Han gibi bazı simalar da “*Sultanın halife ve Osmanlı zaferinin de dini bir zafer olmadığı gerekçesiyle*” Hint Müslümanlarının bu şenliklerini eleştiriyordu. Ahmet Han’ın bu eleştirisine Müslümanlar büyük tepki göstermiş ve ona “*İslam düşmanı olan Gladstone’un talebesi*” nazarıyla bakmaya başlamışlardı (Özcan, 1992:150)

Hint Müslümanları bu savaş esnasında da sandıklar kurarak iane topladılar. Dekken de bir âlimin önderliğinde iane toplama işlemlerine başlanmış, Osmanlı hükümeti de 300 rupiden fazla iane verene madalya tevcih edeceğini açıklamıştı. Ancak sözü edilen bu madalyaların teslim edilmesi ihmal edilmiş, bu durum iane verenlerin isteksiz davranmaya başlamasına neden olmuştu. İane makbuzları da zamanında teslim edilememiş, bu durum bağışta bulunanların paralarının çalındığını veya aldatıldıklarını düşüncelerine sebep olmuştu (Eraslan, 2019:320).

3.11 Hint Müslümanlarının Halifeye Olan Bağlılıkları

Hint Müslümanlarının II. Abdülhamit’e olan bağlılıklarının çok kuvvetli olduğunun gösterilmesi için Bombay Baş Şehbenderliğinden Hariciye nezaretine birçok kez telgrafname gönderildi. Bombay’da ki görevi bitip ayrılmak üzere hazırlanan eski şehbender İsmail Zühdü Efendi’nin 26 Şubat 1889 tarihinde yazdıkları Hint Müslümanlarının Halife’ye olan bağlılıklarını şu ifadelerle anlatıyordu:

Bombay’daki görevimin son günlerinde geri dönüş hazırlıkları yaparken, Halefîm Kadri Bey’in Bombay’a gelmesiyle veda ziyaretlerine başladım. Bu vesile ile Bombay Encümen-i İslam cemaati üyeleri beni yemeğe davet ettiler. Başta Mevlevî Seyyid İsmail Efendi olmak üzere 250 kişi ile hoş sohbet ettikten ve bu kişilerin Halife ve Osmanlı hanedanına söyledikleri övgü dolu sözlerden sonra, hep beraber yarım saat boyunca Halife için dua ettik. Hindistan da yaklaşık 40 milyon Müslüman vardır ve ehli-sünnet inancında oldukları gibi, Cuma ve Bayram namazlarındaki hutbeler aynı Osmanlı topraklarında olduğu gibi Halife adına okunmaktadır. Akşamüzeri Seyyid İsmail’in başlıca ortaklarından olduğu Hacı Kasım vapur şirketine ait bir vapur ile denize açıldık ve Seyyid İsmail’e ait bir adaya geldik. Burada namaz kıldıktan sonra yemek yedik. Bombay’a geri geldiğimizde limanda bizi Mevlevî Seyyid İsmail karşıladı. Bu zat ile beraber Halife ömrü ve saltanatının devamı için dua ettik. Bombay’dan ayrılacağım sırada Bombay ulemasından birçok kişi beni uğurlamaya gelerek gemiye kadar eşlik ettiler. (Y.E.E 148/8)

Hint Müslümanları Halife’ye olan bağlılıklarını her vesile ile ifade etmekten çekinmiyorlardı. Padişahın cülus gününün yıl dönümü ve Hamidiye Hicaz Demiryolu’nun inşasına başlanması ile Hint Müslümanları, Osmanlı Sultanına birçok tebriknameler gönderip, adına şenlikler düzenlemişlerdi. Bombay şehbenderliğinden gönderilen bir telgrafname de Hint Müslümanlarının Halife’ye gönülden bağlı olduklarını ve Hindistan’ın en ücra köyündeki camilerde bile her Cuma günü 60 milyon Müslüman’ın halife adına hutbe okuyup dua ettiklerini, Hint Müslümanlarının demiryolu inşasına çok sevindiklerini ve bölgedeki ileri gelenlerin bu inşaata yardım etmek maksadıyla iane toplayacakları bildiriliyordu (Y.PRK.ESA.37.90).

Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti’ne olan bağlılıkları İngiltere’yi çok endişelendirmiş, bu bağı gevşetmek maksadıyla harekete geçmişlerdi. İngilizlerin Osmanlı Devleti ve Hint Müslümanları arasındaki kuvvetli bağdan dolayı ne kadar endişelendiklerini ve bu bağı bozmak için neler yaptıkları şu ifadelerle anlatılmaktaydı:

İngilizlerin İslam Halifesi ve Osmanlı Devleti hakkındaki kötü fikirleri ortadadır. Bunların bu iki müesseseyi karalamak için yaptıkları kötülükler türlü türlü olup gün be gün ilerlemektedir. Fesat dolu işlerini sürekli suret-i haktan göstermeye çalışıyorlar. Bunun sebebi Hindistan'da idareleri altında bulunan milyonlarca Müslüman'ın İslam Halifesine olan bağlılıklarından dolayı kendi idarelerine ayaklanmalarından korkuyorlar. Bu yüzden fesat dolu işlerini titizlikle ve büyük bir dikkatle yürütüyorlar. Bu temkinli tutumlarına rağmen İngilizlerin teşvikiyle bütün devletlerin din-i mübin İslamiyet ve Halife'ye karşı ayaklanmaları Hindistan'da duyulunca 18.000 Müslüman aralarında imza toplayarak İngiltere Hükümeti'ni protesto ettiler. Ahali İslam'ın bu ayaklanması İngiltere Hükümeti nezdinde fevkalade tesir etmiş, bu konu ile ilgili telgrafların Hindistan'a girişi men edilmiştir. (Y.PRK.SH 12/64)

İngilizler, Hint Müslümanlarının Halife'ye olan bağlılıklarını zayıflatmaya çalışsalar da bunda başarılı olamıyorlardı. 29 Mart 1903 Bombay Baş Şehbenderi Mehmet Kadri Efendi tarafından Hariciye Nezareti'ne gönderilen tezkirede Hint Müslümanları II. Abdülhamit'e bazı hediyeler takdim ettiler. Bu hediyelerden bazıları gümüş eşyalar, fildişi ve sandal ağacından sandıklar, sırmalı şal ve atlas kese gibi birçok kıymetli eşya idi. Bu hediyeler başta Bombay ve Madras Müslümanları olmak üzere Hindistan'daki birçok İslam cemiyeti tarafından gönderildi (Y.PRK.EŞA.42.59.1).

Hint Müslümanları, Osmanlı Devletine olan bağlılıklarını her seferinde dile getiriyorlardı. Haydarabad Nevvabı Salar Ceng bir makalesinde, Hint Müslümanlarının Osmanlı hükümdarını İslam Halifesi olarak bildiklerini ve kendisine çok değer verdiklerini hatta uğruna canlarını dahi feda edebileceklerini belirterek, İngiliz hükümetinin Hindistan'daki yönetiminin daimi ve kuvvetli olabilmesi için Osmanlı Devleti ile iyi geçinmesi gerektiğini ve 1857 isyanında şahit oldukları Halife'nin gücünü unutmamaları gerektiğini bildiriyordu. Bu makale İngiliz basının da dikkatini çekmiş ve Londra'daki gazeteler tarafından yayınlanmıştı (Eraslan, 2019: 314-315).

Hint Müslümanları ile İngiliz Hükümeti arasındaki bağ neredeyse yok denilecek kadar az iken Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasındaki bağ son derece kuvvetliydi ve bu bağ her geçen gün daha da güçleniyordu. İngiliz Hükümeti bu bağı zayıflatmak amacıyla bir takım işler yapsa da bunda başarılı olamıyorlardı. Bu durumu Bombay Baş Şehbenderi Mehmet Kadri Efendi 21 Haziran 1908 tarihinde Hariciye Nezaretine gönderdiği tahriratta şu ifadelerle anlatıyordu:

Bura İslam ahalsinin Halife'ye olan meyli ve İngilizlere olan nefreti ortadadır. Bu durum gittikçe artıyor. Şimdiye kadar Osmanlı Hükümetine olan bağlılıklarını her defasında ispat eden bu ahali İngilizlere olan nefretlerini alenen söylemekten çekinmiyorlar. İslam ile alakalı bir toplantıda Osmanlı ordusunun zaferi ve Halife'nin ömr-ü saadetleri için dua ettiler. Daha sonra ise Osmanlı Halifesine olan bağlılıklarını ilan ettiler. Bu durumdan asla utanmayıp tereddüt etmediklerini hayretle müşahade ettim. Birkaç yüz ahalinin mevcut olduğu bu toplantılarda, aralarında İngiliz hükümetinin hafiyelerinin de bulduklarını bildikleri halde sözlerini cesaretle söylemekten çekinmiyorlardı. Mahalli hükümete ait yayınlara olan nefretlerini dile getiriyor, halkı bu yayınlara karşı uyarıyorlardı. Hindistan'ın Delhi şehrinde çıkan "Hayırhah-ı Ali" adlı gazetenin bir bent de olduğu gibi Osmanlı padişahının varlığının cümle ahali İslam için bir lütuf olduğunu birçok gazete ve dergi de dile getiriyorlardı. (YEE. 148/7).

Hint Müslümanlarının II. Abdülhamit'e, İslam Halifesi unvanından dolayı ilgi gösterdikleri düşünülebilir. Ancak Hint Müslümanları, II. Abdülhamit'in sadece İslam Halifesi olmasından değil kendi şahsına da ayrıca hürmet ediyorlardı. Dersaadet'de yaşayan Hintli Müslümanlardan Mevlevi Seyyid Mehmet Sadık Efendi' Yıldız Sarayı'na gönderdiği mektuplarda, Hintli Müslümanların Osmanlı padişahına karşı büyük ihtimam ve muhabbetle baktığını yazıyordu (Y.PRK.TKM.48.30). Ayrıca II. Abdülhamit'in Hamidiye Hicaz Demiryolu hattını yapması, Hint Müslümanlarını oldukça sevindirmiş, kendi nazarlarında Sultan'ın itibarını daha çok arttırmıştı. II. Abdülhamit'ten sonra tahta geçen V. Mehmet'i ise fazla tanımadıklarını belirtmişlerdi (Abdürreşit İbrahim, 2012:281).

Hint Müslümanları Osmanlı Devleti'nde vuku bulan olayları dikkatle takip ediyor, gelişen olaylar karşısında Devlet-i Aliye'yi her daim savunmaya çalışıyorlardı. Devlet içerisinde olayların artması ve bu bağlamda Avrupalı devletlerin baskısını arttırması Hint Müslümanlarının tepkisini çekiyordu. Hint Müslümanları, İngiltere Hükümetine, Osmanlı Devleti'ne baskı yapan Avrupalı Devletler arasından ayrılması ve Osmanlı Hükümeti ile dostane bir tutum içine girmesi için sürekli telgraflar ve mektuplar gönderiyorlardı. Bu telgraflardan birisinde şu ifadeler geçmekteydi:

1300 seneden beri yeryüzünde bulunan İslam'ın güzide imamlarından biri olan Sultan Abdülhamit'e Hint Müslümanları, sultanın sıhhati ve afiyeti için sürekli dua etmektedirler. Hintliler, İngiltere kralına tabi olmakla birlikte İngilizler Hint Müslümanlarının ciddiyetini daima gözetmelidir. Yani İngiliz hükümeti, Osmanlı sultanına karşı zıt bir tutum içerisinde bulunmamalıdır. Zira bazı İngiliz yöneticilerinin Osmanlı padişahına karşı istilacı ve düşmanca tavırlarını Hintliler asla beğenmezler. Bu hislerimizi ve düşüncelerimizi İngiltere kralı resmen kavmine bildirip o gibi hareketlerden sakınarak Osmanlı padişahı ile ittifak etmek için gerekli icraatlarda bulunsunlar. (Y.MTV.290.55)

Hint Müslümanları, İngiltere ile Osmanlı arasındaki bağın kuvvetlenmesini sürekli bir şekilde dile getiriyorlardı. Bu bağın kuvvetlenmesi için ise İngiltere hükümetinden ricacı oluyorlardı. Bu durumdan yola çıkarak Hint Müslümanlarının, İngiltere ile Osmanlı arasındaki bağın İngiltere tarafından tahrip edildiğinin farkında oldukları sonucu çıkarılabilir. Bu netice de bölgedeki Müslümanların Osmanlı'da yaşanan gelişmelere nedenli hâkim oldukları anlaşılabilir.

Hint Müslümanları, sadece siyasi ve politik olayları değil, padişahın doğum ve cülus yıldönümlerini de yakından takip ediyorlardı. Bu günlerde büyük şenlikler düzenleyip, II. Abdülhamit'e tebrik mektupları gönderiliyorlardı. Padişahın 65.yaş gününde Hindistan şehirlerindeki İslam cemiyetleri birçok mektup göndererek tebriklerini arz ettiler (İ.HUS.158.107). II. Abdülhamit'in cülusunun 25. yıl dönümünü ise Hindistan da büyük şenliklerle kutlandı. Bu şenlikler Hint basınında sıkça yer alıyordu. Madras ve Bombay'da neşir olan gazetelerde de bu haberlere sıkça rastlanıyordu. Madras'da yayınlanan "Madras Meyl" gazetesi, yapılan şenliklerin tafsilatını şu cümlelerle anlatıyordu:

Madras şehbenderinin ikamet ettiği Triplicane'da bulunan cami-i kebir başta olmak üzere Madras'daki bütün cami ve mescitler de Osmanlı Devleti ve padişahı için dualar edildi. Şehbenderhanede ziyafetler düzenlendi ve bu fukaraları çok memnun etti. Gündüz vakti şehbenderhaneye Madras'ın her tarafından akınlar halinde insanlar gelerek burada Osmanlı Devleti'nin bekası ve padişahının saltanatının devamı için dualar ettiler. Şehbender Abdülaziz Efendi yaptığı konuşmasında haziruna

şu sözlerle hitap ettiler: Efendimiz tarafından vukua bulan davete icabet etmenizden dolayı sizlere müteşekkirim. Osmanlı Devleti padişahları asırlardan beri İslam halifesi durumundadırlar. Fakat hiçbiri İslam halifesi Abdülhamit han sani kadar Müslümanların sevgisine mazhar olamamışlardır. Şevketli halifemiz vezirleriyle beraber devletin maddi ve manevi gelişmesi için sürekli çaba sarf etmektedirler. Halifemiz, dünyada en çok nüfusa sahip olan İngiltere devleti ile de dostane bir tutum içerisinde olduklarından kendilerine minnettarız. (Y.A.HUS.411.77)

Madras'da neşir olan Şemsül Ahbar gazetesi ise yapılan şenlikleri şu ifadeler ile aktarmaktaydı:

1318 senesi Cemaziyelevvelin beşinci gününe rastlayan Cuma günü akşamı bütün Âlem-i İslam için saadet ve bahtiyar dolu bir gün idi. Her kalp sevinçle dolmuştu. Padişahım çok yaşa duası herkes tarafından söyleniyordu. Her mahalde padişahın saltanatının devamı için dualar ediliyordu. Bu vesile ile herkes birbirini tebrik ediyordu. Acaba bunun sebebi ne idi? Bunun sebebi halife-i ruhi zemin emirül müminin Sultan Abdülhamit Han'ı saninin cülusunun 25. yıldönümü olmasından kaynaklanıyor idi. Abdülhamit Han, saltanatı süresince evler, okullar ve camiler inşa ettiler. Çevre bölgelerden yüz binlerce insan Osmanlı topraklarına göç ederek padişahın adaletli yönetimi sayesinde huzur ve refah içerisinde yaşıyorlar. Son 25 seneden beri Memalik-i Osmanî de ticaret artmış, birçok demir yolları inşa edilmiş ve maddi manevi ilerleme sağlanılarak İslam devletinin kudreti arttırılmıştır. Şehbenderhanenin her yerinde Osmanlı padişahının cülusunun yıldönümü vesilesiyle birçok şenlik düzenlendi. Binlerce fişek atıldı. Sabahtan akşama kadar şehbenderhane tarafından Aziziye çarşısında binlerce fukaraya yemek dağıtıldı. Gösterilerde polislerin izdihamı önlemek için gösterdikleri gayret takdire şayan idi. Farklı kavimlere mensup birçok kişi şehbenderhaneyi ziyaret ettiler. Akşam saatlerinde Mevlevi Gulam Resul Hazretleri gelerek padişahın saltanatının devamı ve devletin bekası için Arapça dua ettiler. Arapça edilen bu duanın manasını birçok kişi anlayamayınca şehbenderin ricası üzerine duanın Urduca tercümesi anlatıldı. (Y.A.HUS.411.77)

Bombay'da yayınlanan "Bombay Gazette" ise Bombay'da yapılan şenlikleri şu cümleler ile belirtiyordu:

Bombay da bulunan büyük camii de 10binden fazla kişi padişahın cülusunun 25. yıldönümü münasebetiyle kendisinin saltanatın ikbali için dua ettiler. Baş şehbender Kadir Bey dahi cemaatle birlikte vakit namazını eda ettiler. Devamında Davut Bey adında birisi cami bahçesinde 6 bin kişilik ziyafette bulundular. Akşam vakti büyük cami 10 bine yakın rengârenk kandillerle donatıldı. Hindistan'ın önde gelen kişileri farklı yerlerden şehbenderhaneye telgraflar göndererek Osmanlı padişahının cülus yıl dönümünü kutladılar. Cuma günü hutbeden sonra padişahın cülus yıldönümü kutlamak üzere Bombay Ahali İslamiye cemaati tarafından hazırlanan telgrafname okundu. Bu telgrafname de şu ifadeler geçmekteydi: Bombay da yaşayan Müslümanlar olarak Cuma günü hutbeden sonra padişahın saltanatının ikbali için dualar ettik. Bugün Bombay'daki bütün camilerde padişahın saltanatını ve Osmanlı Devleti'nin devamı için mevlid-i şerifler ve kuran-ı kerim okunacaktır. Cuma namazı sonrasında Bombay'daki Cuma mescitte Bombay ve Koçi Müslümanları yanı sıra

Encümen-i İslam cemaati adına Bedrettin Tyapci tarafından bir tebrik mektubu okundu. Cuma akşamı ise bölge ileri gelenleri tarafından ziyafetler verildi. Bu ziyafetlerde Bombay'daki Osmanlı şebhenderi ve Bedreddin Tyapci de hazır bulunmuştur. (Y.A.HUS.411.77)

II. Abdülhamit'in saltanatının son yıllarında Balkanlar başta olmak üzere Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesinde olaylar artmış, her bölgede anarşist faaliyetler görülmeye başlanmıştı. Bu olaylara son vermek maksadıyla ve Balkanlardan çekilen telgraflarda yeniden meşruti yönetime geçme konusundaki ısrarlar karşısında II. Abdülhamit, Kanun-i Esasi'yi yeniden ilan etti ve böylece II. Meşrutiyet dönemi başlamış oldu. Anayasanın yeniden ilan edildiği ve meclisin tekrar açıldığı haberini Hint Müslümanları büyük sevinçle karşıladı. Hint Müslümanları Cemaati'nin Londra Şubesi, gönderdikleri telgraflarla bu durumdan duydukları memnuniyeti dile getirdiler (BEO.3474-260521).

Hint Müslümanlarının bu sevinci çok uzun sürmedi. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra devlet içersindeki olaylar artmaya devam etti. Payitahta meydana gelen 31 Mart Vakası diye adlandırılan olayları bastırmak maksadıyla, Makedonya'da bulunan III. Ordu ve gönüllü birliklerden oluşan Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek durumu kontrol altına aldı. Yapılan tahkikatlar sonucu Meclis, olayların sorumlusu olarak Padişahı ilan etti ve II. Abdülhamit 27 Nisan 1909 tarihinde tahtan indirildi.

II. Abdülhamit'in hal edildiği haberi Hindistan'da duyulunca buradaki Müslümanlar bu olaydan büyük üzüntü duydular. Durumu protesto etmek maksadıyla Hindistan'ın birçok yerinde mitingler düzenlediler. Hint Müslümanları, Bombay'daki Baş Şebhenderliğe yazılar göndererek bu hadiseyi kınadıklarını belirtiyorlardı. Bu gelişmeler üzerine Bombay Baş Şebhenderliği, Hint Müslümanlarının tepkisini azaltmak maksadıyla, V. Mehmet Reşat'ın tahta sorunsuz bir şekilde geçtiğini gazetelere çeşitli telgraflar göndererek bildirdi ve bu bilginin gazetelerde yayınlanmasını istedi. Hint Müslümanları bu durumu istemeyerek de olsa kabul ettiler. Hint Müslümanlarının, bu hadise karşısında düşüncelerini bölgenin ileri gelenlerinden Bedrettin Abdullah, Bombay Gazette'de yazdığı makalesinde şu ifadelerle anlatmaktaydı:

Sultan II. Abdülhamid bu asrın en büyük padişahıdır. Bütün Âlem-i İslamiye ve ba husus Osmanlı mülkünde ifa ettiği hizmetleri inkâr etmek adeta nankörlüktür. Abdülhamid adeta Devlet-i Osmaniye'yi ihya etmiş ve yalnız başına olarak umum Avrupa diplomatlarına karşı senelerden beri Hükümet-i Osmaniye'yi müdafaa etmiştir. Bugün Memalik-i Osmanî de Abdülhamid'in yerine daha iyi idare edecek bir âdem yoktur. Hintliler, Abdülhamid'in halini protesto ettiğini büyük bir hamiyet ve izhar etmişlerdir. Maddi ve manevi olarak İslamiyet'i hiçbir padişah Abdülhamid kadar düşünmemiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidara geçip hükümeti istediği gibi idare edebilmek için Abdülhamid'i hal etmiştir. Amerika ile Avrupa dahi Abdülhamid'in halini adalet ve hakkaniyete aykırı görmektedir. Arzuhalimiz, protestomuz, feryadımız Osmanlılar üzerinde hiçbir tesir göstermemiştir. Binaaleyh Halife-i Cedid Sultan Mehmet Han Hamis hazretlerini Cenab-ı Hak bütün vazifelerinde muvaffak buyursun. Bundan böyle Padişah Halife-i Cedid şevketlü Mehmet Han Hamis hazretlerinin nam-ı hümayunlarını hutbede zikretmelerini talep ederim. (HR.TO.360-78)

Bir başka makale de ise:

Osmanlı devletinin siyasetinden alakadar olmayan Hintliler, Dersaadet'te vukua bulan taht değişikliği haberlerinden oldukça alakadardılar. Şeyhülislamın fetvasıyla vukua bulan taht değişikliğine hiç kimsenin diyeceği yoktur. Biz Hintlilerin Osmanlı Hükümeti'nden yegâne isteğimiz kutsal mekânlarının şartlarının iyileştirilmesidir. Hintlilerin, Sultan Abdülhamid'e olan hürmet ve muhabbetleri ortadadır fakat hiçbir zaman Osmanlı Hükümeti'ne karşı bir harekette bulunmak arzusunda değillerdir. Âlem-i İslamiye, maddi ve manevi ihtiyaçları muhafaza edildiği müddetçe müminler, daima hilafet makamına şükran kalacaktır. Halife-i cedidin muvaffakiyetini temenni ederim. (HR.TO.360-78)

Görüldüğü üzere II. Abdülhamit, Hintli Müslümanlar üzerinde oldukça büyük bir etki bırakmıştır. Hintli Müslümanlar ile II. Abdülhamit arasındaki bağın oldukça kuvvetli olduğu görülmektedir. Bir hükümdarın, kendisine tabii olmayan yabancı bir topluluk tarafından bu kadar desteklenmesi tarihte eşine az rastlanan bir durumdur. Bu bağın kuvvetlenmesinde Halifelik makamının etkisi oldukça mühimdir ancak Hint Müslümanlarının, II. Abdülhamit'in devlet yönetimini ve kalkındırma çabalarını da takdir ettikleri ortadadır. Dolayısıyla Hintli Müslümanlar padişahın sadece Halifelik yönüne değil bizzat şahsına da hürmet etmekteydiler.

Hintli Müslümanlar II. Abdülhamit'in hal edilmesini büyük bir üzüntü ve hayal kırıklığı ile karşıladılar. Bu konudaki görüşlerini birçok defa mektup ve telgraflar yazarak şehbenderhaneye bildirip durumun düzeltilmesi istediler. Durum değişmeyince istemeyerek de olsa vaziyeti kabul ettiler. Ancak yeni yönetime karşı, özellikle İttihat ve Terakki Partisi'ne karşı II. Abdülhamit'e gösterdikleri samimi tavırları göstermediler.

SONUÇ

1876 yılında vukua bulan Sırbistan-Karadağ Savaşı ve 93 Harbi, Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasındaki ilişkiler bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Gazeteler vasıtasıyla Osmanlı Devleti'nin durumundan haberdar olan Müslümanlar, son büyük İslam devletinin kötü vaziyetinden haberdar olunca büyük üzüntü duymuşlar, ne yapmaları gerektiği konusunda çaresizliğe düşmüşlerdir. Bölgede bulunan Osmanlı taraftarı Müslüman ileri gelenler ve Osmanlı Devleti'nden bölgeye intikal eden ulema mensubu kişiler, Hindistan şehirlerinde Encümen-i İslam cemiyetleri kurarak veya bu cemiyetlerde aktif görev alarak Hint Müslümanlarını örgütlemeye başlamışlardır. Bu cemiyetler tamamen Osmanlı Devleti'ne yardım etmek amacıyla kurulmuş olup hiçbir zaman İngiltere'ye karşı bir isyan girişiminde bulunmamışlardır.

Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne ilk yardım girişimleri, Sırbistan-Karadağ savaşının sürdüğü zamanda gerçekleşmiştir. Bölge Müslümanları, Encümen-i İslam cemiyetlerinin şehirlerde kurmuş oldukları iane sandıklarına bağışlar yaparak Osmanlı Devleti'ne yardımda bulunuyordu. İngiliz Hükümeti'ne de mektuplar çekerek Osmanlı Devleti'nin karşısında olmamalarını, yanlarında olup desteklemelerini istiyorlardı. Ayrıca camilerde toplanarak Osmanlı Devleti'nin bekası ve II. Abdülhamit'in saltanatının devamı için de dua ediyorlardı.

İngiliz hükümeti, birkaç kişi istisna Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne olan sempatisini pek önemsemiyordu. Osmanlı taraftarlığı aynı zamanda Rus aleyhtarlığı demek olduğundan ve Rusya'nın Hindistan üzerinde emelleri bulunmasından dolayı bu gelişmeler İngilizlerin işine de geliyordu. Ancak İngiliz yerel yönetimi bazı durumlarda müdahale etmekten de geri durmamıştır. Osmanlı topraklarından bir elçilik heyetinin geldiği haberini alan Müslümanlar, Şirvanlı Ahmet Hamdi Efendi'ye ve heyete öyle bir sevgi gösterisinde bulunmuşlardı ki, mahalli yönetim bu durumdan endişelenerek aynı günün akşamı elçilik heyetinin şehri terk etmesini istemişti.

Hint Müslümanlarının yakınlaşma çabalarına Osmanlı Devleti de kayıtsız kalmamış her fırsatta bölge Müslümanlarına olan ilgisini göstermiştir. Yapılan yardımlar karşılığında gönderilen madalyalar ve sitayişnameler bölge halkını çok memnun etmiş, daha önce böyle bir şey yaşamadıklarını belirterek şaşkınlıklarını gizleyememişlerdi. Bunların yanı sıra bölgede çıkan kıtlık ve deprem gibi hadiselerde de Osmanlılar derhal harekete geçerek bölge ahalisi için yardım toplamışlardı.

Hint Müslümanları, Osmanlı'da gerçekleşen Yunan Harbi, Darülaceze ve Hamidiye Hicaz Demiryolu inşası gibi durumlarda da maddi destekte bulunmayı sürdürdüler. Ayrıca Düvel-i Muazzama'nın, Osmanlı Devleti'ne baskı yaptığı zamanlarda da İngiliz Hükümetine sürekli mektuplar göndererek, Osmanlı Devleti ile iyi geçinmeleri için ricada bulundular. Hint Müslümanları, Osmanlı-İngiltere arasındaki ilişkilerin tıpkı Kırım Harbi'nde olduğu gibi dostane bir şekilde devam etmesini istiyorlardı. Ancak Gladstone'un İngiliz başbakanı olmasıyla İngiltere ve Osmanlı arasındaki ilişkiler tamamen değişmişti. Artık Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunan bir İngiltere değil, Osmanlı'dan toprak parçası alma amacıyla olan bir İngiltere vardı.

Osmanlı Devleti'nin Hint Müslümanları nezdinde itibarının sürekli artması İngiliz hükümeti endişelendirmeye başladı. Bölge Müslümanlarının her fırsatta Osmanlı Devleti'ni desteklemesi ve İngiliz hükümetini buna sevk etmeleri, İngilizlerin yeni tedbirler almasına sebep oldu. İngilizler, Osmanlı Devleti'nin bölgede başka şebkenderlikler açmasına izin vermeyerek mevcut şebkenderliklerin hareketlerini

dikkatle takip etmeye başladılar. Ayrıca İngiliz ve Hint basınında çeşitli uydurma haberlerle İslam halifesinin itibarını bu topraklarda yok etmeye çalıştılar. Ancak Bombay baş şehbenderliğinin aktif çalışması, Bedrettin Tyapci ve Bedrettin Abdullah For gibi bölgenin ileri gelenlerinin gayretleriyle asılsız iddialar boşa çıkartıldı.

II. Abdülhamit döneminde Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasında öylesine kuvvetli bir bağ oluşturulmuştu ki, Hint Müslümanları II. Abdülhamit'ten sonra gelen padişahlara da tebrik mektupları göndermeye devam ettiler. Milli mücadele yıllarında da iane sandıkları kurarak TBMM Hükümeti'ne büyük miktarda bağışta bulundular. Günümüzde dahi Türkiye-Pakistan arasında süregelen dostluğun oluşmasında II. Abdülhamit döneminde Hint Müslümanları ile geliştirilen ilişkilerin katkısı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA**Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri**

A.}MKT. MHM.480/31-1.

BEO. 970-72730, 1524/114286-1, 1915-143557, 1960-146955, 1962-147104, 1825-136831, 3474-260521.

DH. MKT.1319-28, 2343-35, 2365-93, 2366-9, 2373-28, 2373-41, 2388-81, 2398-125, 2399-68, 2436-101, 2445-122.

İ.DH.735/60223-1, 746/609791, 765/62301, 273-16494, 274-16684

İ.HUS.82-9, 158-107.

HR.SFR.3/397-19, 397-67, 397-87, 397-83, 413-24.2, 413-4, 439-40, 439-44, 528-64, 533-33, 545-17, 550-27.2, 558-3, 590-34.

HR. SYS.590-2, 1234, 1234-22, 1234/59-1, 1234/59-4, 1234-67, 2823.1, 2823.37, 2855.69, 2868.25.

HR.TH.129-22, 265-60, 276-83, 282 -70, 297.60.

HR. TO.59/24-2, 126-6, 127-91, 354.51, 359.694, 360-78, 360-79, 360-82, 517-12

MF.MKT. 522 -51.

Y.A.HUS.231/4-1, 232/66-3, 238/45-7, 323.84, 329.130, 338.102, 338.102, 349.8, 411.77, 492.41, 498-78, 498-91, 525-74.

Y.E.E 148-7, 148-8.

Y.MTV.220-174, 290.55.

Y.PRK.ASK.235-21.

Y.PRK.ESA. 37- 90, 42/59-1

Y.PRK. HR 1/16-3, 1.23.

Y.PRK.KOM.11/22-1

Y.PRK.ML. 20-74

Y.PRK.MS.8-2

Y.PRK.SH 12-64

Y.PRK.TKM.48-30

Osmanlıca Eserler

Defter-i İane-i Hindiye

Tetkik Eserler

ABAY G.H.,1995, “Hindistan’da Türk İzleri (1542-1666)”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Abdürreşid İbrahim, 2012, Alem-i İslam, İşaret Yay., c.2, 631s.

AÇIKGÖZ F.Ü., 2018, “Osmanlılar ile Hindistan Sultanlıkları Arasındaki Diplomatik İlişkiler ve Hediyeleşme (15.ve 16. Yüzyıllar)”, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (31), ss.1681-1686.

AKBULUT U., 2014, “İngilizlerin Hindistan’la Olan Haberleşmeyi Hızlandırma Çabaları”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, 13 (25-26), ss.99-124.

AKPINAR M., 2012, “Emperyalizmle Mücadelede İç ve Dış Politikanın Bir Enstrümanı Olarak II. Abdülhamid’in İslam Birliği Siyaseti”, CÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 36 (2), ss. 79-119.

AKŞİN S., 2014, Türkiye Tarihi III: Osmanlı Devleti 1600-1908, Cem Yay., İstanbul, 479s.

- AKTO V., 2017, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde İkdam Gazetesi ve İslamcılık (1897-1899)”, Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş.
- BAŞÇI N., 2016, “Mirza Ağahan-ı Kirmani’nin Kasidesinde İttihad-ı İslam Söylemi ve Sultan II. Abdülhamid”, Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 8 (2), ss.903-920.
- BAYRAM F., 2004, “Garip Bir Memleket, Garip Bir Sultan: Babürname’deki Hindistan”, Divan İlmi Araştırmalar Dergisi (17), ss.169-191.
- BAYUR Y.H., 1945, “Evrenzib Alemgir ve Dini Siyaseti Üzerine Bir İnceleme”, Belleten, 9 (33), TTK Yay., Ankara, ss.1-62.
- _____, 1949, “Osmanlı Devleti’nin Nadir Şah Afşar’la Barış Yapmasını Önlemek Amacını Güden Bir Gürkanlı Denemesi”, Belleten, 13 (49), TTK Yay., Ankara.
- _____, 1950, “Osmanlı Padişahı II. Süleyman’ın Gürkanlı Padişahı I. Alemgir’e (Evrenzib) Mektubu”, Belleten, 14 (54), ss.271-287.
- _____, 1948, “Maysor Sultanı Tipu İle Osmanlı Padişahlarından I. Abdülhamid ve III. Selim Arasındaki Mektuplaşma”, TTK Yay., ss.617-654.
- BULGUR D., 2004, “Ticaretten Sömürgeciliğe 19.Yüzyılda Hindistan ve İngiliz Hakimiyeti”, Divan: İlmi Araştırmalar Dergisi (17), ss.63-102.
- ÇAĞLAYAN H.H., 2005, “Ekber Şah Döneminde Hindistan (1542-1605)”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara
- ÇAKILCI D.,2015, “Hindistan’da Osmanlılar: Bombay Osmanlı Şehbenderliği”, Türkiyat Mecmuası, 25, ss.81-106.
- ÇETİNSAYA G., 1988, “II. Abdülhamid’in İlk Yıllarında İslam Birliği Hareketi (1876–1878)”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÇİFTSÜREN A.S., 2013, “93 Harbi’nden Sonra Hindistan-Pakistan Alt Kıtasında Urduca ve Farsça Şiirde Türkiye ve Türkler”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- DOĞAN O., ERDOĞAN A., 2016, “XIX. Yüzyılda İngiliz Sömürgeciliğinde Hindistan’ın Yeri ve Önemi”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (3), ss.839-847.
- ENGİN V., 2017, II. Abdülhamid ve Dış Politika, Yeditepe Yay., İstanbul, 319s.
- ERASLAN C., 1994, “II. Abdülhamid’in Hilafet Anlayışı”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri (27-29 Mayıs 1992), Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- _____, 2019, II. Abdülhamid ve İslam Birliği, Ötüken Yay., İstanbul, 416s.
- ERGÜL C., 1997, II. Abdülhamid’in Doğu Politikası ve Hamidiye Alayları, İzmir, 118s.
- FERGUSON N., 2019. İmparatorluk:Britanya’nın Modern Dünya’yı Biçimlendirışı, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 391s.
- FERRO M., 2011, Sömürgecilik Tarihi, İmge Yay., Ankara, 671s.
- GALİP M., GÖMEÇ S., 2013, Hindistan’da Türkler, Berikan Yay., Ankara, 142s.
- GÜLSOY U. OCHSENWALD W., 1991, “Hicaz Demiryolu”, TDV Ansiklopedisi, 17, TDV Yay., İstanbul, 550s.
- GÜLTEKİN A., 2009, “Milli Mücadele Döneminde Hindistan Müslümanları ile Ankara Hükümetleri Arasındaki Münasebetler (1918-1924)”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir.

- GÜNDÜZ T., 2012, Osmanlı Tarihi, Grafiker Yay., Ankara, 647s.
- GÜRÜN K., 2010, Ermeni Dosyası, Remzi Yay, İstanbul, 454s.
- HÜLAGÜ M., 1993, “İngiliz Belgelerinde Pan-İslamizm ile İlgili Bir Rapor”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (85), ss. 184-197.
- KARACA T.N., 2011, Büyük Oyun: İngiltere Başbakanı Gladstone’un Osmanlı’yı Yıkma Planı, Timaş Yay., İstanbul, 528s.
- KARAL E.Z., 2007, Osmanlı Tarihi, 8, TTK Yay., Ankara, 631s.
- KARPAT K.H., 1993, “Pan-İslamizm ve II. Abdülhamid: Yanlış Bir Görüşün Düzeltilmesi”, X.Türk Tarih Kongresi (Ayrıbasım), TTK Yay, ss.1331-1359.
- KOLOĞLU O., 2018, Abdülhamid Gerçeği, Pozitif Yay, İstanbul, 533s.
- KULKE H., ROTHERMUND D., 2001, Hindistan Tarihi, İmge Yay., Ankara, 596s.
- KURAN E., 1994, “II.Abdülhamid’in Büyük Devletlere Karşı Uyguladığı Siyasetin Esasları”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri (27-29 Mayıs 1992), Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- KURTOĞLU F., 1940, “Hadım Süleyman Paşa’nın Mektupları ve Belgrad’ın Muhasara Planı”, Belleten, 4 (13), TTK Yay., ss. 53-106.
- MUGHUL H.Y., 1965, “Portekizlilerle Karadeniz’de Mücadele ve Hicaz’da Osmanlı Hakimiyetinin Yerleşmesi Hakkında Bir Vesika”, Belgeler, TTK Yay., 2 (3-4), ss.37-49.
- OCAK A.Y., 1994, “II. Abdülhamid Dönemi İslamcılığın Tarihi Arka Planı: Klasik Dönem Osmanlı İslam’ına Genel Bir Bakış Denemesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri (27-29 Mayıs 1992), Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- ORUÇ C., 2017, “Şah Cihan Döneminde Babürlü-Osmanlı Diplomatik İlişkileri”, Vakanüvis Uluslar arası Tarih Araştırmaları Dergisi, 2 (2), ss.191-215.
- ORUÇ C., DAĞLAR M., 2016, “Tahmasb-Humayun İttifakında Şiilik’in Rolü”, ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6 (3), ss. 665-670.
- OSMANOĞLU A., 2008, Babam Sultan Abdülhamid, Selis Yay., İstanbul, 320s.
- OSMANOĞLU Ş., 2018, Babam Abdülhamid, Timaş Yay, İstanbul, 156s.
- ÖKE, M.K., 2019, Saraydaki Casus, İrfan Yay., İstanbul, 299s.
- ÖMÜR E., 2016, “Edward Terry ve Francisco Pelsaert’in Seyahatnameleri Işığında Cihangir Döneminde Babürlü Devleti’nde Yönetim ve Yaşayış”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.
- ÖNALP E., 2008, “Hadım Süleyman Paşa’nın 1538 Yılındaki Hindistan Seferi”, OTAM, 23, ss.195-239.
- ÖZBARAN S., 2004, Yemen’den Basra’ya Sınırdaki Osmanlı, Kitap Yay., İstanbul, 350s.
- ÖZCAN A., 1992, Pan-İslamizm, Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul, 292s.
- _____, 1995a, Abdülhamid ve Hilafet, Yeni Şafak Yay., İstanbul, 93s.
- _____, 1995b, “1857 Büyük Hind Ayaklanması ve Osmanlı Devleti”, İslam Tetkikleri Dergisi, 9, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., ss.269-280.
- _____, 2011, “Batılılaşma Döneminde Osmanlı Devleti’nde Doğu Politikaları”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar arası İlişkiler Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya.
- ÖZTUNA Y., 2016, Osmanlı Devleti Siyasi Tarihi I, Ötüken Yay., İstanbul, 623s.
- _____, 2013, Osmanlı’ya Veda, Yakın Plan Yay., İstanbul, 316s.
- PETERS R., 1989, İslam ve Sömürgecilik, çev. GÜNDÜZ S., Nehir Yay., İstanbul, 307s.

- SEVİNÇ T., 2011, “Nadirşah’ın 1738-1739 Hindistan Seferi ve Sonuçları”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (24), ss.13-35.
- Seydi Ali Reis, Mirat-ül Memalik, Tercüman Yay., 175s.
- ŞAHİN H.H., 2015, “Osmanlı-Hint İlişkilerine Genel Bir Bakış”, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2 (6), ss.59-77.
- Şirvanlı Ahmed Hamdi Efendi, 1995, Seyahatname: Hindistan, Afganistan ve Svât, çev. Hürmen F.Z., Arma Yay., İstanbul, 172s.
- Tahsin Paşa, 2017, Sultan Abdülhamid’in Sırdaşı Tahsin Paşa’nın Yıldız Sarayı Hatıraları, Yakın Plan Yay., İstanbul, 352s.
- TAŞAĞIL A., 1991, “Bahadır Şah II”, TDV İslam Ansiklopedisi, 4, TDV Yay., İstanbul, 550s.
- TURGUT B., 1995, “II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Devleti Asya Politikası”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kayseri.
- VAROL A., 1988, “18.-19. Yüzyıllarda Osmanlı Babürlü Münasebetleri”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya.
- YELKENCİ Ö.F., 2010, Türk Modernleşmesi ve II. Abdülhamid’in Eğitim Hamlesi, İstanbul, 204s.
- YERLİKAYA İ., 1994, 19.yy Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi, Van, 272s.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Ahmet KARTAL
Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul-1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : K.S.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih
Yüksek Lisans Öğrenimi : K.S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih A.B.D
Doktora Öğrenimi :-
Bildiği Yabancı Diller :-
Bilimsel Faaliyetleri : 93 Harbinde Hint Müslümanlarının Osmanlı Devletine Yardımları

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :kartalahmet034@gmail.com
Tel. :0534 328 37 99
Tarih :2019

EKLER

Ek1: Mevlana İsmail Mirathi'nin 93 Harbi Şiiri (Çiftsüren, 2013:85-89)

TÜRK RUS SAVAŞI

Anadolu'da olanlarla ilgili gece gündüz merak içindeyiz
Gazete yaprağındaki haberler sanki bizim için yemek içmek gibi zorunlu hale geldi
Savaş düşüncesiyle oruç öyle bir geçti ki,
Ne zaman başladı, ne zaman bitti hiç anlaşılmadı.
Bu açlık ve susuzlukta başka bir şey düşünmedik
Bu haberler ile günlerimizi geçirdik.
Oruç, bize haberler almazsak yük oldu
Fetih telgrafı gelince ise adeta iftar oldu.
İşte parlak ay, berrak gökyüzü
Yeryüzü sessiz, cihan kederli
Bakın yaprak bile hiç kımıldamıyor
Kuşlar dahi yuvasında hareketsiz
İnsanlar da habersiz uyuyor iken
Sahur davulu çalmaya başladı.
Şimdi uyanınca şu düşünceye dalıyorum:
Ey ay! Nedir bu Bulgaristan'ın durumu?
O alanda yine top sesleri yankılanıyor mu?
Osmanlı'nın ordusundan toplar hala atılıyor mu?
Balkan kapılarında safları yıkıp geçen Süleyman
Acaba hala düşman ordularına saldırıda bulunuyor mu?
Mehmet Ali'nin ordusu kamp kurdu mu?
Ya da "Cantara" ya doğru dalga misali akıyor mu?
Süvariler hangi savaşta şimdi?
Rusya'nın, heybetinden korkup kaçtığı
Cesur Türkler göç etmeyi mi düşünüyor?
O İslâm mücahitleri hala uyanık mı?
Hani kılıçlarıyla Rusları yaralayan gazilerden
Hala yağmada Türk süvariler var mı?
Ahmet Muhtar'ın ordusu ne yapıyor?
Yiğit muzaffer gazinin ordusu
Ey nurlu ay! Sen sürekli seyir halindesin
Savaşta olup bitenleri çok iyi bilirsin.
Sen savaş meydanında gece boyu parlar durursun
Savaşı için hayranlıkla gece boyu ağır ağır ilerlersin.
Mehtaplı gecenin çekiciliğini gördüğümüzde
Biz bu şekilde hayali konuşmalar yapardık.
Ama şimdi bahar bulutları hücumda
Gökyüzü de tıpkı savaş meydanını andırmakta.
Şimşegin çakmasında kılıç edası,
Gök gürültüsünde top sesleri var.
Bulutlar titreyerek tekrar tekrar öyle geliyorlar
Ağırbaşlı Türklerin hamlesi gibi şikâyet ediyorlar

Korkak Rus ordusu daha da hezimete uğrasın!
Osmanlıların debdebesi başarılı olsun!
Sabahtan akşama dua edip duruyoruz,
Ey Allah'ım! Türkler başarılı olsun.
Osman'a saldıran Rus ordusu
Siyah bulutlar gibi akın akın geliyor.
Çar da kendinden fazlaca emin olarak geldi,
Uzaklardan askerleri topladı.
Ey Allah'ım! Osman onları yerle bir etsin!
Rusların kan selinden toprak ıslansın!
Türlere öyle şan, şevket, yücelik ver ki
O korku düşman ordusunu yıkıp yok etsin!
Doğudan Süleyman saldırsın!
Çarın oğlunun ordusuna yenilgi yolunu göstere sin!
Bulgaristan'da savaş sona ersin!
Romanya tüfeğinin hedefi olsun!
Türklerin keskin kılıcından Rusların nefesi kesilsin
Rus askeri Türk adından bile kaç ar olsun.
Mahmut, bayram günüdür gönülden dua et.
Hamit, Allahın huzurunda şöyle yalvar ki:
Türk askerlerinin fetih bayrağı yükselsin,
Çarın askerinin başına musibet ve felaket gelsin!

Ek2: Devletin maddi sıkışıklığı sebebiyle Hilafet'e sadakatlerine istinaden Hint Müslümanlarının yardım talebinin düşünülmesi. (A.)MKT. MHM.480.31.1)

۹

بغداد ولایت حیدرآباد تقاضای سالیانه

دولت حیدرآباد باشی اولادہ خدائی علیہ السلام درجہ اولیٰ معلوم نمایند ایچہ سزومہ بقدر سی محض اولیٰ

واقعی دھاریام اخیسیدرمق در سوی قدرت الزام اولادہ سوز ادارہ رسائی دولت اعتباری

کاملاً جو درجہ و از موی او علیہ السلام مقدار بیست و پنج اجتناب زمانه فرزند اولیٰ کی برخلده

استغفار حق بوفتحه دینی حکم و ظلم بودم ترتیب اولادہ اجازت فی نقدہ دینی بریون قاض اولادہ جنی سنودور

هند و جانب برتانه اهل اسلام تقاضای ریاضی اورزہ دولت حیدرآباد غیرتکلمی و مرکز خلافت

کمال محبت و برطرفی اینستندکده اولوی حق جلدی هابدن برکوزل تردید عینت سیم ابراز عبودیت

ایتمند در عجا بدادہ ایوبیم برآخار و فرجه در نفی عمود و میثاق ایتمند کی مکتوم طوطه رف

مجد حلق عابدینم ابرکده کی بر دست اید بویسای اولادہ بقدر بیست و پنج ایچہ سزومہ بقدر سی محض اولیٰ

کوی فرزند اولادہ اولادہ اورام ابتدای امر و بید دولت غیرتکلمی اولادہ اخفا و میثاقه ابد استغفار

ایروید اولادہ کوه نظارینم بر سوسقی بیسیون اجده رسد یا بید بیدریه مستعدی

برستی استصافی حکم اولادہ اگر بوضوح عقل عاجلیم قبول ابدالیم همامه نسبت بیورلس

و عمی فلا التقیریم ابرکده استای و جبریم محسوس اولادہ و کیم حلقه اولادہ اولادہ اولادہ

باراده واقع حکم تو صمیم عاجزیم حق تحت ناموس رعایت بیورلس رجا اولادہ

OSMANLI ARŞIVI
A.}MKT.MHM
480 31

A.}MKT.MHM.00480.00031.001

Ek3: (Transkripsiyon) Devletin maddi sıkışıklığı sebebiyle Hilafet'e sadakatlerine istinaden Hint Müslümanlarının yardım talebinin düşünülmesi. (A.)MKT. MHM.480.31.1)

Bağdat vilayeti celilesi telgrafname-i sami mahremane

Devleti Aliye'nin başında olan gavail azimenin derecesi malumu âlileridir. Halimizin sükûtu hali sebebi akçesizlik begayası gavail vakayı daha ziyade ağırlaştırmaktadır. Şimdiye kadar iltizam olunmuş olan su-i irade ve siyaseti devletin itibarı kâmilen derecesine varmış olmakla mukaddemalarda yedile ihtiyaç zamanlarında olduğu gibi bir mahalden istikraz bulunmak dahi mümkün değildir. Bu defa tertip olunan iane tarikinden dahi bir büyük faide olamayacağı meşhuldür. Hint canibinde bulunan ahali İslam'ın muktezayı diyanetleri üzere Devleti Aliye'nin gayretkeşleri ve merkez hilafeti kemal muhabbet ve merbutiyetleri eksilmemekte olup hatta cülusu hümayunda bir güzel tebrik arızasıyla ibraz ubudiyet etmişlerdir. Acaba buradan taraf valalarına böyle bir işaret vuku bulduğunu ahd ve mişak etmiş gibi mektum tutarak mücerred taraf âlilerinden hâsıl olmuş bir mütalaa gibi bir vasıta ile Bombay da olan şehbender – ile mumaileyhe dahi kendi tarafından olarak orada ibtidai emir de ve dini millet gayretkeş olan ağyan ve mütahacciran ile istimzaç edip işler dahi kendiliklerinden – açarak birisi istihsali mümkün olur mu? Eğer bu sureti akıl âlileri kabul edilirse hemen teşebbüs buyrulması ve – keyfiyetin bu tarafa intisarı ve ketm hakkında balada vaki tavsiye-i aciziye dahi taht namus riayet buyrulması rica olunur.

23 Mayıs 1876

Ek4: Hindistan Haydarabat İslam ahali si tarafından yaralı ve hasta askerler için gönderilen iane (İ.HR.274.16684.1)

نورده سفارته سيني طرفه { ۷۷ } مهدي ملاي تايجيده حيدرآباد نفسي حضرتبه صدرالملكي سيدالارغونف خنابدينه
 احوال اولنه تجيزاتك بزهره سدر

نظام حياي حبيبه
 حيدرآباد

كون طرفه اولانده وكون حيدرآباد اهالي اسلامي طرفنده عسكرتهانه مجريهده وختكانه اعانه اولمسه اولانده اسانورده هاوزده
 نام مجريهده عكربه قومده سنيديك ايجوز اقلده ليرسي احوال اولن ليرقه قومده ايلم مستحي اولانده وويره دولتمده بندنه برقصه سني نفسي
 طيبه ايلديكلر نكور قومده نكورده اسرار ايشدر كيمي مع المعنويه حكومت سنيه م طبع ايكلر اوليك ترقصار اولانده ارام سني حياي
 مجريهده تمامه دفعه حظه ايلم ذات عالنده و حيدرآباد اهالي اسلاميهده اظلام سني ايشو انا عنت وجمده طولا ذات كوسمانه حياء تا حدي
 ووكلاي دولتمده لي نامه انعامي لانه سكرانه ماعته ايلم اعص اولنه اعانه اقمسه كنجي بونه نوشتا ايدرك سار اعانه لامله برابر
 عسكرتهانه مجريهده وختكانه ايشو ايله لو اومانك استرانه حظه وحصص اولمسه نكور قومده بر بنده اولمسه اولمسه سايله هال احتماسه
 فاقه ملك عسه تا سنانه زريم احاطهده

نورده سفارته سينه { ۷۷ } مهدي ملاي تايجيده حيدرآباد نفسي حضرتبه صدرالملكي سيدالارغونف طرفه احوال اولنه
 بزهره سدر

شده ايلك اونوزي تايجيده احوال بوريللا تجيزات دولتمده اخذ ايلم حاص اولمسه انار ترلكه ولفاضده وناجز برهده ملك حبهده
 نظريته طولا بورام عسكرتهانه مجريهده وختكانه اعانه طولا مود اولانده نقل ايله قومده ايلم اعانه ويزيرك نامه سكر ايدرم نفم
 حظهده ووكلاي اهل سي سلطنه سنيده حظه برلك اولانده ميل وجمدي اظلام ايجده بود سيلده مع المعنويه استقام ايميه اولمسه حاص طرفه حظه
 باله حظه تولا سدر مع بوريللا انفات مكارم ايامه كدور بجه قومده العام باعته تجر ودياهانه ايشو اولمسه سايله هال احتماسه فاقه ملك عسه
 تا سنانه زريم احاطهده

İ.HR 274 / 16684
 1

İ.HR.00274

Ek5: (Transkripsiyon) Hindistan Haydarabat İslam ahali tarafından yaralı ve hasta askerler için gönderilen iane (İ.HR.274.16684.1)

Londra sefareti seniyesi tarafından fi 30 Mayıs 1877 tarihli Haydarabat nizamı hazretlerinin sadrümülküne Sör Salar Ceng caniplerine irsal olunan tahriratın tercümesidir.

Gerek taraf-ı velalarından ve gerek Haydarabat ahali islamiyesi tarafından asker-i şahane mecruhin ve hastagahına iane olmak üzere Stafford House nam mecruhin askeri komitesine 5300 İngiliz lirası irsal olunduğunu komite ile münasebette olan memurin Devlet-i Aliye yedinden bir makbuz senedi alınmasını talep eylediğimiz mezkûr komite tarafından bendenize işar edilmiştir. Keyfiyet-i meal memnuniye hükümeti seniyyeye tebliğ ettiğimde ol babda şerefsadr olan irade-i seniyye-i cenabı padişahî mucibince fehmetlu nizam-ı hazretleriyle zat-i Aliyelerini ve Haydarabat ahali islamiyesine izhar ettikleri işbu asarı hamiyet müçtede dolayı zat-ı şevketmeab cenabı tacıdarı ve vükelayı Devleti Aliyeleri namına ifa lazımı şükranıyyeye müsaraat eylerim. İta olunan iane akçesine gelince buna tevfiik ederek sair ianeler ile beraber askeri şahane mecruhi ve hastagahı için iktifa eden levazımata iştirasını sarf ve tahsis olunması mezkûr komiteye tebeyyün olmuş olmakla beya-ı hali ihtiramata faikamın arz teminatını zeria ittihaz kılındı.

Londra sefareti seniyyesine fi 27 Haziran sene 1877 Tarihli Haydarabat nizamı hazretlerinin sadrümülkü sör Salar Ceng tarafından irsal olunan tahriratın tercümesidir.

Şehri Mayısın 30 tarihli irsal buyrulan tahriratı devletlerini ahzıyla havi olduğu asarı nezaket ve iltifattan ve naciz bir hediyenin hüsnü kabule mazhariyetinden dolayı burada askeri şahane mecruhin ve hastagahına iane toplamak üzere teşekkül eden komite ile iane verenlerin namına teşekkür ederim. Nizamı hazretleri vükelasıyla ahali saltanatı seniyye hakkında ber kemal olan meyl ve muhabbetlerini izharı için bu vesileden maal memnuniye istifade eylemiş olduğu halde taraf-ı eşref-ı hazreti padişahîden tenezzülen bidiri buyrulan iltifat mekarimi gayat kendilerince fevkalade bais-i fahru mubahet eylemiş olmakla beyanı hal ihtiramata-ı faikamın arz teminatına zeria ittihaz kılındı.

خارجیه نظام جنبه سی جانب سیم

نومبر ۴۴

دولتو اقم حقو
 عرب و فرہ طاع امارتی ابرہہک و بقار رعیتی برد بھہ اجاب لرضہ و قوعولہ خوطات و افارہ بدخواہان اوزہ رف لوای عیاشہ
 ایشہ اولر لکھ حالک اکثر اودویا دولتی لرضہ ایشقای رقبہ مظاہر حیات و معاونت اولر رضہ و بوسلو و قوعانہ دانما حقنی السلام
 ابرک دولت عید عیاشہ ابرہک دوست و مقبولیہ انکثرہ دولتی و کلای دین دولت عید حقنہ موخرًا تجویز ساندہ و افکار ابرک سابقہ
 والیسی لورد نورد بورق کویا ہندستان قرقہ ایل معلوبہ بوزانہ اہالا مسکنک مقام خلافت اسلام بر بیت رابطہ معنویہ و منبت قوی اوزلی
 بولزہ بیانہ افکارہ انکثرہ منقہ تعظیل و اغفال ایویکی غریزہ کورد بکنہ بودانک اہالا اسلامی قوہ العادہ شائر اولوب بودام و قانقوہ ایہہ
 ہندستانک دہا بھہ کلر لک اہالا مرقوم اجتماع ابرہہ دولت عید حسب الخیرتہ کڈولر لک دیانت روحانی بولنیشہ بھہ کویا دریشہ
 بیشک یقینا جاری اولوہ اتحاد و موالاتک دولام و بقائی سدیاً سترجی متوعہ مقہوری بولنہ صحت و ہند امیر الطور حرسہ استغانامہ ترتیب تقیم
 ایچکلیک با سوال تاریخو عریقہ چکرانہ عرصہ ایسہ و بوراویہ کوزر بلانہ استغانامہ اید قانقوہ و انجہ اسلام نامہ تشکیل اولنہ مجلس عمومی
 نظام سندنک بر قلم ہوندرین لقا تقیم ایتیم بکرہ قانقوہ و ترتیب و تقیم اولنہ استغانامہ ک بر قلم صورت بطوعی جہی کڈولر لک
 چکرانہ کوزر بویہ قوہ العادہ شایہ رفت و مطالعہ بولنیشہ سبوعریقہ کڈولر لقا سطلہ دقانقا کاشہ جناب عالی نظامین ہند ہدیہ تقدیر
 اولدی بوزہ بھہ ہندستان طبع الوقعہ اولوہ جمیع اسلام غریزہ ای انکثرہ حکومتہ دولت عید لک اتفاقہ سرو ابرہسی قویا نویہ ایشک و دہا
 موخرًا دولت عید حرکات مستحہ و عدالتانہ سبہ حرکات واقفہ
 طوعیسی بویاک آغرا لہ قولہ حق در حق بودام طبع الوقعہ اولوہ
 و قوعولہ اولوہ مظہری و ذات حقہ خلافت ایتیم جہاوت دینہ و ہم جہہ ساہان لری نشر و اعاذہ ایدہ سبہ الاسلام نام غرتہ لک اقم
 مجرور نامہ تجویز ایدر بویہ دولت عید لک اوتنیزو خیر خواہی بولنہ انگلیز حکومتی حقہ دانما سب ساندہ قولاسنی تحریرہ بویاہ ہاتویہ
 اصفا ایتیم بودام بوزانہ ہاذا صاحب سربہ در اوقات خمدہ ہک و العتق و نعمت عالم سولانو بادسہ اسلام اقدتہ مظہرینہ
 و عاکر شہانہ دعوات معزومہ صورت خصوصاً ادا اولنقہ در اعانہ کلمجہ بویاک دین حق و غیرت ایدیلور بودم اودیک دولی قدر
 لوند قیابنہ اولر لک کوزر لک ہر جہہ مطبوعہ قدر توزیع اولنوب جمیع الوقعہ در قانقوہ و میدرتابار و دہا بھہ طرزہ اعانہ حق اولنقہ
 اولوب محمانہ شویہ و مخبرہ اولیلور اصل بوزہ شوقی بوزانہ ذات ادرہ مرہ خانزہ جنبہ ایدر اجرائی مذاکرات و شوقیات دولہ
 ایدیلور سبہ دیکہ قانقوہ جمع اولنہ اعانہ سانبولہ ایسا کلمجہ بویا کوزر لک ہا و بر کلر لک اوزانک جمعیتی انجمنی ایشک
 بھک دین اعانہ مذکورہ لک بوظرفہ اسانک حاجت اولوب قانقوہ رہہ ایشیاہ پوستہ و ایلوریدہ طوعیسی شویہ بوزانہ معتبرہ
 تجاروہ احمد نقاری کوزر بویہ اودا دہ دین باب سربکریہ بولنہ اعانہ صیہ قومیسوٹہ اساک ایتیم بویکی فقط مقام نظارت جدیدہ
 تقیم الوقعہ اوزرہ بظرفہ سبہ تجمل اولر لک ہک تقدر اولر لک و اعطا ایدہ صحت لک سبسی مہہ وزری لورد دفتر جمعیت
 مذکورہ لرضہ چکرانہ کوزر لک جو با نویہ و ایشا ایسہ اولر لک عرصہ و بیانہ اجناس قرض اولر لک و لقا اہوالک اوزر لک فقط
 و الا کر ۱۷۱ دغ الوقعہ و ۱۷۱ سربہ لک

سید دروغ
عمادہ درونمای

HR. SYS

590/2

5

Ek7: (Transkripsiyon) Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne karşı sempaticileri (HR. SYS.590,2)

Hariciye nezareti celilesi canib-i semiyesine

Devletlü efendim hazretleri

Sırp ve Karadağ imaretleri ile hersek Bulgar reayası mecerred bazı ecanibi tarafından vuku bulan tahrikât ve ifsadet bed hahane üzerine ve fi liva isyan etmiş oldukları halde ekseri Avrupa devletleri tarafından eşkiya-i merkume mashar sahabet-i muavenet olmakta olduklarından bu misüllü vukuattan daimen hakkı iltizam ederek Devlet-i Aliye-i Osmaniye ile dost ve müttelik bulunan İngiltere devleti vükası dahi Devlet-i Aliye hakkında muahharen tahvil-i isyan ve efkâr ederek sabık hint valisi Lord Nord York? Güya Hindistan da 40–50 milyon bulunan ahali-i müslimenin makam-ı hilafet-i islamiyeye bir cihet rabita-i maneviye münasabat-ı kaviyesi olduğu yolunda beyan-ı efkârla İngiltere milleti taalid ve ifal eylediği gazetelere görüldüğünden buranın ahali-i islamiyesi fevkalade müteessir olup burada ve Kalküta ile Hindistan'ın daha bazı şehirlerinde ahali-i merkume içtima edip Devlet-i Aliye-i hasbülhilafete kendilerinin riyaset-i ruhaniyesi bulunduğundan bahisle şimdiye değin devleteyn beyninde bi temenna cari olan ittihad ve mevelatın devam ve bekasını şediden müsterci ve metbua-i mutahhareleri bulunan haşmeli Hint İmpatoriçesine istidanameyle tertip ve takdim ettikleri fi 3 şevval 93 tarihli arize-i çakeranemle arz eylemiş ve buradan gönderilen istidaname ile Kalküta da encümen-i İslam namıyla teşkil olunan meclis-i umumi nizamnamesinin bir kıta suretlerini leffen takdim etmiştim. Bu kere Kalküta da dahi tertip ve takdim olunan istidanamenin bir kıta suret-i matbuası meclis-i mezkure tarafından çakerlerine gönderilip fevkalade şaya-ı dikkat ve mütalaa bulunduğundan işbu ariza-i kemterena de leffen pişkâh dekaik-i kişah cenab-ı ali nezaret penahilerine takdim mücaseret olundu. Bundan başka Hindistan da tab olmakta olan cem-i İslam gazeteleri İngiltere hükümetine devlet-i aliyenin ittifakından sermu ayrılmaması kaviyen tavsiye etmekte ve daha doğrusu bu babda ağır lisan kullanmaktadırlar. Hatta burada tab olunmakta olup münhasiren devlet-i aliyenin hareket-ı müstahsene ve adaletkaranesiyle hurubat ve vakıa da vukua bulmakta olan muzafferiyetini ve zat-ı hazret-i hilafet penahi de selabet-i diniye ve himem-i celile-i şahanelerini neşir ve işaa eden seyfülislam nam gazetenin ismini muhbir surur namına tahvil ettirip devlet-i aliye'nin öteden beri hayırhahı bulunan İngiltere hükümeti hakkında daimen münasip lisan kullanmasını muharririne mahremane bil tavsiye isa etmişimdir. Burada bulunan kafe-i mesacib-i şerife evkat-ı hamse den sonra velinimetimiz nimet-i âlem şevketlü padişah-ı İslam efendimiz hazretlerine ve asakir-i şahanesine daavat mefruz suret-i mahsusa da eda olunmaktadır. İaneyeye gelince bu bab da dahi himmet ve gayret ediliyor. Bu defa on bin rupi kadar Loyd şirketiyle ol tarafa gönderildi. Her mahalleye matbu defterler tevzi olunup cem olunmaktadır. Kalküta ve Haydarabat ve daha bazı taraflarda iane cem olunmakta olup mahremane teşvik ve muharebe olunur. Devletimizin şân ve şerefine dokunmamak için alenen teşvika girişmekten bu bab da içtima olunmakta olan cemiyetlere gitmekten ihtinab ve ittiga ediyor isem de asıl bunun müşevvikleri bulunan zevatı ara sıra hanemize celb ile icrayı müzakarat ve teşvikat lazım ediliyor. Şimdiye değin Kalküta da cem olunan ianeyi İstanbul'a irsal etmek için çakerlerini buraya göndermeye karar verdiklerini oranın cemiyeti azası yazmıştır. Bendeniz dahi iane-i mezkurenin bu tarafa irsalini hacet olmayıp Kalküta'dan işleyen posta vapurlarıyla doğrudan doğruya Süveys'e bulunan mutebiran tüccardan Ahmet nekadiye gönderilip oradan dahi bab-ı seraskeri de bulunan iane-i harbiye komisyonuna irsal ettiriliceği ve fakat makam-ı nezaret-i Celilelerine takdim olunmak üzere meblağ-ı mersul sefineye

tahmil olunduktan sonra ne miktar olunduğunu ve ita eden hamiyetmendanın esamisini múbeyyin veziri memhur defterin cemiyet-i mezkure tarafından çakerlerine gönderilmesini cevaben tavsiye ve işar eylemiş olduğum arz ve beyanına içtad kılınan ol babda ve kahfe-i ehvalinde emr-ü ferman hazreti veliyyülemrindir.

Fi 17 zilkade sene 93

Fi 22 teşrin-i sani sene 92

Bende

Ser şehbender Devlet-i Aliye-i Osmanî der Bombai

Hüseyin Hasib

Ek9: (Transkripsiyon) Hindistan ahalisinin Hilafet ve Osmanlı'ya olan irtibatı ve kendisine gösterilen alakaya ilişkin sabık Bombay Bas şehbenderi İsmail Zühdü'nün maruzatı. (Y.E.E 148/8)

Huzur-u âli hazret-i nezaret penahilerine

Devletlü efendim hazretleri

Min gayri istidaya memuren bu mübaya de bulunduğum müddet zarfında Hindistan ahali müslimenin makam-ı muallâyı hilafayı uzmaya ibrazından geri durmadıkları asar-ı ubudiyet ala-i merbudiyet-i diniye ve maneviyeleri tafsilatını ve Hindistan gazetelerinin ol bab da neşreyledikleri bentlerin hülasalarını makam-ı celil-i nezaret penahilerine arz ve iŖar da tecviz terazi etmediğim misüllü bu kere hasbelkader vuku infisal çakeranemle bu tarafa avdet edeceğim esnada halefim izzetlü Kadri Bey Bombay'a muassalet eylemiş olmakla ahalinin halife-i yeganemiz bendeleridir diyerek hak acizanelerimiz de icrasını vazifeden ad eyledikleri muamele-i hürmetkaranenin dahi arz-ı tafsilatına cesaret ederim. Hem çakerleriyle icra-i resm vedaa eylemek ve hem de mir-i mumaileyh hakkında merasim-i hoş amediyi ifa etmek üzere evvela Bombay-i encümen-i islami azay-ı kiramı ulema-i sülehası muhteberat-ı ticar-ı bizleri akşam yemeğine davet ettiler. Bu davette 250 kadar zevat-ı muhterem mevcut idi. Bade'l taam Bombay ulema-ı benahından Mevlevi Seyyid İsmail Hindistan ahali müslimesinin makam-ı hilafet-i uzmaya olan merbutiyet mezhebiyelerini ve hanedan-ı celile-i unvan Osmaniyenin hafız ve hami yegane-i Ŗeriatı arz bulunduğu ikame-i edile-i Ŗeriyeye ile ispat eyledikten ve zat-ı melaik' sefaat hazret-i padiŖahinin devam ömr-ü ikbal ve saltanat muzafferiyet ve beka-i Ŗevket übbebet hilafet penahileri hakkında yarım saat kadar eda-i duayı mefruze ettikten ve cümle de âmin han olduktan sonra ehli meclis birer birer gitmeleriyle icra-yı rusm-u veda ve halefim hakkında dahi merasim-i hoş amediyi ifa eylediklerini müteakip kenterlerini ehli sünnet velcemaat olup 40 milyona garip bulunan Hindistan ahlali müslimesinin makam-ı hilafet-i kübraya olan irtibat-ı mezhebiyelerini Hindistan cevami Ŗerifelerinde eda olunan Cuma ve bayram namazlarında okunan hutbelerin aynı memalik-i Ŗahane de olduğu gibi nam nam-i hazreti tacdarı ve hilafet penahiye nispetle yad olunmasıyla müsbit bulunduğundan bahisle cenab-ı hilaf-ı aleletlafin hanedan-ı celilül Ŗan-ı Osmaniye ihsan buyurduğu öyle bir nimet-i uzmadan dolayı geriye konan Muhammed den olarak kendilerine beyan teşekkür ederim. Buna mütakip Mekke-i mükerre ve Medine-i münevvere ahalisinden olup da Bombay da bulunan sadat-ı kiram tarafından davet olunduk. Burada da velinimet binimetimiz padiŖah-ı yegânemiz Ŗevketmeab efendimiz hazretlerinin davet-i mefruzelerinin tekrar ifasıyla mahalli hitam verildi. Bombay dan hareket çakeranemden bir gün evvel hacı Kasım vapur kumpanyasının başlıca sermayedarı bulunan Seyyid İsmail Hindistan alem-i ulemasından olup minelkadim Ŗehbender hanenin mahlası bulunan Mevlevi Hidayetullah efendi ile beraber nezd-i aciziyeme gelerek çakerlerini vapur derununda keza akşam yemeğine davet etti. Akşamüzeri vapura gidildi. Vapurun arması müteaddid bayraklar ile donatılmış ve güvertesi nefis kaliceler ve yaldızlı kanepelerle ve hind kumaşlarıyla tefriŖ olunmuştu. Vapur 300 kadar müddeuyun hazır olduğu halde tahrid çark hareket ederek bizleri 18 mil kadar bad mesafede vaki olup vapur hacı mumaileyh seyid İsmail'in malı bulunan bir güzel küçük cezire piŖgahına irsal eyledi. Sahib-i cezire mumaileyh seyid İsmail suret-i Ŗeriyeye ve nizamiye cezire-i çakerlerine hibe etmiş ve bendeleri de kavlı eylemiş ettiyse de adamız hind de çakerleri der saadet de kalacağından mahiyeti tasarruf kenterlerince merg-i ankayı görmeye benzeyecek bu cezireyi yine sahip oluna iade ile taklil-i gaile ettim. Bu esnada vakti tam gurup olduğundan vapur derunun da okunan ezan-ı muhammediye müteakip cemaatle eda-i

salah edildikten sonra Arabi tarz üzere yemek yenildi ve bayraklar aşağı alınarak vapur kandiller ile donatıldı ve oradan bombay'a avdet olunduğu esnada yine mümaileyh Mevlevi seyyid İsmail kıyam ederek kemafilsabik zat merahimsimat hazret-i padişahinin beka-yı saltanat ve hilafetleri ve devam-ı ömrü ve akıbet ve şevket-i şehrişahileri edime-i mefruzasına tekrar eyledi. Bombay dan yevm-i hareket çakerenize ulema-yı meşayih ve muteberan ahali şehbenderhaneye ve bazıları vapura kadar tekrar ifa-i resm-i veda eylediler. Ber vech-i mahruz ahali mümaileyhim caniblerinden hakkı acizanemde icra edilen muamele-i ihtiram karane çakerleri gibi bir edna-yı ait olmayıp cenabı hayyülmenan zat-ı şevket siman hazreti mülükaneye ila yevmülhaşrümizan şerir-i şevket arzı hilafet penahilerinde kamran buyursun. Zat-ı hümayun mülükaneleri sayesinde müteferriğ bulunmakla şükrenül neam arzuhali cesaret ettim. Emr-i ferman hazret-i menlehülemrindir.

Fi 25 cemayühahir sene 1306 ve fi 14 şubat sene 1304 (26 şubat 1889)

Bende

Bombay baş şehbenderi

İsmail Zühdü